Azg
armenian daily

18 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2004 ՇՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 (2952)

Գրադարան

Թուրքիան մտադիր է օգտագործել «Արմենիկում» դեղամիջոցը

Հայկական «Արմենիկում» դեղամիջոցը հավանաբար կարտոնագրվի Թուրքիայում, հաղորդում է թուրքական «Սաբահ» օրաթերթը: «Հույսի կլինիկա» վերնագրված թղթակցությունում, որը պատմում է «Արմենիկումի» եւ Երեւանում գտնվող նույնանուն հիվանդանոցի մասին, թուրքական թերթը նշում է, որ տարբեր ազգություններեր ավելի քան 400 հիվանդներ են բուժման կուրս անցել, այդ թվում Թուրքիայի քաղաքացիներ: Հոդվածագիրը զրուցել է բուժանձնակազմի եւ հիվանդների հետ:

Ըստ «Սաբահի», «Արմենիկում» ներարկելու դեղորում արյան մեջ ՊԱՎ-ի (դիմադրողականության անկման վարակ) մակարդակը նվազում է, եւ մինչեւ օրս հիվանդներից ոչ ոք չի մահացել: Թերթը հավելում է, որ «Արմենիկումը» 20 անգամ էժան է արեւմտյան նմանօրինակ դեղամիջոցներից:

Անվտանգ երթեւեկություն բոլորի, անգամ խոշոր եղջերավոր անասունների համար

ՆԱՌԱ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Անկախ սոցիալ-տնտեսական հիմից, պատճառների առկայությունից եւ դրա բարդությունից, յուրաքանչյուրս մեր առօրյայի որոշակի ժամանակահատվածում վերածվում ենք ճանապարհային երթեւեկության կողմի՝ ուղեւորի, հետիոտնի, վարորդի: Ու թերեւս հենց դա էլ բացատրում էր երեկ Ազգային ժողովում տիրող աշխուժությունը, «Ճանապարհային երթեւեկության անվտանգության մասին» աննախադեպ օրենքի նախագծի քննարկման ընթացքում:

Քննարկմանը մասնակցած բոլոր պատգամավորներն էլ առաջին հերթին ընդգծում էին ճանապարհային երթեւեկության կողմերի իրավասությունների եւ պարտականությունների ոչ հավասարազոր արտացոլումն օրենքի նախագծում եւ, մեղմ ասած, հումորով վերաբերվում օրենքում տեղ գտած ոչ հասակ ձեւակերպումներին, ասենք՝ օրվա մութ ժամանակը բացատրվում էր որպես մթնշաղի վերջի եւ աղջամուղջի սկզբի միջեւ ընկած ժամանակահատված, որն այլ կերպ չէր սահմանվում:

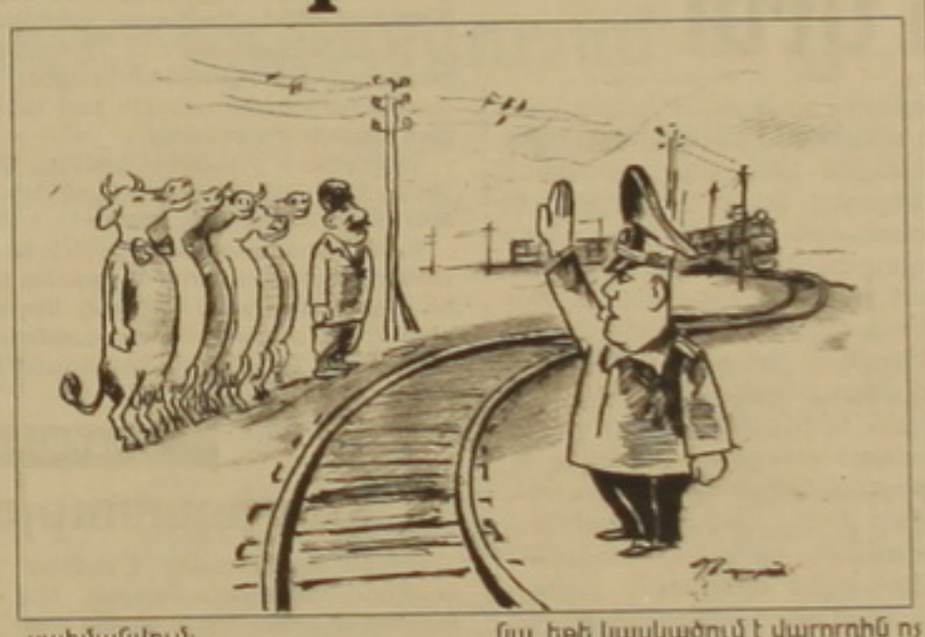

Օրենքի մեկ այլ կետ հնարավորություն է ընձեռում անհրաժեշտության դեպքում ժամանակավորապես երթեւեկությունը սահմանափակել կամ դադարեցնել, խաչմերուկները կամ հատումները կարգավորել ձեռքով՝ առանց փայտիկի: Ոստիկանն իրավունք ունի կանգնեցնելու ցանկացած ավտոմեքենա, եթե կասկածում է վարորդին ոչ սթափ, հիվանդ կամ հոգնած լինելու մեջ, բայց այդ դեպքում պարտավոր է որոշակի բացատրություն տալ: Կարելի է պատկերացնել, թե քանի տասնյակ բացատրություն հնարավոր է ուղղակի հնարել մարդուն, ասենք, հոգնածություն վերագրելու համար:

Տես էջ 3

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ

Ադրբեջանը փորձում է չեղարկել միջնորդների ջանքերը

Մեկնաբանելով պատճառական Բաքվի այն տեսակետը, թե ղարաբաղյան կարգավորման բանակցությունները պետք է սկսել զրոյական կետից, ԼՂՀ Ազգային ժողովի արտաքին հարաբերությունների մշտական հանձնաժողովի նախագահ Վահրամ Աբրահամյանը նշել է, թե դա, ըստ էության, նշանակում է վերադառնալ եռման կետին, այսինքն՝ 1994 թ. մայիսյան հրադադարի իրավիճակին: Արցախցի խորհրդարանականի համոզմամբ, հրադադարը կնքվել էր Ադրբեջանի խնդրանքով, ինչպես նաեւ Ադրբեջանի ու ԼՂՀ-ի ուղղակի պատճառական շփումների արդյունքում: «Եթե զրոյական մակարդակ ասելով պարոն Գուլիեւը պատրաստակամություն է հայտնում վերսկսելու դիվանագիտական շփումները ԼՂՀ համարժեք կառույցի հետ, որպեսզի, նախ, վերջին ամրագրվի հրադադարի համաձայնությունը, արդա ակնկալում եմ, որ դրան պետք է հետեւի Ադրբեջանի խորհրդարանի արձագանքը նույնպես, քանի որ հրադադարի համաձայնությունն ամրագրված է նաեւ Բիշքեկի արձանագրությամբ: Չմոռանանք, որ այդ փաստաթուղթը հավասար իրավունքով ստորագրել է նաեւ ԼՂՀ Գերագույն խորհրդի նախագահը: Այս առումով, կարծում եմ, ԼՂՀ իշխանությունները որեւէ խնդիր չեն կարող ունենալ», նշել է Վ. Աբրահամյանը:

Բաքվի այս հայտարարությունը գնահատելով այդ կերպ, խորհրդարանի արտաքին հարաբերությունների մշտական հանձնաժողովի նախագահը նաեւ նշել է, որ զրոյական մակարդակը շփման գծում ստեղծված եւ շուրջ տասը տարի գոյություն ունեցող ստատուս քվոն է:

Վ. Աբրահամյանի խոսքերով, բանակցային գործընթացի վերջին զարգացումներին ԼՂՀ-ն պատճառներ չի մասնակցել, ուստի ձեռք բերված պայմանավորվածությունների կամ դրանց բացակայության համար ղարաբաղյան կողմը որեւէ պատասխանատվություն չի կրում:

«Ազգի» թղթակցի այն հարցին, թե կարելի՞ է արդյոք Բաքվի այս վերջին վերաբերմունքը դիտել իբրեւ զիջման միտում, Վ. Աբրահամյանը պատասխանել է, թե դժվար է որեւէ գուշակություն անել, դա դիվանագիտական վեճ է Հայաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ: Իսկ եթե Ադրբեջանը նման ծանր պատասխանատվություն է ստանձնում, այսինքն՝ փորձում է չեղարկել անցած տասը տարվա միջազգային միջնորդների բոլոր ջանքերը, արդա դա իր խնդիրն է, եւ միջազգային հանրությունը պետք է դրանից համարժեք եզրակացություններ անի:

Վ. Աբրահամյանը նաեւ նշել է, որ այդ կարգի հայտարարությունները հաստատում են ավելի վաղ արված իր այն ենթադրությունը, թե ունենալով ներքին եւ արտաքին քաղաքականության մեջ ինքնահաստատվելու լուրջ խնդիրներ, Ադրբեջանի նորընտիր նախագահը ղարաբաղյան հարցում որդեգրելու է ավելի կոշտ դիրքորոշում:

ԳԻՄ ԳԱԲՐԻԵԼՅԱՆ
Ստեփանակերտ

ՀԱՍԱՐՈՍ

Իլհամ Ալիեւ. «Հայկական անջատողականությունը սպառնում է Վրաստանին»

Վրաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունները ցույց են տալիս, որ այս երկրին նույնպես սպառնում է հայկական անջատողականությունը, երեկ լրագրողների հետ զրույցում հայտարարել է Ադրբեջանի նախագահը, հաղորդում է «Ռեգնում» գործակալությունը: Իլհամ Ալիեւը չի մանրամասնել, թե խոսքը ո՞ր իրադարձությունների մասին է եւ հատկապես ինչպե՞ս է «հայկական անջատողականությունը» սպառնում Վրաստանին: «Ադրբեջանը Վրաստանի հետ համագործակցում է բոլոր ոլորտներում, եւ երկու երկրներն ունեն նույն խնդիրները. երկու երկրներում էլ խախտվել է երկրի տարածքային ամբողջականությունը, եւ այդ խնդիրները մերձեցնում են մեզ: Այսօր Վրաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունները եւ առկա միտումները մեկ անգամ եւս հաստատում են, թե որքան է վտանգավոր հայկական գործոնը տարածաշրջանի համար«, ասել է Ալիեւը:

Աբաշիձեն ուզո՞ւմ է տեսնել Թբիլիսին

Վրացական «Մզե» («Արեւ») հեռուստաընկերությունը, վկայակոչելով Աջարիայի առաջնորդին մոտ կանգնած մի աղբյուր, հաղորդում է, որ Ասլան Աբաշիձեն փետրվարի 20-ին պատրաստվում է ժամանել Թբիլիսի: Ըստ հեռուստաընկերության տրամադրության տակ եղած տվյալների, Աբաշիձեն Թբիլիսի է ժամանելու Եվրախորհրդի գլխավոր քարտուղար Վալտեր Շվիմերի հետ: Այս օրերին Աբաշիձեն Ավստրիայում է: Ասլան Աբաշիձեն վերջին անգամ Թբիլիսիում եղել է 1991 թ. նոյեմբերին:

Մինչեւ 2045 թ. Ռուսաստանում ՊԱՎ-ից կմահանա 20 մլն մարդ

ՍՍԿ-ի զարգացման ծրագիրը հրադարակել է մի հետազոտություն, ըստ որի մինչեւ 2045 թ. ՊԱՎ-ից Ռուսաստանում կմահանա 20 մլն մարդ, հաղորդում է Ռոյթեր գործակալությունը: ՍՍԿ-ի մասնագետների կարծիքով, այսօրվա դրությամբ Ռուսաստանի չափահաս բնակչության յուրաքանչյուր 100-ից 1-ը վարակված է ՊԱՎ-ով:

Ադրբեջանի բնակչությունը՝ ավելի քան 8 մլն

Ադրբեջանի բնակչությունը 2004 թ. փետրվարի 1-ի դրությամբ, ըստ երկրի վիճակագրության տվյալների, կազմել է 8 մլն 271 հազար, հաղորդում է «Ինտերֆաքսը»: Ըստ ոչ պատճառական տվյալների, Ադրբեջանում բնակչության թիվը 4,5-5 մլն-ի սահմաններում է, որից մոտ 3 մլն բնակվում է Բաքվում եւ մայրաքաղաքի արվարձաններում:

Հերքվում է «Նեզավիսիմայա գազետայի» հրապարակումը

Հայաստանում Ռուսաստանի դեսպանությունը երեկ տարածել է հայտարարություն, որում հերքվում է ռուսական «Նեզավիսիմայա գազետայում» (13 փետրվարի) տպագրված այն տեղեկատվությունն, ըստ որի իբր Մոսկվայում ՀՀ պատճառանության նախարար Սերժ Սարգսյանը փորձել է ռուսական իշխանություններից աջակցություն ստանալ, եթե Հայաստանում ներքաղաքական իրավիճակը լարվի: Ընդ որում, ռուսական թերթը, հղում անելով ՌԴ ԱԳՆ մի անանուն աղբյուրի, նշել էր, թե Հայաստանի ներքաղաքական հարցերում կարող է օգտագործվել Գյումրիում տեղաբաշխված ռուսական 102-րդ ռազմակայանը:

«Նովոստի» գործակալությունը, վկայակոչելով Երեւանում ՌԴ դեսպանության հայտարարությունը, հաղորդում է, որ նմանօրինակ հրապարակումներն ունեն ակնհայտ սադրիչ բնույթ եւ ուղղված են հայ-ռուսական համագործակցությունը խաթարելուն: Հայաստանում տեղաբաշխված ռուսական ռազմակայանը գործում է համաձայն հայ-ռուսական պայմանագրի, որը ստորագրվել է 1995 թ. մարտի 16-ին, տարածաշրջանում խաղաղության եւ կայունության ապահովման նպատակով: Այս պայմանագրի 9-րդ հոդվածն ասում է, որ «ռուսական ռազմակայանը, դրա անձնակազմը, ինչպես նաեւ նրանց ընտանիքի անդամները հարգում են Հայաստանի ինքնիշխանությունը եւ չեն միջամտում երկրի ներքին գործերին»:

Դոլարի արժեզրկումը բերեց Հայաստանի աղքատացման

Դոլար-եվրո հարաբերակցությունը եւ դրա ազդեցությունը Հայաստանի վրա բանկային համակարգի ներկայացուցիչների գնահատմամբ

ԱՐԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

Միջազգային ֆինանսական շուկաներում շարունակվում է ամերիկյան դոլարի եւ եվրոյի վայրիվերումներով ուղեկցվող մրցակցությունը: Ընդ որում, առավել տարօրինակն այն է, որ դոլարի արժեզրկման հանգամանքն ավելի շատ հուզում է եվրամիությանը, քան Միացյալ Նահանգներին: Մյուս կողմից փաստ է նաեւ, որ երկու կողմերն էլ զերծ են մնում իրավիճակը փոխելու քայլերից: Համաշխարհային շուկայում առաջատար այս երկու արժույթների փոխարժեքների տատանումներն ազդեցություն են թողնում այլ երկրների, այդ թվում Հայաստանի տնտեսության եւ ազգային արժույթի վրա:

Հայաստանի բանկերի միության նախագահ եւ «Անելիք բանկի» վարչության նախագահ Սամվել Ճգմայյանի կարծիքով, եվրոյի կայունացումը բնական երեւույթ է, քանի որ այն ներդրվել է, որպեսզի ավելի արդյունավետ ֆինանսական համակարգ լինի Եվրոպայում եւ հաջողությամբ մրցակցի ամերիկյան արժույթի հետ: «Սակայն ներկա իրողությունները եւ ուսումնասիրությունները ակնհայտ են դարձնում, որ այստեղ մրցակցային դրսեւորումներ են երեւան եկել: Ամերիկյան կառավարությունը այնքան էլ դեմ չէ այս վիճակին», ասաց բանկերի միության նախագահը, նշելով, որ արդյունքում ամերիկյան ապրանքներն էժանանում են եւ գրավում շուկաներ: Դա հանգեցնում է եվրոպական ձեռնարկությունների կացության վատթարացմանը, քանի որ ավելի էժան եւ նույն որակի ամերիկյան ապրանքները դուրս են մղում եվրոպական ապրանքներին: ԱՄՆ-ի բյուջեի դեֆիցիտը ենթադրում է, որ տնտեսական գործունեության ոլորտները պետք է ընդլայնվեն եւ բացառված չէ, որ ԱՄՆ կառավարությունն է խթանում այս գործընթացները:

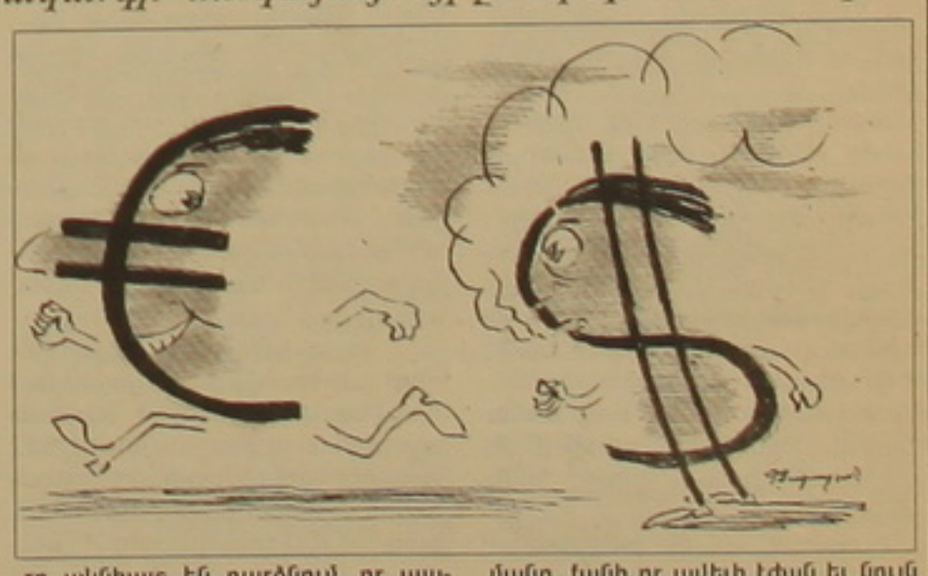

Տես էջ 2

ԱԶԳ

ԸՆԹԱՑԻԿ

Եվրոպական կրթություն ազգային հենքի վրա

Կրթության ոլորտում բարեփոխումները վաղուց ժամանակի պահանջն են դարձել, եւ մինչ դրանց իրականացումը նոր ծրագիրը դրվել է հասարակական լայն քննարկման: Հանրապետության բոլոր մարզերի ուսուցիչները, դպրոցի տնօրենները հնարավորություն ունեն մասնակից դառնալու բարեփոխումների նախապատրաստական փուլին, անել առաջարկություններ:

Երեկ հերթը Կոտայքի մարզի մանկավարժներինն էր: Մարզպետարանում ծավալված քննարկմանը ներկա էին շուրջ 80 դպրոցների տնօրեններ եւ ուսուցիչներ, մարզպետ Կոստավա հունվարին հասցեել է 45 մլն դոլար արժողությամբ «Կրթության որակի եւ համապատասխանության ծրագիրը», որը պետք է իրականություն դառնա առաջիկա տասը տարիների ընթացքում: Եվրոպական չափանիշներին կրթական համակարգի համապատասխանեցումն, ըստ Սերգո Երիցյանի, իրականացվելու է ազգային հենքի վրա, հայոց լեզու, գրականություն առարկաներին ցուցաբերվելու է առանձնահատուկ մոտեցում:

Օպտիմալացման ծրագրում ամենացավոտը թերեւս հարցի սոցիալական կողմն է՝ հազարավոր ուսուցիչներ կրճատվեցին աշխատանքից: Բջջախներն անհրաժեշտ է ապահովել նյութատեխնիկական բազայով, բնագիտական առարկաներն ուսուցանելու համար չկան լաբորատորիաներ, ի վերջո, դեռեւս լուծված չէ դպրոցների ջեռուցման հարցը: Սերգո Երիցյանը հայտնեց, որ առավելագույնը երկու տարվա ընթացքում հանրապետության բոլոր դպրոցներում կլուծվի նյութատեխնիկական բազայի հարցը, բոլոր դպրոցները կլինեն վերանորոգված եւ ջեռուցվող:

Հաջորդ տարի նախատեսվում է մանկավարժների աշխատավարձը դարձնել 45 հազար դրամ, 2006 թ-ին՝ 65 հազար դրամ: Նախարարի վալենկո Շահգալդյանը, կրթության եւ գիտության նախարար Սերգո Երիցյանը, նախարարության մասնագետներ:

Կրթության եւ գիտության նախարարը մանկավարժներին ներկայացրեց հիմնական բարեփոխումները, որ ենթադրում է նոր կրթակարգը: Բարեփոխումների առանցքում ընկած է աշակերտը, նրան իբրեւ անձի, ժողովրդավարական երկրի քաղաքացու դաստիարակելու խնդիրը: Ուսուցումն իրականացվելու է ինտերակտիվ մեթոդով, ինչը դասաժամի ընթացքում հնարավորություն կտա ուշադրության կենտրոնում պահել յուրաքանչյուր աշակերտի: Չեն լինելու վատ եւ լավ աշակերտներ, ամբողջ պատասխանատվությունն աշակերտի ստացած գիտելիքների համար կրելու է ուսուցիչը: Հայտնի է, որ այսօր հանրակրթական դպրոցում տրվող գիտելիքների որակը բավարար չէ, նշում է նախարարը, անհրաժեշտ է, որ երեխային գիտելիքները տրվեն ոչ թե ժամանակավոր, այլ ամբողջ կյանքի համար:

Համաշխարհային բանկն այս Կրթության եւ գիտության նախարարի խոսքով, հավելյալ 20 հազար դրամ է տրվելու այն ուսուցիչներին, ովքեր կմնան աշխատելու գյուղական դպրոցներ, նրանց կտրվեն վարկ եւ բնակարան: Հայտնի է, որ այսօր գյուղական համայնքներում ուսուցչի 500 թափուր տեղ կա, մանկավարժները, մանավանդ երիտասարդները, խուսափում են գյուղի դպրոցում դասավանդելուց: Սակայն նշված խրախուսումը գյուղական դպրոցներում որակյալ կրթություն ապահովելու միակ ծրագիրը չէ: Այս տարվանից բուհերում ուսանելու արտոնյալ պայմաններ կստեղծվեն գյուղական բնակավայրերի այն ուսանողների համար, ովքեր կհամաձայնեն վերադառնալ եւ աշխատել գյուղի դպրոցում:

Կոտայքի մարզի մանկավարժները նոր կրթակարգի վերաբերյալ իրենց առաջարկությունները գրավոր կներկայացնեն կրթության եւ գիտության նախարարություն: Իսկ առաջիկա օրերին քննարկումները կշարունակվեն նաեւ հանրապետության մյուս մարզերում:

Մ. Հ.

Դոլարի արժեզրկումը բերեց Հայաստանի աղքատացման

Սկիզբը էջ 1

«Համենայն դեպս, ԱՄՆ կառավարությունը որեւէ կերպ չի միջամտում այս գործընթացին եւ այսպես ասած էժան փող առաջարկելով, կարողանում է դրական տեղաշարժեր ապահովել իր համար», այսպես է բացատրում ստեղծված վիճակը նաեւ «Կոնվերս բանկի» գլխավոր տնօրեն Սմբատ Նասիբյանը: Նրա կարծիքով, Եվրամիությունը չի կարող իջեցնել փողի արժեքը, որովհետեւ դա կհանգեցնի իր տնտեսության համար այլ բացասական հետեւանքների: Դրամական ինտերվենցիա էլ չի կատարվում, որովհետեւ այս կառույցը հայտարարել է, որ ինքը ուկայական մեթոդների կողմնակից է, իսկ ինտերվենցիան ոչ ուկայական մեթոդ է:

Կենտրոնական բանկի համոզմամբ «Միացյալ Նահանգների եւ եվրագոտու ֆինանսական իշխանությունների վարագիծը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ մինչեւ որոշակի սահմանին հասնելը եվրոյի դիրքերի ամրապնդումը եւ դոլարի դիրքերի թուլացումը բխում են թե Եվրոպայի, թե ԱՄՆ-ի շահերից: Ուստի իշխանությունները որոշ ժամանակ ձեռնպահ կմնան եվրոյի արժեքավորման միտումը զսպող քայլերից»:

Ի պատասխան մեր հարցման ԿԲ մամուլի ծառայությունից ստացված պատասխանում Հայաստանի տնտեսության վրա դոլարի արժեզրկման ազդեցության վերաբերյալ նշվում է, որ «ընդհանուր առմամբ եվրոյի փոխարժեքի աճը անբարենպաստ պայմաններ է ստեղծում եվրոյով գնանշվող արտահանման համար, դարձնելով դրանք ավելի թանկ եւ որպես հետեւանք պակաս մրցունակ»: Այսինքն այն հարվածում է ներմուծողների եւ սպառողների շահերին: Միաժամանակ եվրոյի արժեւորումը բարենպաստ պայմաններ է ստեղծում եվրամիություն արտահանման եւ ծառայություններ արտահանող հայաստանյան ընկերությունների համար: Դոլարի արժեզրկումից շահում են նաեւ ԱՄՆ-ից եւ ասիական երկրներից արտահանման ներմուծողները, քանի որ այդ գործարքները կատարվում են դոլարով: Կենտրոնական բանկը նաեւ այն համոզմունքին է, որ այս գործընթացը կդրդի արտահանող եւ ներմուծող ընկերություններին սպասարկող բանկերին ընդլայնել իրենց կողմից առաջարկվող գործիքակազմը, նպաստելով արժութային եւ ընդհանրապես ֆինանսական ուկայի զարգացմանը: Ներկայումս առաջարկվող գործիքակազմը սահմանափակ է, եւ գործառնությունների ճնշող մեծամասնությունը կատարվում է դոլարով:

Հայաստանի տնտեսության խնդիրը, ըստ Սմբատ Նասիբյանի, նրա դոլարիզացված լինելն է: Եկամտաբերությունն այստեղ ապահովվում է դոլարով կամ վերածվում է դոլարի: Եւրոյի արժեւորման հետեւանքով ենթադրենք 100 դոլարի արտանետը կարժենա 120 դոլար: «Այսինքն մեզ ձեռնտու է, որ դոլար-եվրո նախկին հարաբերակցությունը վերականգնվի, որպեսզի դա մեր տնտեսության վրա էական ազդեցություն չունենա», նշեց Հայաստանի բանկերի միության նախագահը: Նրա հավաստմամբ դրամի փոխարժեքի վրա այս գործընթացը լուրջ ազդեցություն չի ունենա, որովհետեւ տատանումն այդքան մեծ չէ: Այլ բան, եթե 1 եվրոն արժենար, ենթադրենք, 3-4 դոլար: Սամվել Ճգնաչյանի կանխատեսմամբ «մինչեւ այս տարվա երրորդ եռամսյակն ամեն ինչ իր հունի մեջ կընկնի»:

Սմբատ Նասիբյանի կարծիքով եւս դոլարի արժեզրկումն ու եվրոյի արժեւորումը բացասաբար են ազդում մեր տնտեսության վրա, որովհետեւ այն դոլարիզացված է: «Մեր արժութային ռեզերվները եւ բնակչության խնայողությունները դոլարով են, եւ նրա արժեզրկումը բերում է Հայաստանի մրցունակության դիրքերի թուլացմանը Եվրոպայում», մեզ հետ զրույցի ժամանակ ասաց նա: Դա նշանակում է, որ Հայաստանը այլեւս չի կարող այնքան արտահանել, որքան սպառում էր 1-2 տարի առաջ: Մեր խնայողություններն էլ եվրոյի համեմատությամբ արժեզրկվեցին: Այսինքն դա բերեց Հայաստանի որոշակի աղքատացման, բայց էական ազդեցություն մեր տնտեսության վրա չթողեց: «Կոնվերս բանկի» գլխավոր տնօրենը առաջարկում է եվրոպական արտանետների փոխարեն սպառել ճապոնական կամ չինական արտանետներ, որովհետեւ դրանց գները դոլարի արժեզրկումից չփոփոխվեցին:

Դոլար-եվրո հարաբերակցության հետագա միտումների մասին խոսելով եւ վկայակոչելով փորձագետների գնահատականները, Սմբատ Նասիբյանը այն կարծիքը հայտնեց, որ եվրոյի փոխարժեքի առավելագույն սահմանը կարող է հասնել մինչեւ 1,3-ից 1,35 դոլարի, բայց կարող է իջնել նաեւ մինչեւ 1,2-ի: «Սրանից ավելի արժեզրկում, հետեւաբար մեծ ցնցումներ ես չեմ սպասում», ասաց նա:

Կենտրոնական բանկից ստացված գրության մեջ նշվում է, որ 2003 թ-ի ընթացքում դոլարի նկատմամբ դրամի դիրքերն ուժեղացել են: Տարեսկզբին 1 դոլարի փոխարժեքը կազմել է 585 դրամ, իսկ տարեվերջին՝ 566 դրամ: Դա բացատրվում է մասնավոր տրանսֆերների (այլ երկրներից դրամական փոխանցումների), ներդրումների եւ եկամուտների ներհոսքով, ինչը չեզոքացրել է ներմուծման ծավալների աճի արդյունքում առեւտրային հաշվեկշռի պակասորդի ավելացումը: Դրամի փոխարժեքը դոլարի նկատմամբ, ըստ Կենտրոնական բանկի, մի շարք գործոնների արդյունքում կաճի: Խոսքը մասնավորապես իրավական կարգավորման դաշտում կատարվելիք փոփոխությունների մասին է, որը կնպաստի ազգային արժույթը որպես միակ օրինական վճարամիջոց օգտագործելու պահանջի խախտումների վերացմանը: Մյուս կողմից, կանխատեսվող առեւտրային հաշվեկշռի խորացումը եւ արտաքին պարտքի սպասարկումը կհանգեցնեն դոլարի նկատմամբ պահանջարկի աճին: Սակայն հեռանկարում դրամի նկատմամբ բնակչության վստահությունը կաճի: Դա Կենտրոնական բանկը պայմանավորում է այս ոլորտում իրականացվելիք մի շարք բարեփոխումներով՝ ավանդների պարտադիր երաշխավորման հիմնադրամի, ոչ պետական կենսաթոշակային ապահովության համակարգի ներդրմամբ, հիպոթեքային վարկավորման ուկայի ստեղծմամբ եւ զարգացմամբ:

ՀԱՐԾԱԽՈՒՅԶ

Գյումրեցիների 25 տոկոսը վստահում է Քոչարյանին

Գյումրու լրագրողների «Ասպարեզ» ակումբն ավելի քան 1000 մարդու շրջանում անցկացրել է հարցում՝ պարզելու, թե հանրապետության երկրորդ քաղաքում վստահության ինչ քվե ունեն Հայաստանի առաջին երեք դեմքերը, հաղորդում է «Նովոստի» գործակալությունը:

Հարցվածների ավելի քան 25 տոկոսը «լիովին» կամ «շատ» վստահում է հանրապետության նախագահին: Մոտ 31 տոկոսը «միջին» վստահություն ունի Ռոբերտ Քոչարյանի հանդեպ, 18 տոկոսը՝ «նվազ», մոտ 20 տոկոսը՝ «չի վստահում»: Հարցվածների մոտ 11 տոկոսը Քոչարյանի աշխատանքը գնահատել է «գերազանց», 21 տոկոսը՝ «լավ», 40 տոկոսը՝ «բավարար», մինչդեռ 16 տոկոսը հանրապետության նախագահի աշխատանքը գնահատել է «վատ», 7 տոկոսը կարծում է, որ «որեւէ աշխատանք չի տարվում»:

Գյումրեցիների միայն 3 տոկոսն է վստահում ԱԺ նախագահ Արթուր Բաղդասարյանին, իսկ վարչապետ Անդրանիկ Մարգարյանին՝ 2,5 տոկոսը: Հարցվածների միայն 1,5 տոկոսն է խորհրդարանի եւ կառավարության աշխատանքը համարում «գերազանց»:

Հայ-ռուսական գործարար հանդիպում՝ Ծաղկաձորում

ԵՐԵՎԱՆ, 17 ՓԵՏՐՎԱՐ, ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ: Հայ-ռուսական «Համագործակցություն եւ ինտեգրում-2004» խորագրով գործարար հանդիպումը կանցկացվի փետրվարի 20-23-ին Ծաղկաձորում: Միջոցառմանը կմասնակցեն հայրենական 33 եւ ռուսական 17 կազմակերպություններ: Ռուսական պատվիրակությունը կղեկավարի Միջազգային առեւտրի տան ազգային արտադրողների խորհրդի նախագահ Եվգենի Ստրոգանովը:

Հանդիպման ընթացքում կողմերը կքննարկեն Հայաստանի եւ Ռուսաստանի տնտեսական փոխհարաբերությունները, ներդրումային հեռանկարները, ինտեգրման խնդիրները եւ այլ հարցեր:

Հանդիպման կազմակերպիչներն են Հայաստանի արտադրողների եւ գործարարների (գործատուների) միությունը եւ «Մաստեր» միջազգային ինտեգրման համագործակցության կենտրոնը: Միջոցառման անցկացմանն աջակցել են ՀՀ առեւտրի եւ տնտեսական զարգացման նախարարությունը, Ռուսաստանի արտադրողների միությունը, Հայաստանում ՌԴ դեսպանությունը:

ՕՊԵՐԱՏԻՎ ՏՎՅԱԼՆԵՐ

Խուլիգանություն օրը ցերեկով

Ինչպես տեղեկացանք ՀՀ ոստիկանության հասարակայնության հետ կապերի եւ լրատվության բաժնի տարածած օպերատիվ տվյալներից, փետրվարի 16-ին Երեւանի ոստիկանության Կենտրոն բաժին հաղորդվել էր, որ Աբովյան փողոցի շենքերից մեկում գտնվող Անշարժ գույքի գործակալության գրասենյակում վիճաբանություն է տեղի ունենում: Մեկնած օպերատիվ խումբը պարզել է, որ նշված գրասենյակում Մանուկ Ս.-ն խուլիգանական արարքներ է կատարել Ա. Բ.-ի նկատմամբ՝ ծեծի է ենթարկել վերջինիս եւ կոտրել գրասենյակի գույքը: Շեռնարկված օպերատիվ միջոցառումների շնորհիվ նշված խուլիգանությունը կատարելու կասկածանքով բերման է ենթարկվել Մանուկ Ս.-ն: Դեպքի հետ կապված հանգամանքները պարզվում են, կատարվում է հետաքննություն:

Փետրվարի 17-ին հանրապետությունում գրանցվել է 1 ճանապարհատրանսպորտային պատահար, որի հետեւանքով մեկ մարդ ստացել է տարբեր աստիճանի վնասվածքներ ու տեղափոխվել հիվանդանոց: Գրանցվել է նաեւ վրաերթի 2 դեպք, որի հետեւանքով տարբեր աստիճանի մարմնական վնասվածքներով 3 մարդ նույնպես տեղափոխվել է հիվանդանոց:

Քարաքափում

Արտակարգ իրավիճակների վարչության լրատվական կենտրոնից տեղեկացանք, որ փետրվարի 16-ին, ժամը 21:00-ին, Երեւանի քաղաքապետարանի 1-08 ծառայություն ահազանգ է ստացվել, որ Մյասնիկյան պողոտայում (Ջրաշխարհի մոտ) գոնիքափից գլորվել են խոշոր քարեր, որոնք խանգարել են երթեւեկությանը: Ժամը 21:25-ին դեպքի վայր է մեկնել Երեւանի վթարավերականգնողական փրկարարական ջոկատը: Փրկարարների աշխատանքների անվտանգությունն ապահովել է ՀՀ ոստիկանությունը: Ժամը 22:05-ին ճանապարհը քարերից մաքրվել է եւ դարձել երթեւեկելի:

Լրատվ. ծառայություն

«ԱԶԳ» ՕՐԱԹԵՐԹ
Հրատարակության 69 տարի
Հիմնադիր եւ հրատարակիչ
«ԱԶԳ ՕՐԱԹԵՐԹ» ՍՊԸ
Երեւան 375010, Հանրապետության 47
Թող: 374-1-562863
e-mail: azg2@arminco.com
www.azg.am
Գլխավոր խմբագիր
ՅԱԿՈԲ ԱՎԵՏԻՔԵԱՆ / հեռ. 521635
Խմբագիր
ՊԱՐՈՅՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ / հեռ. 529221
Լրագրողների սենյակ
/ հեռ. 581841
Համակարգ. ծառայություն
/ հեռ. 582483
Apple Macintosh
համակարգչային շարուածք
«Ազգ» թերթի
Թերթի նիւթերի ամբողջական թէ մասնակի արտատպումները տրպագիր մամուլի միջոցով կամ ռադիոհեռուստատեսութեամբ, առանց խմբագրութեան գրաւոր համաձայնութեան, խստիւ արգելւում են, համաձայն ՀՀ հեղինակային իրաւունքի մասին օրէնքի:
Նիւթերը չեն գրախօսւում ու չեն վերադարձւում
«AZG» DAILY NEWSPAPER
Editor-in-chief
H. AVEDIKIAN / phone: 521635
47 Hanrapetoutian st.
Yerevan, Armenia, 375010

Խմբագիր

Ղարաբաղի հարցը խորհրդարանի ամբողջականությունը վերականգնելու գլխավոր հիմնավորում

«Ժողպատգամավորի» միջնորդական առաքելությունը ղեկավարվում է այս շեշտադրմամբ

Հայտնի է, որ «Ժողովրդական պատգամավոր» խումբը մտադիր է միջնորդական առաքելություն իրականացնել կոալիցիոն ու մնացած պատգամավորների եւ ընդդիմադիրների միջեւ՝ վերջիններիս հորդորելով վերադառնալ խորհրդարան: Հիշեցնենք, որ այս խմբում միավորվել են նախկին ու ներկա, տնտեսական ու պետական կառավարման դաշտում որոշակի դիրքի հասած, կայացած տնտեսվարողներ, որոնց համոզմամբ, այս երկիրը ոչ իշխանությանն է, ոչ ընդդիմությանը, եւ ոչ ոք իրավունք չունի սեփականաշնորհելու այն:

Հայտնի է, որ այդ ինքնակոչները շարունակվելու են, բանակցային գործընթացները՝ նույնպես: Թե կողմերից յուրաքանչյուրի որ սպասելիքները կարդարացնեն դրանք կամ կարդարացնե՞ն արդյոք, դժվար է կանխատեսումներ անել:

Երկրի անվտանգությանը սպառնացող մյուս գործոնը «Ժողպատգամավորը» համարում է տնտեսական կայուն վիճակի պահպանումը: «Եթե երկրում կա սոցիալապես անապահով շերտ, եթե անընդհատ ասում ենք, որ մարդկանց մի մեծ շերտ ընչազուրկ է, ապա այդ խնդիրի լուծումը տնտեսական դաշտում է: Այնտեղից է բյուջե փող գնում, այդտեղից նպաստներ ու աշխատավարձեր են վճարվում: Ցանկացած այսպիսի անցուդարձ բացասական ներգործություն է ունենում տնտեսության վրա եւ ուղղակիորեն՝ նաեւ անապահով շերտի», այս տրամաբանությամբ է այսօր իր միջնորդական նախաձեռնությունը նախագծում «Ժողպատգամավոր» խումբը:

«Ազգ»-ի այն դիտողությանը, թե ընդդիմադիր պատգամավորների ըմբռնության այս արտահայտությունը եւս հիմնավորվում է ժողովրդի սոցիալական վիճակով, եւ հենց այդ նպատակով են հանրահավաքներ կազմակերպելու, Կ. Կարապետյանը պատասխանեց. «Հանրահավաքը կարող է նաեւ ծայրահեղ քայլերի տանել լսարանին, բայց եթե քաղաքական երկխոսություն լինի ընդդիմության ու իշխանության միջեւ, ապա կողմերը գոնե կգիտակցեն, որ երկու դաշտում էլ որեւէ բան ձեռնարկելիս շատ զգույշ պետք է լինել», սա էլ խմբի գործողության մյուս չափանիշն է:

Արդյոք առանց ընդդիմության խորհրդարանն իրեն զգո՞ւմ է ճգնաժամային վիճակում: Այս հարցին Կարեն Կարապետյանն այսպիսի պատասխան տվեց. «Եթե պառլամենտն աշխատում է, ուրեմն ճգնաժամ չկա, բայց երեւույթը տիպ է: Երկու կողմն էլ իրենց բաժնով պատասխանատու են երկրի առջեւ»:

Այն, որ հեռացած ընդդիմությունը կարող է պարզապես անտեսել «Ժողպատգամավոր»-ի միջնորդությունը, որովհետեւ վերջինս միասնաբար դեմ քվեարկեց հանրաքվեի օրենքում փոփոխություններ կատարելու նախագծին, խմբի ղեկավարը անտրամաբանական է համարում: Դեմ քվեարկելը եղել է իրենց տեսակետի արտահայտությունը, եւ պարտադիր չէ, որ համընկներ ընդդիմության կարծիքին:

Մնացած հարցերում եւ՝ ընդդիմության, եւ՝ իշխանության ներկայացուցիչների հետ իրենք բարի կամեցողական հարաբերություններ են պահպանում, այնպես որ 2 կողմերն էլ կարող են վստահել իրենց:

Իսկ եթե ընդդիմությունը չվերադառնա խորհրդարան, ինչ է մտադիր անել «Ժողպատգամավորը»: «Նորմալ է վերաբերվելու, ինչպես ներկա, այնպես էլ այդ պահին, դիտարկելով դա սահմանադրության ու օրենքի շրջանակներում իրականացվող քաղաքական ակցիա: Իսկ իշխանությունը պետք է որոշակի առաջարկներ աներ, որպեսզի կոշտ հարաբերություններ չառաջանային: Կոալիցիան է վերցրել պատասխանատվությունը, ինքն էլ պիտի փորձի տակից դուրս գալ»:

Վերջնահաշվում, «Ժողպատգամավորի» ղեկավարի գնահատմամբ, ոչ ընդդիմությունը, ոչ իշխանությունները չեն տուժելու, եւ ամեն ինչ ջարդվելու է էլի ընչազուրկ խավի գլխին:

ԿԱՐԻՆԵ ՂԱՆԻԵԼՅԱՆ

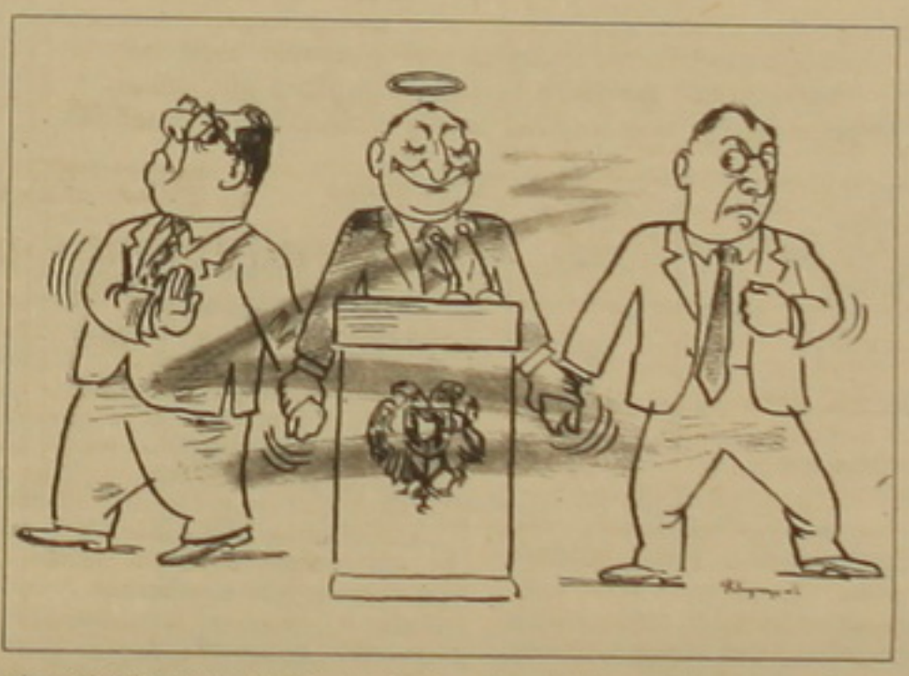

«Լինել եվրոպամետ նշանակում է լինել ազգամետ, հայամետ եւ ֆո ազգային ինքնորոշման կողմնակից»

Սա Պարույր Հայրիկյանի հերթական հայտարարությունն էր, որն այս անգամ արեց ԱԺՄ գրասենյակում կազմակերպած մամուլի ասուլիսի ժամանակ՝ մեկ անգամ եւս չմոռանալով շեշտել, որ գրասենյակ չունեն եւ հաճախ ստիպված են լինում դիմել ընկերներին:

Պ. Հայրիկյանը վերադարձել էր եվրոպական ժողովրդական կուսակցության համագումարից, եւ ինչպես պարզվեց, մեծ տպավորություններով: Նախ՝ մասնակցությունը այդ միջոցառմանը կարեւորվում էր նրանով, որ, ի տարբերություն իշխանությունների եւ ընդդիմադիր որոշ գործիչների, իրենք ցանկանում են ոչ թե Ռուսաստանին հաճոյանալ, այլ՝ ԵՄ-ին: «Կարելի է ասել՝ եվրոպական ժողովրդական կուսակցությունը ԵՄ կառավարող կուսակցությունն է, քանի որ եվրապառլամենտում մեծամասնություն է: ԵԺԿ-ն բաղկացած է 62 անդամ կուսակցություններից, որոնք ներկայացնում են 25 պետություններ», ասաց Հայրիկյանը:

Նա նախապես որոշել էր քրիստոնեա-դեմոկրատների այդ մեծ հավաքում ելույթ չունենալ, բայց քանի որ Թուրքիայի արտգործնախարարն իր խոսքում հավատարմություն է արտահայտել եվրոպական արժեքներին, ասել, որ եվրոպական երկրներում, իհարկե, գիտեն, որ Թուրքիան է եվրոպական քաղաքակրթության բնօրրանը, Պարույր Հայրիկյանը մտափոխվել է. «Իմ ելույթում անդրադարձա Հայաստանի՝ ԵՄ անդամ դառնալու գաղափարին՝ նշելով նաեւ, որ մեզ համար եվրոպական արժեքների կրող դառնալը մարտավարական խնդիր է», ասաց նա:

Ռ. Մ.

ՀՅԴաշնակցության 29-րդ ընդհանուր ժողովը ավարտեց աշխատանքը

Փետրվարի 17-ին աշխատանքն ավարտեց ՀՅԴաշնակցության 29-րդ ընդհանուր ժողովը: Ինչպես տեղեկացրեց ժողովի դիվանը, հայությանն ու Հայաստանին, միջազգային կացության եւ այլ հարցերին առնչվող օրակարգային ինքնակումներից եւ որոշումներից հետո կայացել է նաեւ ՀՅԴ Բյուրոյի ընտրություն, որը գործելու է հաջորդ քառամյակի ընթացքում: ՀՅԴ Բյուրոյի անդամ են ընտրվել Հրանտ Մարգարյանը, Վահան Հովհաննիսյանը, Վիգեն Ա. Հովսեփյանը, Կարո Արմենյանը, Ալբերտ Աճեմյանը, Մարիո Նալբանդյանը, Հակոբ Տեր Խաչատրյանը, Վիգեն Բաղումյանը, Մկրտիչ Մկրտչյանը: Առաջիկայում հրապարակվելու է ընդհանուր ժողովի հայտարարությունը:

ՀՅԴ մամլո դիվան

Ընդդիմությունը եւս մեկ անգամ հավաստում է իր հաստատակամությունը

Երեկ Ազգային ժողովում հայտարարությունների ժամանակը խորհրդարանական ընդդիմությունն օգտագործեց իր դիրքորոշումները եւս մեկ անգամ հստակեցնելու համար: Շավարշ Քոչարյանը հայտնեց, թե որքան էլ իշխանությունները նենգափոխում են ընդդիմության նպատակները եւ երազում որեւէ պատրվակով ընդդիմությանը վերադարձնել խորհրդարան, միեւնույն է, իրենց վերադարձի միակ պայմանը մնում է խորհրդարանական մեծամասնության կողմ քվեարկելը հանրաքվեի օրենքի փոփոխությունների հարցում:

Արամ Սարգսյանը վկայակոչելով ռուսական մամուլում հրապարակված լուրը, թե իբր պաշտպանության նախարար Սերժ Սարգսյանը ռուսաստանյան իշխանություններից ուժային օգնություն է խնդրել Հայաստանում հեղափոխություն լինելու դեպքում, պահանջեց հանրապետության գլխավոր դատախազության արձագանքը եւ կոչ արեց Սերժ Սարգսյանին, իր խոսքով ասած, ամեն մի «չխմած» հայտարարության արձագանքելու փոխարեն ավելի ուշադիր լինել նման խնդրում:

Ն. Պ.

Անկանոն երթեւեկության 1 տարվա հետեւանքները

2002 թ. Հայաստանում գրանցվել է 1025 ճանապարհատրանսպորտային պատահար՝ 61 տոկոսը Երեւանում, մահացել է 252 մարդ: Պատահարներից 503-ը եղել է հետիոտնի վրաերթ, 137-ում տուժել են նաեւ երեխաներ, որոնցից 15-ը մահացել է: 254 պատահարների մեղավոր վարորդները դեպքի վայրից դիմել են փախուստի: Վարորդական իրավունքից զրկվել է 2076 անձ: Այս տարի ոստիկանության պետին ուղղվել է 57 դիմում-բողոք՝ ճանապարհային երթեւեկության կանոնների խախտման առնչությամբ:

Երեւանում ավելի քիչ կհանդիպենք ճանապարհային պարեկների

Ոստիկանության պետի առաջին տեղակալ Արարատ Մահտեսյանի հավաստմամբ, ճանապարհային երթեւեկության անվտանգությունն ապահովելու նպատակով միջազգային կազմակերպությունների աջակցությամբ Երեւանի կենտրոնական մասերում շուտով տեղադրվելու է համապատասխան տեխնիկա, որը կնպաստի նաեւ ոստիկանի եւ վարորդի անմիջական շփման կրճատմանը:

Անվտանգ երթեւեկություն բոլորի, անգամ խոշոր եղջերավոր անասունների համար

Սկիզբը՝ էջ 1

Ըստ օրենքի նախագծի, անթույլատրելի տարածքում կանգնեցված մեքենան պետք է տարվի տուգանային հրապարակ, իսկ մեքենան հետ ստանալու հնարավորություն տերը կստանա 5 օրվա ընթացքում: Ուշացնելու դեպքում կհետեւեն տուգանքներ: Օրինագծով սահմանվել է նաեւ մոպեդ, ձի կամ ավանակ քշելու իրավունք ունեցող անձանց տարիքը: Առաջինը թույլատրվում է 16 տարեկանից, երկրորդը՝ 14-ից:

Այսուհետեւ հեծանվորդների, լծասայլերի, բեռնակիր եւ հեծկան կենդանիների շարասյուները երթեւեկելի մասով շարժվելիս պետք է բաժանված լինեն խմբերի, որոնցից յուրաքանչյուրում ենթադրվում է առավելագույնը 10-ական միավոր: Այսինքն՝ պատկերացնենք այսպիսի իրավիճակ. նախարարը պարտավոր է երթեւեկելի ճանապարհով կամ երկաթուղային գծանցերով կենդանիներին այս կամ այն կողմը քշելիս բաժանել խմբերի, դրանց միջեւ պահպանելով 80-100 մետր հեռավորություն, իսկ եթե, ինչպես նախագծում նշված է, այդ գործողությունները կատարվում են օրվա մութ ժամերին, այսինքն՝ մթնշաղից աղջամուղջ, ապա նախարարը պարտավոր է կենդանիներին տեղափոխել սանձից բռնած: Այլապես խախտած պիտի լինի օրենքը:

Բարեբախտաբար, պատգամավորները պատկերացնելով ենթադրելի իրավիճակի զավեշտալի լինելը, ընդգծեցին օրենքի նշված կետերի վերանայման, խմբագրման անհրաժեշտությունը:

Կարեւորվեց նաեւ պետհամարանիշների, հատկապես, ինչպես իրենք՝ պատգամավորներն էին ասում, հեղինակավոր (պրեստիժնի) պետհամարանիշների արդարացի բաշխումը եւ առաջարկվեց դրանք բաշխել աճուրդի կարգով, ինչը որոշակի գումար կբերեր բյուջե: Ողջունելով Մհեր Շահգելդյանի այս առաջարկը, Հերմինե Նաղդալյանն առաջարկեց բոլոր պատգամավորներին վաղը եւեթ հանձնել իրենց ավտոմեքենաների հեղինակավոր պետհամարանիշը: Ոստիկանության պետի տեղակալ Արարատ Մահտեսյանը ոստիկանական գործառույթում աճուրդ մտցնելն ուղղակի անհարիր համարեց եւ վստահեցրեց, որ հեղինակավոր կոչված համարանիշների տրամադրումը չի ուղեկցվում որեւէ պահանջով, երբեմն տրվում է լավության կարգով: Բացի այդ, անգամ նշված համարանիշով ավտոմեքենաներն են տարվում տուգանային հրապարակ: Պրն Մահտեսյանի հավաստմամբ, վերջերս տուգանային հրապարակում թյուրիմացաբար հայտնվել է նաեւ նախարարներից մեկի ավտոմեքենան:

Պետավտոտեսչության համակարգում կոռուպցիայի կրճատման տեսանկյունից կարեւորվեց ինչպես վերը նշվածը, այնպես էլ պետավտոտեսչության համակարգի աշխատակիցների աշխատավարձերի բարձրացումը, ինչը ներկայումս 26-85 հազար դրամ է:

Պատգամավորներն ընդգծեցին, որ հարկավոր է հրաժարվել նաեւ օրինագծի այն կետից, որը սահմանում է, թե ուղեւորափոխադրման իրավունք պետք է ունենան մինչեւ 65 տարեկան անձինք, քանի որ դա ենթադրում է գործազուրկների բանակի համալրում: Ճանապարհային երթեւեկության անվտանգության օրենքի անհրաժեշտությունը թերեւս ոչ մի հայաստանաբնակ չի ժխտի, սակայն օրենք, որում համարյա վարորդ են համարվում ծիավորն ու նախարարը, որտեղ շեշտվում են պարտականությունները եւ չեն ուրվագծվում իրավունքները, որտեղ ձեւակերպումները չափազանց շատ սողանցքեր են թողնում, ԱԺ նախագահ Արթուր Բաղդասարյանի պնդմամբ էլ պետք չէ կյանքի կոչել եւ ներկայացված օրենքի նախագիծը հարկավոր է ոչ թե մերժել, այլ ենթարկել մանրակրկիտ լրամշակման, ինչի համար էլ պետք է տրամադրվի 2 ամիս ժամանակ: Գուցե այդ ընթացքում օրինագիծը լավագույնս լրամշակվի եւ իրոք ապահովի անվտանգ երթեւեկություն:

Ինչեւէ, արդեն իսկ մի քանի տարբեր առաջարկներ կան օրինագծի վերաբերյալ:

Պարենային անվտանգությունը եւ Հայաստանը

Վերջին ժամանակներս պարենային անվտանգության հարցը ակտիվորեն շոշափվում է քաղաքական շրջանակներում, որոնց նպատակը, սակայն, այս ուղղությամբ ոչ թե լուրջ հայեցակարգ մշակելու ու իրականացնելու մտահոգությունն է, այլ հացի եւ մյուս մթերքների թանկացման հետ կապված հերթական ախիթը շահարկելը: Մինչդեռ պարենային անվտանգությունը որպես պետական եւ ազգային խոշոր ռազմավարական հիմնահարց այնքան էլ կապված չէ ապրանքների գների տատանումների հետ, այլ ազգաթահանական նպատակ ունի արտակարգ պահերին:

Պարենային անվտանգությունը յուրաքանչյուր երկրի ազգային անվտանգության բաղկացուցիչ մասն է, նրա գլխավոր բաղադրիչներից մեկը: Ցավոք, այդ ուղղությունը Հայաստան երկրում դեռ երկար ժամանակ կբացակայի, որովհետեւ իշխանությունների ծրագրերը տառացիորեն հիմնվում են բնակչության օրվա հացի խնդիրը մի կերպ լուծելու գաղափարախոսության վրա: Այդ հայեցակարգի եւ սննդամթերքի վրա պետական վերահսկողության բացակայության պատճառով երկիրը ոչ միայն չունի առաջին անհրաժեշտության սննդամթերքի պահեստային ֆանկությունը, այլեւ ներքին շուկան է ողողված խիստ կասկածելի որակ ունեցող սննդամթերքներով, խմիչքներով, դեղանյութերով, կենցաղային ապրանքներով (լվացքի փոշիներ, օճառներ, օծանելիքներ եւ այլն), որոնք նույնքան վտանգավոր են, որքան սննդային մշակման անբավարարվածությունը:

Պարենային անվտանգությունը բնակչությանը միայն ցորենով ապահովելը չէ: Այդ հիմնահարցը ներառում է երեք կարեւորագույն կողմ. 1) հացի եւ հիմնական սննդամթերքների սեփական արտադրություն, որը կբավարարի բնակչության պահանջները, 2) հնարավորին չափով փոքր կախվածություն այլ երկրներից, 3) ներկրվող ապրանքների խիստ վերահսկողություն:

1. Սեփական արտադրության բավարար հացահատիկ եւ սննդամթերք ունենալու համար անհրաժեշտ են համապատասխան ռեսուրսներ (հողային եւ ջրային ռեսուրսներ, պարարտանյութեր, մեխանիզմներ, գիտահետազոտական մակարդակ, աշխատուժ) եւ այդ ռեսուրսներն օգտագործելու կազմակերպչական կարողություններ ու ճիշտ մոտեցումներ: Այդ ռեսուրսները սերտորեն միահյուսվում են յուրաքանչյուր առանձին երկրի սոցիալ-քաղաքական պայմաններին, որոնք զգալի ազդեցություն ունեն արտադրողական ուժերի եւ արտադրական հարաբերությունների զարգացման վրա եւ որոշում են հասարակության անդամների միջեւ արդյունքի բաշխման բնույթը:

Աշխարհում մշակված ներկայիս օպտիմալ տարբերակի համաձայն յուրաքանչյուր բնակչի բարեկեցիկ կյանքն ապահովելու համար անհրաժեշտ է 1,75-2,0 հա հող, այդ թվում 1,2 հա արոտ եւ խոտհարք, 0,46 հա մշակովի հող (վարելահող եւ բազմամյա տնկարկներ), 0,07 հա անտառային տնկարկներ (արտազատվող CO_2-ը կլանելու եւ թթվածին ստանալու համար), 0,01 հա բնակելի եւ արտադրական կառույցների, այդքան էլ ենթակառուցվածքների (ճանապարհներ, կամի եւ էլեկտրականության գծեր եւ այլն) համար:

Մի շարք երկրներ համապատասխանում են ֆանկական այդ չափանիշներին, սակայն զարգացած երկրների մեծ մասը գնացել է միավոր տարածքի արդյունավետությունը բարձրացնելու ուղղությամբ՝ օգտագործելով գիտական բարձր տեխնոլոգիաները եւ սելեկցիոն բուսատեսակները: Այս տեսակետից Հայաստանի հողատարածքը սահմանափակ է այդ չափանիշների համար, եւ հիմնական մոտեցումը պետք է լինի բարձր տեխնոլոգիաների կիրառումը: Երբեմն բնակչի հաշվով յուրաքանչյուր շնչին ընկնում են 0,18 հա վարելահող եւ բազմամյա տնկարկներ, 0,22 հա արոտ, 0,05 հա խոտհարք, 0,08 հա ոչ լիարժեք անտառ: Ընդ որում այդ հողերը հիմնականում ընկած են բավականին ռիսկային պայմաններում՝ կիսաանապատային, չոր-տափաստանային եւ տափաստանային գոտիներում, որտեղ մշակվող գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքը գլխավորապես կախված է ոռոգման գործոնից: Պետք է ասել նաեւ, որ հանրապետության ջրային ռեսուրսները բաշխված են բավականին անհավասարաչափ, եւ նրանց օգտագործումը շատ տեղերում կապված է հսկայական էներգիայի ծախսի հետ, սակայն խելացի եւ արդյունավետ օգտագործելու դեպքում միանգամայն բավարար են: Ոռոգման գործոնը որոշիչ պայման է, անկախ գյուղատնտեսության վարման մակարդակից, իսկ ջրարբիացման մակարդակով Հայաստանը առաջնակարգ տեղ էր գրավում նախկին ԽՍՀՄ-ում: Նշենք նաեւ, որ աշխարհի 1,5 մլրդ հա մշակովի հողերից ոռոգվում է ընդամենը 250-260 մլն հեկտարը: Մինչեւ 1990 թ. Հայաստանում մշակվող 560 հազ. հա հողերից ոռոգվում էր 320 հազար հա: 1991 թվականից հետո շրջանառությունից դուրս է եկել 200 հազ. հա մշակելի հող, մոտ 100 հազար հա-ով կրճատվել են նաեւ ոռոգվող տարածքները: Հացահատիկի ցանքերը (մինչեւ հողի մասնավորեցումը՝ 1991 թ.) զբաղեցնում էին մոտ 135 հազ. հա, իսկ այսօր բազմամյա տնկարկների կերային եւ բանջարաբոստանային տարածքների հաշվին ընդարձակվել են մինչեւ 210-220 հազ.հա, սակայն համախառն բերքը նույնն է մնացել՝ 300-380 հազ. տոննա, այսինքն մեկ հա-ի միջին բերքատվությունն ընկել է մոտ 2 անգամ: Հացահատիկի անբավարար ֆանկը շաղկապվում է նաեւ անասնակերի սահմանափակ ֆանկության հետ, ուստի խոսել սեփական հացով եւ սննդամթերքով ապահովվածության մասին գյուղատնտեսության վարման այսօրվա էքստենսիվ պայմաններում անիմաստ է:

Մարդու կենսագործունեությունը բնութագրող աշխատունակությունը եւ կյանքի տեւողությունը կապված են էներգիայի որոշակի ֆանկի հետ, որը մարդը ստանում է սննդամթերքի միջոցով: Մասնագետներն առանձնացնում են մարդու կենսագործունեության երեք աստիճաններ՝ կախված օրվա ընթացքում օգտագործվող էներգիայի ֆանկից. օպտիմալ՝ 3500-2500 կկալ, անբավարար՝ 2500-1500 կկալ, ճգնաժամային՝ 1500-1000 կկալ: Միջին հաշվով մեկ օրվա ընթացքում 1000 կկալ-ից պակաս էներգիայի օգտագործման դեպքում մարդկանց կյանքի տեւողությունը կազմում է 35-60 (տատանումը չափազանց մեծ է եւ կախված է անհատի դիմադրողականությունից), 1500-2000 կկալ-ի դեպքում՝ 75-80 տարի:

Սննդի կալորիականության 90 տոկոսը ապահովող հիմնական մթերքներն են կաթնամթերքը, միսը, հացամթերքը, կարտոֆիլը, ճարպերը եւ շաքարը: Ամենասուր հիմնահարցը մնում է սպիտակուցի դեֆիցիտը: Ներկայումս աշխարհում տարեկան արտադրվում է բուսական եւ կենդանական ծագման մոտ 300 մլն տոննա սպիտակուց, որից 65 մլն տ՝ կենդանական ծագման: Ակնհայտ է, որ կենդանական սպիտակուցի արտադրությունը զգալիորեն հետ է մնում հացահատիկի արտադրությունից (2000 թ.՝ 2,08 մլրդ տոննա): Բժշկական հիմնավորումներով ընդհանուր սպիտակուցի օրվա նորման 100 գ է, տարվա օպտիմալ նորմա՝ 35 կգ, այդ թվում՝ 21 կգ-ը պետք է կազմի կենդանական սպիտակուցը: Բերված ֆանկները մեծ տատանումներ են տալիս տարբեր երկրներում:

Սննդի բաշխվածությունը աշխարհի տարբեր մասերում (համարիչում՝ մթերքների եւ սպիտակուցների ընդհանուր ֆանկությունը, հայտարարում նույնը՝ կենդանական ծագման)

Մեկ շնչի կողմից օգտագործվող ֆանկը	Աշխարհամասը				
	Ասիա	Աֆրիկա	Արեւմտյան Եվրոպա	ԱՄՆ	Հարավային Ամերիկա
Ընդհանուր	2244	2238	3327	3514	2541
սնունդ՝ կկալ	161	171	1042	1301	453
Սպիտակուցը՝	55,3	56,8	95,2	105,0	65,5
գ	9,6	12,2	51,8	71,0	27,9

Աղյուսակում բերված ընդհանրացված տվյալներից երեւում է, որ ամենաբարվոք երկրներն են ԱՄՆ-ը եւ Արեւմտյան Եվրոպայի երկրները, որտեղ բնակչությունը լիարժեք ապահովված է սննդամթերքով: Դրա հետ մեկտեղ աշխարհում ամեն տարի թերասնվում է 800 մլն-ից մինչեւ մեկ մլրդ մարդ: Հայաստանի սեփական սննդային ռեսուրսները չափազանց անհավասարաչափ են բաշխված հասարակության մեջ եւ հեռու են նշված նորմաներից, այդ իսկ պատճառով բնակչության ճնշող մեծամասնությունը անընդհատ զգնվում է սննդային եւ հատկապես սպիտակուցային դեֆիցիտի մեջ:

2. Աշխարհի բոլոր երկրները ձգտում են նվազագույնի հասցնել այլ երկրներից իրենց կախվածությունը, հատկապես սննդամթերքի արտադրության ոլորտում: Միջին հաշվարկներով հաստատված է, որ պետությունը չի կարող երաշխավորել երկրի պարենային անվտանգությունը, եթե պարենային ապրանքների գումարային ներմուծումը գերազանցում է պահանջվող ֆանկի 15 տոկոսը: Երկրի պարենային անվտանգության վիճակը ճգնաժամային է համարվում, երբ պարենի ներմուծումը հասնում է 50 տոկոսի, որովհետեւ տարբեր պատճառներով ներկրումը դադարեցնելու դեպքում սննդի օգտագործումը անմիջապես կրճատվում է երկու անգամ՝ այստեղից բխող բոլոր հետեւանքներով:

Հայաստանում արտադրվող հացահատիկը կարող է բավարարել ժողովրդի հացի պահանջը ընդամենը 3 ամիս: Դա նշանակում է, որ անհրաժեշտ հացի 75 տոկոսը ներկրվում է այլ երկրներից: Ընդհանուր առմամբ Հայաստանում ապրանքների ներմուծումը զգալիորեն ավելի է արտահանումից, իսկ նման դեպքերում թուլանում են ներկրող երկրի ընտրողական, վերահսկողական եւ պատշաճական համակարգերը, այսինքն ներքին շուկան մշտապես ենթակա է ապրանքային ինտերվենցիայի ազդեցությանը, եւ որպես կանոն այդպիսի երկրներ են նեսվում ամենացածրորակ եւ կասկածելի ապրանքները, որոնք չեն համապատասխանում սանիտարահիգիենիկ եւ էկոլոգիական նորմաներին: Այս տեսանկյունից առավել մտահոգիչ է հանրապետություն ներկրվող դեղորայքը: Դեղերի վրա նշված հասցեները շատ դեպքերում կամ կեղծ են, կամ էլ ուղղակի գոյություն չունեն:

3. Մարդու հիվանդության կանխարգելման հիմնական միջոցը առողջ սննդի ճիշտ օգտագործումն է, մինչդեռ Հայաստանում բժիշկները միշտ չարչարվել են վերականգնելու արդեն քայքայված առողջությունը, որն, անշուշտ, շատ ավելի դժվար է ու ծախսատար: Իսկ վերջին տասնամյակում գլուխ են բարձրացրել շատ հիվանդություններ, որոնք առաջին հերթին կապված են թերսնման եւ անորակ սննդի հետ: Չվերահսկվող սննդամթերքն իր անհայտ հետազդեցությամբ ուղղակի դանդաղ գործողության ակտ է մարդու օրգանիզմում: Ավելացնենք նաեւ, որ մարդու օրգանիզմ մտնող թունավոր միացությունների մինչեւ 70 տոկոսն անցնում է սննդի հետ, 20 տոկոսը օդից եւ 10 տոկոսը ջրի միջոցով:

Վերջաբանի փոխարեն

Երկրի պարենային անվտանգության հենարանը գյուղն է: Գյուղացին է մշակում հողը, կենդանություն տալիս երկրի տարածքին եւ ամրացնում սահմանները: Գյուղացին պետք է հարգված եւ պաշտպանված լինի պետության կողմից, կուշտ ու ապահովված լինի իր հողի վրա, որ ավելցուկ ստեղծի քաղաքի բնակչության համար: Սակայն այսօր Հայաստանում գյուղացին մտահոգ ու տրված է: Նա չունի պարարտանյութ, բուժանյութ, մեխանիզմներ, տրանսպորտ, գործիքներ, դժոխային է դարձել ոռոգման ջրի հարցը, իսկ աճեցրած բերքը ինքնարժեքից 3-4 անգամ ցածր գներով ուղղակի խլում են նրա ձեռքից: Գյուղն աղետ է ապրում: Տարեցտարի ընկնում են հողի բերրիությունը եւ բույսի բերքատվությունը, հողի տվածն արդեն չի կերակրում գյուղացու ընտանիքին: Պետական այրերը, ըստ երեւույթին, չեն ընբռնում գյուղում ստեղծված ահագնացող աղետը:

Հայաստանի գյուղատնտեսությունը ի վիճակի է լուծելու երկրի սննդամթերքով ինքնաբավարարման խնդիրը, եթե պետությունն իր հայացքով շրջվի դեպի գյուղը, փոխի իր վերաբերմունքը գյուղացու նկատմամբ, սատարի գյուղացուն, արդյունավետ օգտագործի եղած ռեսուրսները, օգնի գյուղացուն մթերման հարցում, հողի ու ջրի հարկերը հավասարի բերքն իրացնելուց հետո: Հակառակ դեպքում աղետն անխուսափելի է:

ՎԱՀԱԳՆ ԱՍԼԱՆՅԱՆ
Գյուղատնտեսական գիտությունների դոկտոր, առաջատար գիտաշխատող

ԱՆԴՐԱԴԱՐՁ

Լրատվությունն էլ պետք է ունենա իր տրամաբանությունը

Հիսուն՝ թե խորհրդային տարիների լրատվությունը. հաճախ սարքովի ու կեղծ, բայց եւ խիստ նպատակային, որովհետեւ այսպես թե այնպես հստակ գաղափարախոսության կրողն էր: Խորհրդային գրաքննության մամլիչը գիտեր իր անելիքը ու խոսքի արժեքը:

Այսօր, երբ հայտնվել ենք ժամանակակից աշխարհի տեղեկատվական հորձանուտում ու չկա այլեւս գրաքննություն, երբեւիցե միտք է առաջանում: Իսկ ու՞մ է պետք այս ամենը: Անշուշտ, գրաքննության վերադարձի մասին չէ խոսքը: Քավ լիցի: Պարզապես ամեն մի լուր պետք է որ ունենա իր տրամաբանությունն ու նպատակը:

Իսկ նման մտորումների առիթ է տալիս հայրենի լրատվությունը: Այս անգամ խոսքը հանրային հեռուստատեսության «Հայլուր»-ի մասին է:

Փետրվարի 14-ին նստած հեռուստացույցի առջեւ՝ լսում ես օրվա լուրերը: Օրը տոնական է՝ Տյառնընդառաջ է, ու կամենում ես տեղեկություն ստանալ տոնի խորհրդի մասին: Բայց ահա՝ երեք սյուժե, երեքն էլ միմյանց հակասող:

Սպասված լրատվության առաջին ռեպորտաժը եկեղեցուց է, ժողովուրդ հաղորդավարուհին պատմում է 40-օրյա Հիսուս Քրիստոսին տաճարին ընծայաբերելու մասին: Բոցավառվում է թեժ խարույկը, որն էլ իր բացատրությունն ունի՝ ըստ Տաթեւացու: Թվում է, թե ամեն ինչ պարզ է: Բայց պետք չէ շտապել: Որովհետեւ հաջորդ սյուժեից հետո հայտնվում ես երկրնտրանքի առջեւ: Գեղարքունիքի ինչ-որ գյուղում նույնպես տոնակատարություն է՝ Տերնդեզ: Բայց այս մեկը կարծես բոլորովին այլ խորհուրդ ունի: «Ակունքից» մեզ քաջածանոթ ու սիրելի երգիչը հանգամանորեն բացատրում է, որ սա հայոց հինավուրց հեթանոսական Տիր աստծուն նվիրված տոն է: Իսկ թե ինչպես է տոնը դարձել քրիստոնեական, այդ մասին ոչ մի խոսք՝ գոնե կարդից դուրս: Գյուղն էլ բնակեցված է Ադրբեջանից գաղթած փախստականներով, որ երկար տարիներ անհաղորդ են եղել ազգային տոներին ու հիմա ուզում են հասկանալ, թե ինչն ինչից է: Դե արի ու հասկացի: Ու հայտնի չէ, թե հսկա խարույկի բոցերից ազդված փախստական պատիկն էլ հասկացա՞վ մի բան:

Մի փորձ էլ համբերենք: Բայց, այ քեզ հերթական շրջադարձ: Ախր մոռացել էինք ամենակարեւորի՝ Սբ. Վալենտին կոչված «նորելուկի» մասին, որի տոնն էլ թարսի պես արեւմուտքում տոնում են հենց փետրվարի 14-ին: Ուզու՞մ ենք դառնալ եվրոպական արժեքների կրող, ուրեմն հիմա էլ՝ բոլորս դեպի Սբ. Վալենտին: Համենայն դեպս, եթե ոչ ազգովին, ապա գոնե երիտասարդության առավագն մի սպար զանգված արդեն մի քանի տարի քվեարկում է այս տոնի օգտին: Իսկ հեռուստացույցի առջեւ նստած պահպանողականներին խնդրում են այրերը փակել: Որովհետեւ շուտով էկրաններին կհայտնվի Սբ. Վալենտինի ամենամեծ բացիկը ու այն էլ որտե՞ղ՝ ավանդապաշտ ու հեռավոր Հնդկաստանում: «Այսօր կաթոլիկ աշխարհը տոնում է Սբ. Վալենտինի տոնը», կրկին ժպտադեմ ավետում է հաղորդավարուհին ու պատմում այն, ինչ պատմեցի: Ու կրկին սկսվում է լրատվական քաոսը: Կաթոլի՞կ հարցնում է «Հայլուրի» երեկվա ունկնդիրը: Բայց չէ՞ որ երեկ նույն ծրագրով, նույն ժամին կարծես ճիշտ հակառակն էր: Տոնը կաթոլիկ չէ, ու հերքողն էլ Վաչիկանի դեսպանատունն էր:

Ո՞ւմ հավատալ ու ինչի՞ն հավատալ:

Պարզապես, լրատվությունն էլ պետք է ունենա իր տրամաբանությունը:

ԳԱՅԱՆԵ ԳՈՐՈՅԱՆ

Հայաստանի Հանրապետության 2004 թվականի դրամավարկային քաղաքականության ծրագիր

Դրամավարկային քաղաքականության ծրագրի կառուցվածքը

2004 թվականի դրամավարկային քաղաքականության ծրագրի հիմքում միջին ժամկետ հատվածում տնտեսության զարգացման նախանշված ուղղություններն են տնտեսական աճի կայուն եւ սղաճի ցածր մակարդակների ապահովումը, վճարային հաշվեկշռի շարունակական բարելավումը, ֆինանսական հատվածի ընդլայնումը այդ հատվածում կայունության ամրապնդման նախապայմանով:

Ծրագիրը կառուցված է «ՀՀ կենտրոնական բանկի մասին» օրենքի դրույթներին համապատասխան եւ 2004 թվականի դրամավարկային քաղաքականության իրականացման ուղղություններն ու ցուցանիշների կանխատեսումները ներկայացնում է ընդհանուր մակրոտնտեսական միջավայրի՝ ըստ տնտեսության բոլոր հատվածների արված կանխատեսումներին զուգահեռ:

Ծրագրի «Ներածություն» մասում հակիրճ ներկայացվում են մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսումների հիմքում ընկած մակրոտնտեսական մոդելի հիմնական սկզբունքները: Այնուհետեւ առանձնացվում են 2003 թվականի համեմատ 2004 թվականի մակրոմիջավայրի այն հիմնական առանձնահատկությունները, որոնք էական նշանակություն կունենան դրամավարկային քաղաքականության իրականացման գործընթացում:

«Մակրոտնտեսական իրավիճակը Հայաստանի Հանրապետությունում» բաժնում վերլուծվում են ամբողջական առաջարկը եւ ամբողջական պահանջարկը պայմանավորող գործոնները: Դրանց իրական աճերի եւ գների փոփոխությունների համադրման միջոցով ընդհանրացվում են տնտեսական աճի, սղաճի եւ ՀՆԱ դեֆլյատորի ցուցանիշները: Մանրամասն մեկնաբանվում են նաեւ մասնավոր հատվածի զարգացումների, մասնավորապես՝ համախառն առաջարկը պայմանավորող ցուցիչների եւ համախառն պահանջարկում մասնավոր սպառման եւ կապիտալ ներդրումների վարքագծերը:

«Հարկաբյուջետային քաղաքականություն» բաժնում տրվում են պետբյուջեի եկամտային եւ ծախսային քաղաքականությունների, ինչպես նաեւ պակասուրդի չափի ու ֆինանսավորման աղբյուրների կառուցվածքի վերաբերյալ վերլուծություններ՝ ամբողջական պահանջարկի վրա հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցության եւ դրամավարկային քաղաքականության հետ կոորդինացման տեսանկյունից:

Ծրագրի «Արտաքին հատված» բաժնում մեկնաբանվում է՝ վճարային հաշվեկշռի ընթացիկ եւ կապիտալ ու ֆինանսական հաշիվների վարքագծերի դինամիկան՝ ըստ առանձին հոդվածների՝ ինչպես համախառն պահանջարկի վրա ունեցած ազդեցության, այնպես էլ դրանից կախվածության տեսանկյուններից: Ամփոփվում է ՀՀ արտաքին պարտքի կայունության խնդիրը՝ այն ներկայացնելով պարտքի կայունությունը բնութագրող մի շարք ցուցանիշների վարքագծերով: ՀՀ տնտեսության արտաքին մրցունակության տեսանկյունից բաժինը անդրադառնում է նաեւ ՀՀ իրական արդյունավետ փոխարժեքին եւ վերջինիս փոփոխությունները պայմանավորող գործոններին:

«Սղաճը» բաժնում դիտարկվում են 2003 թվականին ձեւավորված սպառողական գների ինդեքսի մակարդակի վրա տնտեսության առանձին հատվածների ազդեցությունները՝ մանրամասն մեկնաբանելով ՀՀ-ում արձանագրված բարձր՝ 8.6% սղաճի՝ վրա միջազգային շուկաներում ցորենի գնի աճի ազդեցությունը: Ներկայացվում են նաեւ նշված միջավայրում դրամավարկային քաղաքականության իրականացման սկզբունքները:

Ծրագրի «Դրամավարկային քաղաքականություն» հատվածը ներկայացված է երկու առանձին՝ «2003 թվականի դրամավարկային քաղաքականության ուղղությունները եւ միտումները» եւ «2004 թվականի դրամավարկային քաղաքականության հիմնական խնդիրները եւ ուղղությունները» բաժիններով:

Առաջինում ներկայացվում են փողի պահանջարկի եւ առաջարկի ծրագրված եւ փաստացի ձեւավորված մակարդակների վարքագծերը 2003 թվականին՝ փողի պահանջարկի մասում անդրադառնալով տարվա ընթացքում տնտեսական ակտիվության փոփոխությունների ազդեցությանը փողի առանձին ագրեգատների եւ դրանց բաղադրարարների նկատմամբ պահանջարկի ձեւավորման վրա: Փողի առաջարկի փոփոխման գործընթացը մեկնաբանվում է եւ առեւտրային բանկերի կողմից տնտեսության վարկավորման ու զուտ արտաքին ակտիվների կուտակման, եւ Կենտրոնական բանկի կողմից իրականացված գործառնությունների տեսանկյուններից: Առավել հանգամանորեն տրվում է դրամավարկային քաղաքականության ընթացքը:

Երկրորդ բաժնում նույն տրամաբանությամբ նախ ներկայացվում են փողի նկատմամբ պահանջարկի կանխատեսումները 2004 թվականի համար՝ ըստ առանձին ագրեգատների՝ հիմնված ընդհանուր մակրոմիջավայրի ակնկալվող զարգացումների եւ ֆինանսական միջնորդության շարունակական աճի նախորդ տարիների միտումների վրա: Կանխատեսված փողի պահանջարկին համապատասխան փողի առաջարկի ապահովման գործընթացը նույնպես նախ մեկնաբանվում է առեւտրային բանկերի կողմից տնտեսության վարկավորման եւ զուտ արտաքին ակտիվների կուտակման համամասնությունների ձեւավորման տեսանկյունից: Այնուհետեւ դիտարկվում են դրամավարկային քաղաքականության ակտիվային գործառնությունները՝ նշելով դրամավարկային քաղաքականության գործիքների կիրառման ուղղվածությունները, որոնք բխում են ինչպես առեւտրային բանկերի գործառնությունների ակնկալվող վարքագծից, այնպես էլ 2004 թվականի համար ծրագրված հարկաբյուջետային քաղաքականության ցուցանիշներից:

Ծրագրում առանձին բաժին է հատկացված դրամավարկային քաղաքականության ծրագրի իրագործման ռիսկերին: Ներկայացված են 2004 թվականի համար արված կանխատեսումներից տնտեսության բոլոր հատվածներում հնարավոր էական շեղումները: Այդ շեղումները դիտարկված են որպես ռիսկեր՝ սղաճի եւ փողի ագրեգատների նախանշված մակարդակների ապահովման գործընթացում: Դիտարկվում է նաեւ փողի ագրեգատների ծրագրային մակարդակների վերանայման հարցը, որի անհրաժեշտությունը կզգացվի հատկապես տնտեսական աճի ցուցանիշի ծրագրային մակարդակից էական շեղման դեպքում:

«Բանկային համակարգի զարգացումները» բաժնում վերլուծվում են բանկային համակարգը բնութագրող հիմնական ցուցանիշները, որոնց միջոցով գնահատվում են համակարգի զարգացման եւ ֆինանսական կայունության ապահովման մակարդակները: Ներկայացվում են նաեւ ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից իրականացված եւ իրականացվելիք այն ինստիտուցիոնալ բնույթի միջոցառումները, որոնք էական դեր են խաղալու բանկային համակարգի զարգացման գործընթացում:

«Վճարահաշվարկային հարաբերությունների զարգացումը» բաժնում ներկայացվում են այս ոլորտի զարգացումը խթանող նախատեսված միջոցառումները եւ դրանց ուղղվածությունը:

Ներածություն*

ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության ծրագիրը կազմելու համար հիմք է ընդունվել անցումային եւ զարգացման փուլերում գտնվող երկրներում կիրառվող եւ առավելապես մակրոտնտեսական կայունացման ամրապնդմանն ուղղված մակրոտնտեսական մոդելը:

Նշվածը պայմանավորված է այդ երկրներում դեռեւս պահպանվող մակրոտնտեսական անհավասարակշռության եւ վճարային հաշվեկշռի խոցելիության որոշակի մակարդակների առկայությամբ:

ՀՀ-ում կիրառվող մոդելի հիմքում սղաճի ցածր մինչեւ 3% մակարդակի ապահովումն է որպես մակրոտնտեսական կայունացմանը եւ երկարաժամկետ տնտեսական աճին նպաստող նախապայման: Տնտեսական աճի ցուցանիշը կանխատեսվում է՝ ելնելով տնտեսության առանձին արտադրական ճյուղերում ակնկալվող զարգացումներից եւ ՀՆԱ-ի առկա պոտենցիալ մակարդակի գնահատումներից: Սղաճի, տնտեսական աճի եւ տնտեսության մնացած հատվածների ցուցանիշների կանխատեսումները փողի ագրեգատների նկատմամբ տնտեսության պահանջարկը եւ փողի առաջարկի փոփոխությունները ապահովող ուղիները գնահատելու հիմք են հանդիսանում: Ընդ որում, ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից փողի բազայի փոփոխությունները ապահովելու ուղիների ընտրությունը կատարվում է վճարային հաշվեկշռի կարգավորման նկատառումներից ելնելով եւ, ըստ այդմ էլ՝ սահմանվում է ներքին վարկավորման վերին սահմանը եւ զուտ արտաքին ակտիվների ներքին սահմանը:

2004 թվականին ՀՀ կենտրոնական բանկը դրամավարկային քաղաքականության իրականացման գործընթացում կպահպանի փոխարժեքի ազատ լողացող ռեժիմի եւ գների կայունության ապահովմանը ուղղված դրամավարկային քաղաքականության ծավալային կարգավորման ռազմավարության սկզբունքները:

Հարկ է նշել, որ 2003 թ. նոյեմբերի 7-ին ՀՀ-ն անդամագրվեց Արժույթի միջազգային հիմնադրամի տվյալների օգտագործման հատուկ չափորոշիչին: Անդամագրումը կնպաստի ՀՀ վիճակագրական աշխատանքների մեթոդաբանության հստակեցմանը եւ ցուցանիշների հրապարակման թափանցիկության բարձրացմանը:

2004 թվականին դրամավարկային քաղաքականության իրականացման մակրոմիջավայրը 2003 թվականի համեմատությամբ կփոփոխվի՝ հիմնականում պայմանավորված պետբյուջեի եկամուտների եւ պակասուրդի ֆինանսավորման աղբյուրներում արտաքին ֆինանսական հոսքերի էական կրճատմամբ (Լինսի հիմնադրամի դրամաշնորհի եւ Համաշխարհային բանկի կառուցվածքային բարեփոխումների վարկերի բացակայություն): Նշվածը էապես կնվազեցնի պետբյուջեի ազդեցությունը փողի առաջարկի վրա, ինչն էլ հնարավորություն կտա Կենտրոնական բանկին առավել արդյունավետ կառավարել այն:

Հաջորդ առանձնահատկությունը 2003 թվականին մասնավոր հատվածում կապիտալ ներդրումների գրանցված աննախադեպ բարձր (41.3%) աճի տեմպի նվազումն է, որի արդյունքում ՀՆԱ-ում մասնավոր հատվածի կապիտալ ներդրումների տեսակարար կշիռը կպահպանի 2003 թվականի մակարդակը:

Վերը նշված երկու առանձնահատկությունների պայմաններում համախառն պահանջարկի աճի տեմպը 2004 թվականին զգալի կզիջի 2003 թվականին արձանագրված տեմպին, եւ մակրոտնտեսական միջավայրի զարգացումներն առավել մոտ կգտնվեն միջին ժամկետ տնտեսական ծրագրով ամրագրված դրույթներին: Մասնավորապես գների մակարդակի վրա էական ճնշումներ չեն ակնկալվի, եւ Կենտրոնական բանկի կողմից մինչեւ 3% սղաճի ապահովումը կդառնա առավել իրատեսական: Տնտեսական աճի ցուցանիշը կանխատեսվում է 7%-ի շրջանակներում, իսկ վճարային հաշվեկշռի ընթացիկ հաշվի պակասուրդը, որը 2003 թվականին աճել էր վերը նշված արտաքին ֆինանսական հոսքերի պայմաններում, կշարունակի նախորդ տարիներից նկատված նվազման միտումները:

2004 թվականին ֆինանսական հատվածում կշարունակվեն 2003 թվականից նկատված ֆինանսական կայունության ամրապնդման եւ միջնորդության ասպիճանի աճի գործընթացները: Վերջինիս համար առկա են լուրջ նախադրյալներ, որոնցից կարելի է նշել ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից՝

- ֆիզիկական անձանց ավանդների երաշխավորման համակարգի ձեւավորումը,
- հիփոթեքային վարկերի շուկայի զարգացմանը ուղղված միջոցառումները,
- վարկային ռեգիստրի ներդրումը,
- նախատեսված այլ ինստիտուցիոնալ բնույթի միջոցառումների իրականացումը:

Ֆինանսական համակարգի զարգացմանն ուղղված նման միջոցառումները, խթանելով ֆինանսական միջնորդության աճը եւ ավանդների ներգրավումն ու տնտեսության վարկավորումը, էապես կնպաստեն դրամավարկային քաղաքականության իրականացման գործընթացի արդյունավետության բարձրացմանը: Այն առավելապես կարտահայտվի ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից իրականացվող գործառնությունների միջոցով, իրացվելիության կառավարմանը զուգահեռ, գործառնությունների տոկոսադրույքի՝ ֆինանսական շուկաների համար ուղղորդիչ դերի բարձրացմամբ: Արդյունքում՝ ՀՀ կենտրոնական բանկի համար տոկոսադրույքներն ասպիճանաբար կդառնան նաեւ համախառն պահանջարկի կարգավորման գործիք՝ նպաստելով սղաճի առավել արդյունավետ կառավարմանը:

* *Մակրոտնտեսական հիմնական ցուցանիշների վերաբերյալ տես հավելված 1:*

Մակրոտնտեսական իրավիճակը Հայաստանի Հանրապետությունում

Տնտեսական աճ եւ սղաճ

2003 թվականին մակրոտնտեսական միջավայրը նախատեսվածից ավելի քան բարենպաստ էր միջին ժամկետ տնտեսական զարգացումների համար: Արտաքին ֆինանսական ներհոսքը եւ ներքին տնտեսական ակտիվությունը պայմանավորեցին ծրագրվածից անհամեմատ բարձր տնտեսական աճ: Ծրագրված 6 տոկոսի փոխարեն տնտեսական աճը կազմեց 14.6' տոկոս: Ուշադրության է արժանի այն փաստը, որ ծրագրվածից անհամեմատ բարձր տնտեսական աճի պայմաններում տարեվերջին սղաճի մակարդակը, առանց հացամթերքի գների փոփոխությունը հաշվի առնելու, կազմել է 2.9 տոկոս, թեեւ փաստացի ցուցանիշը կազմել է 8.6 տոկոս, որը ամբողջությամբ պայմանավորված է ցորենի միջազգային գների աճով:

Փաստորեն, արտաքին ֆինանսական ներհոսքով պայմանավորված, ամբողջական պահանջարկի աճին համապատասխան արձագանքել է նաեւ ամբողջական առաջարկը, այլապես 2003 թվականը կամփոփվեր ավելի ցածր տնտեսական աճով եւ գների ավելի բարձր մակարդակով: Այս հանգամանքը թույլ է տալիս ենթադրելու, որ 2003 թվականին տեղի է ունեցել առկա ազատ արտադրական հզորությունների գործարկում եւ որոշ չափով նաեւ դրանց ավելացում, ինչը, այլ կերպ ասած, նշանակում է, որ 2003 թվականին էապես կրճատվել է ՀՆԱ ճեղքվածքը[1]:

Այս պայմաններում ՀՀ ԿԲ-ն հետամուտ եղավ իր կողմից ընդունված դրամավարկային քաղաքականության հիմնական ռազմավարական ուղղություններին: Չնայած տնտեսական աճի ծրագրվածից բարձր տեմպերին եւ գների վրա արտաքին գործոնների ճնշումներին, փողի զանգվածի կառավարումը ընդհանուր առմամբ իրագործվեց ծրագրվածի շրջանակում:

Ըստ ՀՀ ԿԲ գնահատումների 2004 թվականի ընթացքում կողմիանվի կայուն մակրոտնտեսական միջավայր: Հիմնական տնտեսական զարգացումները կայունանավորվեն նախորդ երկու տարիներին արձանագրված բարձր տնտեսական աճով եւ արտաքին ֆինանսական ներհոսքի ծավալների կրճատմամբ: Արդյունքում 2004 թվականին, նախորդ երկու տարիների համեմատությամբ, կարձանագրվի համեմատաբար ցածր տնտեսական աճ: Միեւնույն ժամանակ, ծրագրային ժամանակահատվածում ակնկալվում է ամբողջական առաջարկի համեմատ ամբողջական պահանջարկի առաջանցիկ աճ: Հիմնականում պայմանավորված նախորդ տարիների բարձր տնտեսական աճի արդյունքում բնակչության եկամուտների աճով, որը մեծամասամբ կատահայտվի տարվա առաջին կեսին: Այս պայմաններում 2004 թվականի դրամավարկային քաղաքականության ծրագրով նախատեսված են 7 տոկոս տնտեսական աճի եւ 3 տոկոս սղաճի (տարվա վերջի դրությամբ) մակարդակներ: Ընդ որում, միջին տարեկան սղաճը 2004 թվականին կգերազանցի տարվա վերջի դրությամբ սղաճի ծրագրային մակարդակը եւ կկազմի 7.7 տոկոս, որը կայունանավորվի 2003 թվականի վերջին երկու ամիսներին արձանագրված բարձր 7.4% սղաճով:

Համախառն առաջարկ

Տնտեսության ճյուղային զարգացումներում, նախորդ տարիների համեմատ, ակնկալվում են որոշակի փոփոխություններ: Մասնավորապես, 2004 թվականին եւս տնտեսական աճին էապես կնպաստի արդյունաբերության ճյուղը: Մինչդեռ էապես կկրճատվեն շինարարության ծավալների աճի տեմպերը: Իսկ գյուղատնտեսության կշիռը տնտեսությունում կշարունակի նվազել: Թողարկվելիք ծառայությունների աճի տեմպերը կդիտարկեն տնտեսական աճի հետ ունեցած նախորդ տարիների համամասնությունները:

2004 թվականին կանխատեսվում է արդյունաբերական արտադրանքի իրական ծավալների 14.2 տոկոսով աճ (նախորդ տարի գրանցված աննախադեպ բարձր 18.0 տոկոս աճի համեմատ): 2003 թվականի ընթացքում արդյունաբերության ճյուղում գրանցված աճը գերազանցել է ընդհանուր տնտեսականը, որի արդյունքում ճյուղի կշիռը ՀՆԱ-ում մեծացել է 2 տոկոսային կետով: Այս պայմաններում 2004 թվականին արդյունաբերության ճյուղի աճը կապահովի տնտեսական աճի 3.1 տոկոսային կետը:

Նախորդ տարվա ընթացքում նոր արդյունաբերական արտադրանքի գերակշիռ մասը թողարկվել է վերամշակող արդյունաբերությունում ապահովելով աճի ցուցանիշի 16.5 տոկոսային կետը: Ակնկալվում է, որ 2004 թվականին կապահովվեն արդյունաբերության ճյուղային կառուցվածքում արձանագրված միտումները, եւ արդյունաբերության իրական աճի գերակշիռ մասը կապահովի վերամշակող արդյունաբերությունը:

Բնակլիմայական անբարենպաստ գործոնով պայմանավորված գյուղատնտեսական մթերքների թողարկման աճը 2003 թվականին կազմել է ընդամենը 1.5 տոկոս, որը բնակչության եկամուտների աճի պայմաններում հանգեցրել է գյուղատնտեսական մթերքների գների աճի:

Բարենպաստ բնակլիմայական պայմանների դեպքում կանխատեսվում է գյուղատնտեսական մթերքների թողարկման ծավալների 2.5 տոկոսով աճ, ինչը կապահովի ՀՆԱ աճի 0.5 տոկոսային կետը: Այն հանգամանքը, որ գյուղատնտեսությունում աճի տեմպերը զիջում են ընդհանուր տնտեսական աճի տեմպերին, պայմանավորվում է գյուղատնտեսական մթերքների նկատմամբ համեմատաբար կայուն պահանջարկով եւ ներդրումների ցածր մակարդակով:

Կապիտալ շինարարության ոլորտում 2004 թվականին ակնկալվում է աճի տեմպերի էական դանդաղում: Տնտեսական աճը տնտեսության այս ճյուղում, ըստ ՀՀ կենտրոնական բանկի գնահատումների, կկազմի 6 տոկոս: Նախորդ տարվա աննախադեպ բարձր 49 տոկոս աճի համեմատ: Ընդ որում, նախորդ երկու տարիների ընթացքում անընդհատ արձանագրվող բարձր աճի տեմպերի արդյունքում զգալի աճել է ճյուղի կշիռը ՀՆԱ-ում 2001 թ. 9.7 տոկոս, իսկ 2003 թ. 17 տոկոս: Այս պարագայում, չնայած ճյուղի աճի տեմպերի զգալի դանդաղմանը, այն կապահովի ՀՆԱ աճի 1.0 տոկոսային կետը:

Աճի տեմպերի դանդաղման պատճառներից մեկը 2004 թ. ընթացքում կապիտալ շինարարության համար արտաքին կապիտալ ներհոսքի (Լինսի հիմնադրամի միջոցներով) բացակայությունն է, որի հետեւանքով պետական հատվածի մասնակցությունը կապիտալ շինարարության աշխատանքներին, նախորդ տարվա համեմատությամբ, էապես կկրճատվի: Փոխարենը ակնկալվում է, որ մասնավոր հատվածը կշարունակի իր կողմից ֆինանսավորվող կապիտալ շինարարության աշխատանքները ապահովելով նաեւ նախորդ տարվա մակարդակի համեմատ որոշակի աճ:

Չնայած վերջին երկու տարիներին տնտեսության որոշ ճյուղերում արձանագրված զարգացումների տարբեր դրսեւորումներին ծառայություններում էական փոփոխություններ չեն գրանցվել: Ծառայությունների ոլորտում արձանագրված աճի տեմպերը համահունչ են տնտեսական աճին, սակայն ցածր են վերջինիս մակարդակից: Ենթադրվում է, որ նույն միտումները կպահպանվեն նաեւ ծրագրային ժամանակահատվածում: Ըստ ՀՀ ԿԲ գնահատումների 2004 թվականին թողարկվող ծառայությունների ծավալը, 7 տոկոս տնտեսական աճի պայմաններում, կաճի 5 տոկոսով, ինչը կապահովի տնտեսական աճի 1.6 տոկոսային կետը:

Համախառն պահանջարկ

2003 թվականի արդյունքներով ՀՆԱ առաջանցիկ աճի պայմաններում նվազել է մասնավոր սպառման կշիռը ՀՆԱ-ում նախորդ տարվա 89.6 տոկոսի փոխարեն կազմելով 83.9 տոկոս: 2004 թվականին եւս ակնկալվում է ՀՆԱ-ում մասնավոր սպառման կշռի նվազում, սակայն ավելի ցածր տեմպով: Մասնավոր սպառումն իրական արտահայտությամբ կավելանա 3.9 տոկոսով, որի դեպքում վերջինիս կշիռը ՀՆԱ-ում անվանական արտահայտությամբ կկազմի 83.3 տոկոս:

Համախառն պահանջարկի աճի առկայության դեպքում սպառման կշռի նվազումը նշանակում է խնայողությունների, հետեւաբար նաեւ ներդրումների աճ: Նշենք, որ 2003 թվականին մասնավոր ներդրումների աճին էապես նպաստել են ինչպես մասնավոր արտաքին ֆինանսական ներհոսքը, որն արտահայտվել է մասնավոր հատվածի կողմից բնակարանային շինարարության ծավալների աճով, այնպես էլ Լինսի հիմնադրամի միջոցներով կատարվող աշխատանքները, որոնք անուղղակիորեն խթանել են մասնավոր ներդրումների աճը: Այս գործոնների ազդեցությամբ 2003 թվականին արձանագրվել է մասնավոր ներդրումների ծավալների էական աճ 41.3 տոկոս:

2004 թվականին կապահովվի սպառման կշռի նվազման միտումը, սակայն Լինսի հիմնադրամի շրջանակներում կատարվող աշխատանքների ավարտման պայմաններում, եթե պահպանվեն 2003 թվականին կատարված մասնավոր ներդրումների ծավալները, աճի նման բարձր տեմպ չի արձանագրվի. 2004 թվականին նախատեսվում է մասնավոր ներդրումների ծավալների 5.5 տոկոսով աճ: Մասնավոր ներդրումների աճի առումով կարեւորվում են նաեւ արտահանման արտաքին պահանջարկի աճի ակնկալիքները:

Ի տարբերություն մասնավորի, պետական հատվածը, սպառման եւ ներդրումների տեսանկյունից, ամբողջական պահանջարկի վրա կունենա տարբեր ազդեցություններ: Եթե համաձայն «2004 թվականի պեսբյուջեի մասին» ՀՀ օրենքի պետական սպառումը իրական արտահայտությամբ ավելանալու է 7.1 տոկոսով, ապա պետական ներդրումների ծավալները նվազելու են 36.5 տոկոսով: Վերջինս պայմանավորված է արտաքին ֆինանսավորման աղբյուրների կրճատմամբ:

Պետական հատվածի ազդեցության արդյունքում վերջնական սպառման իրական ծավալները կավելանան 4.2%-ով, իսկ համախառն ներդրումներինը կնվազեն 4.7 տոկոսով:

Ինչպես նշվեց, համախառն պահանջարկի աճը որոշակիորեն պայմանավորվելու է արտաքին պահանջարկով: Հաշվարկները ՀՀ ԿԲ կանխատեսումների 2004 թվականին ապրանքների եւ ծառայությունների արտահանումը իրական արտահայտությամբ կաճի շուրջ 14.4 տոկոսով: Պայմանավորված արտահանվող ապրանքների արտաքին մրցունակության բարձրացմամբ:

Դրական տեղաշարժերի հետ մեկտեղ 2003 թվականին գրանցվել է նաեւ վճարային հաշվեկշռի ապրանքային հաշվեկշռի վատացում: Ապրանքների եւ ծառայությունների ներմուծման իրական աճը կազմել է 29.5 տոկոս, իսկ արտահանմանը 34.1 տոկոս: Ներմուծման ծավալների նման աճը պայմանավորված էր վերջին երկու տարիներին եկամուտների աճով: 2004 թվականին, սպառման աճի տեմպերի հարաբերական կրճատմանը զուգահեռ, ակնկալվում է նաեւ ներմուծման աճի տեմպերի կրճատում: 2004 թ. ներմուծման իրական աճը, ըստ ԿԲ գնահատումների, կկազմի 4.4 տոկոս: Արդյունքում արտաքին պահանջարկը կապահովի տնտեսական աճի 2.0 տոկոսային կետը:

ՀՆԱ դեֆլյատոր

Ըստ ՀՀ ԿԲ գնահատումների 2004 թվականին կնվազեն նաեւ գների աճի տեմպերը եւ կմոտենան միջին ժամկետ ծրագրով ամրագրված մակարդակին: Եթե 2003 թվականին ՀՆԱ դեֆլյատորը կազմել է 104.7 տոկոս, ապա 2004 թվականին ծրագրված է 104.0 տոկոս: Դեֆլյատորի ամենաբարձր ցուցանիշը կգրանցվի արդյունաբերությունում 105.5 տոկոս, գյուղատնտեսության եւ շինարարության դեֆլյատորները կլինեն նույնը եւ կկազմեն 103.0 տոկոս, իսկ ծառայություններինը 102.6 տոկոս:

Սպառման դեֆլյատորը 2004 թվականին կկազմի 106.3 տոկոս (առավելապես պայմանավորված 2004 թվականի միջին տարեկան սղաճի բարձր մակարդակով 107.7 տոկոս): Ընդ որում, սպառման դեֆլյատորի գերազանցումը ՀՆԱ դեֆլյատորից ամբողջությամբ կպայմանավորվի սպառողական զամբյուղում հացամթերքի տեսակարար կշռի ՀՆԱ-ում դրանց տեսակարար կշռից գերազանցմամբ: Կապիտալ ներդրումների դեֆլյատորը եւս ցածր կլինի եւ կկազմի 103.0 տոկոս:

Հարկաբյուջետային քաղաքականությունը

Հայաստանում վերջին երեք տարիներին արձանագրված տնտեսական աճի բարձր տեմպերը իրական նախադրյալներ ստեղծեցին տնտեսության զարգացման երկարաժամկետ ծրագրերի իրականացման համար: Այս առումով կարեւոր նվաճում էր Աղքատության հաղթահարման ռազմավարական ծրագրի ընդունումը եւ դրանից բխող ՀՀ հարկաբյուջետային քաղաքականության ռազմավարական հիմնական ուղղությունն արտահայտող փաստաթղթի՝ ՀՀ 2004-2006 թթ. պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի մշակումը, որի հիմնական դրույթների իրականացմանն է ուղղված «2004 թվականի ՀՀ պետական բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքի կատարումը: 2004 թվականին, նախորդ տարվա (փաստացի մակարդակի) համեմատությամբ, նախատեսվում է հարկերի 13.3%-ով աճ եւ ՀՆԱ-ում հարկերի 14.2% մակարդակ՝, այն դեպքում, երբ 2003 թվականի հարկային եկամուտների աճը նախորդ տարվա համեմատությամբ նախատեսվել էր 1%, որն ապահովելու էր ՀՆԱ-ում 14.9% տեսակարար կշիռ:

Չնայած 2003 թվականի ընթացքում հարկերի հավաքագրումն իրականացվել է ծրագրված համամասնությունների ապահովմամբ եւ նույնիսկ տարեկան ցուցանիշի գերակատարմամբ, սակայն տարվա արդյունքում արձանագրված հարկեր/ՀՆԱ ցուցանիշը (13.9%) ցածր է եղել ծրագրայինից: Վերջինս պայմանավորվել է տարվա արդյունքում ՀՆԱ-ի ծրագրայինից ավելի բարձր մակարդակի ձեւավորմամբ: 2004 թվականին հարկեր/ՀՆԱ ցուցանիշի ծրագրային մակարդակի ապահովման պայմաններում հարկերի առաձգականության գործակիցը կաճի եւ կկազմի 1.2: Նշվածը, ըստ էության, ենթադրում է վարչարարական միջոցառումների խստացման շնորհիվ սվերային շրջանառության ծավալների կրճատում:

Այդուհանդերձ, 2004 թվականի ՀՀ պեսբյուջեի հարկեր/ՀՆԱ ցուցանիշը ՀՀ կառավարության Աղքատության հաղթահարման ռազմավարական ծրագրում ընդգրկված սոցիալական խնդիրների լուծման տեսանկյունից, ինչպես նաեւ անցումային շրջանում գտնվող շատ երկրների համեմատ, դեռեւս ցածր մակարդակ ունի: Հարկային եկամուտների կառուցվածքում 2004 թվականին էական բարելավում չի ենթադրվում, քանի որ հարկային եկամուտների կազմում կշարունակի մեծ մնալ անուղղակի հարկերի տեսակարար կշիռը, իսկ ուղղակի հարկերի գծով կնկատվի փոքր-ինչ աճի միտում: Այսպես, 2004 թվականին ՀՀ պեսբյուջեի անուղղակի հարկերը կկազմեն հարկերի եւ տուրքերի 69.6%-ը (նախորդ տարվա 69.5%-ի փոխարեն, իսկ ուղղակի հարկերը 16.1%-ը (նախորդ տարվա 15.1%-ի փոխարեն: Միեւնույն ժամանակ, 2004 թվականի հարկերի եւ տուրքերի կազմում փոքր-ինչ կնվազեն պետական տուրքերը եւ հատատագրված վճարները:

Հարկերի ծրագրային մակարդակի ապահովումը 2003 թվականին ուղեկցվել է նախորդ տարիներին առկա հարկային մուտքերի անհամաչափ հավաքագրման զգալի հարթեցմամբ: Այսպես, տարվա ընթացքում միջին ամսական հարկերի 43%-ը մուտքագրվել է ամսվա վերջին երեք օրերին, իսկ 25%-ը ամսվա վերջին օրը, մինչդեռ 2002 թ. համապատասխանաբար գրանցվել էին 56% եւ 40%: Սակայն հարկերի հավաքագրման նշված ձեւերումների պայմաններում պետական բյուջեի միջոցների կառավարման գործընթացում էական բարելավումներ չնկատվեցին: Բյուջեի ծախսերի անհամաչափ բաշխվածության եւ ծախսային մի քանի հոդվածների գծով առաջացած տնտեսումների հետեւանքով 2003 թ. ընթացքում Գանձապետարանի միասնական հաշվում միջոցների զգալի կուտակումներ են արձանագրվել: Բյուջեի հոսքերը մեծ նշանակություն են ունեցել դրամավարկային քաղաքականության եւ կարճաժամկետ ծրագրման, եւ իրականացման գործընթացում: 2003 թվականին շարունակվել է բյուջեի կողմից կանխիկ հոսքերի ապահովման

Արտաքին հատվածը

2004 թվականին արտաքին հատվածի զարգացումները հիմնականում համահունչ կլինեն ընդհանուր մակրոնտեսական միջավայրին: Վերջին տարիներին Հայաստանում գրանցված բարձր տնտեսական աճը եւ կայուն մակրոնտեսական իրավիճակն իրենց ազդեցությունն են ունեցել նաեւ արտաքին հատվածի վրա: 2003 թվականին արտաքին հատվածի հիմնական առանձնահատկությունը ընթացիկ հաշվի պակասուրդի խորացումն էր, որը մեծաթես պայմանավորված էր առեւտրային հաշվեկշռի վատացմամբ: Առեւտրային հաշվեկշռի վատացումը նախորդ տարիների համեմատ արտահանումների ներմուծման բարձր աճի հետեւանք էր, չնայած այն բանին, որ արտահանման աճի տեմպը գերազանցել է ներմուծման աճի տեմպը: Առեւտրային հաշվեկշռի պակասուրդի խորացմանը զուգընթաց աճել են մասնավոր տրանսֆերտներն ու եկամուտները: Կապիտալ ներհոսքը նույնպես զգալի է եղել 2003 թվականին եւ գերազանցել է ընթացիկ հաշվի պակասուրդը, արդյունքում՝ կենտրոնական բանկի համախառն պահուստներն աճել են:

Նախատեսվում է ընթացիկ հաշվի գրեթե բոլոր հոդվածների՝ ապրանքների, ծառայությունների արտահանման ու ներմուծման, եկամուտների ու մասնավոր տրանսֆերտների ստացման աճ, իսկ պետական տրանսֆերտների՝ կրճատում: Այս պարագայում 2004 թվականին ակնկալվում է բացարձակ արժեքով ընթացիկ հաշվի պակասուրդի կրճատում եւ ՀՆԱ-ում դրա տեսակարար կշռի նվազում. ընթացիկ հաշիվ (ներառյալ պաշտոնական տրանսֆերտները)/ՀՆԱ ցուցանիշը կկազմի 5.1%՝ նախորդ տարվա 7.2%-ի փոխարեն: Ընթացիկ հաշվի լավացումը պայմանավորված կլինի առեւտրային հաշվեկշռի պակասուրդի կրճատմամբ, եկամուտների ու մասնավոր տրանսֆերտների աճով, ծառայությունների բացասական հաշվեկշռի կայունությամբ ու պետական տրանսֆերտների կրճատմամբ: 2003 թվականին ընթացիկ պակասուրդի խորացման (54.8 մլն ԱՄՆ դոլարով) հիմնական պատճառը ապրանքների ներմուծման ծավալների զգալի աճն էր: Նշված աճը ներքին տնտեսությունում եկամուտների բարձր աճով պայմանավորված համախառն պահանջարկի զգալի աճի, ինչպես նաեւ մեծածավալ շինարարական աշխատանքների իրականացման եւ վերամշակող արդյունաբերության արտադրության համար անհրաժեշտ հումքի ներմուծման արդյունք էր: 2003 թվականի համեմատ նախատեսվում է կապիտալի ու ֆինանսական հաշվի հոդվածների ֆինանսական ներհոսքի կրճատում, հատկապես կապիտալ տրանսֆերտների ու պետական վարկերի գծով: Կապիտալ տրանսֆերտների զգալի կրճատման պատճառը Լինսի հիմնադրամի միջոցներով իրականացվող ծրագրերի ավարտն է:

Ընդհանուր առմամբ, ընթացիկ հաշվի պակասուրդի կրճատումը կգուգորդվի կապիտալի հաշվի կրճատմամբ, դրանով պայմանավորված՝ վճարային հաշվեկշիռը 2004 թվականին կունենա բացասական մնացորդ, որը հիմնականում կֆինանսավորվի կենտրոնական բանկի համախառն արտաքին պահուստներով:

Ապրանքների արտահանման ու ներմուծման աճի հետեւանքով արտաքին առեւտրի ծավալները 2004 թվականին կշարունակեն աճել եւ կկազմեն 2.1 մլրդ ԱՄՆ դոլար՝ 2003 թվականի 1.9 մլրդ ԱՄՆ դոլարի փոխարեն:

Ըստ կենտրոնական բանկի կանխատեսումների՝ ապրանքների արտահանումը (կրեդիտ) 2004 թվականին կկազմի 843.3 մլն ԱՄՆ դոլար՝ նախորդ տարվա համեմատությամբ ավելանալով շուրջ 16.9%-ով: Ապրանքների արտահանման աճին նախեւառաջ կնպաստի դրա կառուցվածքում մեծ տեսակարար կշիռ ունեցող ապրանքախմբերի, մասնավորապես՝ «Թանկարժեք ու կիսաթանկարժեք քարեր, մետաղներ ու դրանցից պատրաստված իրեր» ապրանքախմբի արտահանման ծավալների աճը:

«Պատրաստի սննդի արտադրանք» հոդվածի արտահանման ծավալները 2004 թվականին կավելանան շուրջ 7.1 մլն դոլարով (10.9%-ով): Այս ապրանքախմբի արտահանման աճի տեմպը վերջին տարիներին բավական բարձր է եւ կայուն: Սա պայմանավորված է նշված ճյուղի ձեռնարկություններում իրականացված խոշոր ներդրումների արդյունքում բարձրորակ ապրանքներ շուկա ներդրումների արդյունքներով եւ սպառման նոր առաջարկելու հնարավորություններով եւ նաեւ «Ոչ թանկարժեք մետաղներ եւ դրանցից պատրաստված իրեր» եւ «Հանքահումքային մթերքներ» ապրանքախմբի արտահանման ծավալների աճ՝ համապատասխանաբար 6.2 մլն ԱՄՆ դոլարով (6.9%-ով) եւ 4.9 մլն ԱՄՆ դոլարով (10.5%-ով):

Ըստ կենտրոնական բանկի գնահատումների՝ ներմուծումը (դեբետ) 2004 թվականին կազմելու է 1269.3 մլն ԱՄՆ դոլար՝ նախորդ տարվա համեմատությամբ ավելանալով 85.5 մլն ԱՄՆ դոլարով (7.2%-ով): 2004 թվականին ներմուծման աճին մեծաթես կնպաստի վերջին տարիներին եկամուտների աճով պայմանավորված ամբողջական պահանջարկի աճը: Ամբողջական պահանջարկի աճը կարտահայտվի առավելապես սպառողական ու հումքային ապրանքների ներմուծման ծավալներում: Սակայն 2004 թվականին ներմուծման ծավալների աճի տեմպը ընդհանուր առմամբ կնվազի՝ պայմանավորված 2003 թվականին ներմուծման մեծ ծավալներով ու 2004 թվականին եկամուտների աճի տեմպերի ասիմետրիկ նվազմամբ:

Ներմուծման աճի զգալի մասը ապահովելու են երկու խոշոր «Թանկարժեք ու կիսաթանկարժեք քարեր, մետաղներ ու դրանցից պատրաստված իրեր» եւ «Հանքահումքային մթերքներ» ապրանքախմբերը: «Թանկարժեք ու կիսաթանկարժեք քարեր, մետաղներ ու դրանցից պատրաստված իրեր» ապրանքախմբի ներմուծումը կավելանա 68.5 մլն ԱՄՆ դոլարով (20.0%-ով)՝ կապված նշված ապրանքախմբի արտահանման ծավալների աճի հետ, քանի որ այն ենթադրում է անմշակ ադամանդի ներմուծում, վերամշակում եւ արտահանում:

2003 թվականին համախառն պահանջարկի զգալի աճը հանգեցրել է ներմուծվող գրեթե բոլոր ապրանքախմբերի ծավալների աճի: Այստեղից կարող ենք եզրակացնել, որ Հայաստանում ներմուծման փոխարինիչների արտադրության գործընթացը զգալիորեն դանդաղել է:

Համաձայն կենտրոնական բանկի կանխատեսումների՝ ծառայությունների արտահանումը 2004 թվականին կկազմի 237.5 մլն ԱՄՆ դոլար՝ նախորդ տարվա համեմատությամբ ավելանալով 12.0%-ով: Ծառայությունների արտահանման աճը կպայմանավորվի ապրանքների արտահանումը սպասարկող տրանսպորտային ծառայությունների աճով: Բացի դրանից, աճի միտում կունենան նաեւ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների եւ զբոսաշրջության ծառայությունների արտահանումը: Արդյունքում՝ ծառայությունների գծով բացասական հաշվեկշիռը կպահպանի նախորդ տարվա մակարդակը:

«Եկամուտներ» հոդվածի ցուցանիշը 2004 թվականին կաճի 9.8%-ով եւ կկազմի 112.2 մլն ԱՄՆ դոլար: Նման աճը կպայմանավորվի ներդրումների դիմաց վճարվող եկամուտների նվազմամբ եւ ռեզիդենտների՝ արտերկրներում իրականացրած աշխատանքի դիմաց ստացված եկամուտների աճով: Ընթացիկ տրանսֆերտները 2004 թվականին էական փոփոխություններ չեն կրի, կպահպանվի 2003 թվականի մակարդակը՝ կազմելով 196.0 մլն ԱՄՆ դոլար, ընդ որում՝ մասնավոր տրանսֆերտները կավելանան, իսկ պաշտոնական տրանսֆերտները՝ կնվազեն:

2003 թվականին արտաքին հատվածի հիմնական առանձնահատկություններից էր նաեւ մասնավոր տրանսֆերտների ու զուտ գործոնային եկամուտների մասով ստացվող միջոցների աճը՝ համապատասխանաբար 20.3 մլն ԱՄՆ դոլար (17.1%) եւ 10.4 մլն ԱՄՆ դոլար (15.9%): Դրանք բնականաբար իրենց ազդեցությունը կունենան մասնավոր հատվածի կողմից տնօրինվող եկամտի, հետեւաբար նաեւ՝ համախառն պահանջարկի վրա, որն էլ իր հերթին կնպաստի ներմուծման ծավալների աճին նաեւ 2004 թվականին: 2003 թվականին մասնավոր կապիտալ ներհոսքը եւ զբոսաշրջությունը այն հիմնական գործոններից էին, որոնք ազդեցություն են ունեցել անվանական փոխարժեքի վարքագծի վրա: Ամբողջ տարվա ընթացքում, պայմանավորված ներմուծման մեծ ծավալներով, արտարժույթի նկատմամբ պահանջարկը մեծ է եղել, որը, սակայն, անվանական փոխարժեքի վրա էական ճնշումներ չի առաջացրել: Դեռ ավելին, տարվա երկրորդ կեսին անվանական փոխարժեքը զգալիորեն արժեւորվել է:

Ինչպես նշվեց, 2004 թվականին կկրճատվեն կապիտալ ու ֆինանսական հաշվի ֆինանսական հոսքերը: Մասնավորապես, կապիտալ տրանսֆերտները, ըստ կենտրոնական բանկի կանխատեսումների, կկազմեն 20.0 մլն ԱՄՆ դոլար՝ նախորդ տարվա 91.6 մլն ԱՄՆ դոլարի փոխարեն: Դա պայմանավորված է Լինսի հիմնադրամի միջոցներով իրականացվող կապիտալ շինարարության ծրագրերի ավարտմամբ: Կապիտալ տրանսֆերտները 2004 թվականին կֆինանսավորեն ընթացիկ հաշվի պակասուրդի մոտ 12.6%-ը:

Ուղղակի ներդրումների տեսակարար կշիռը կմնա բարձր՝ ընթացիկ հաշվի ֆինանսավորման հետ կապված: Ըստ կենտրոնական բանկի կանխատեսումների՝ օտարերկրյա ուղղակի ներդրումները 2004 թվականին կկազմեն 80.0 մլն ԱՄՆ դոլար՝ նախորդ տարվա համեմատությամբ ավելանալով 20.5%-ով[1]: Ուղղակի ներդրումները 2004 թվականին կֆինանսավորեն ընթացիկ հաշվի 50.5%-ը: Ուղղակի ներդրումների նշված մակարդակը հիմնականում ապահովվելու է մասնավոր հատվածում ուղղակի ներդրումների եւ վերաներդրված շահույթի աճի հաշվին:

Կապիտալի ու ֆինանսական հաշվի հաջորդ խոշոր հոդվածը արտաքին պետական վարկերն են, որոնց տեսակարար կշիռը ընթացիկ հաշվի ֆինանսավորման մեջ վերջին տարիներին չնայած կրճատվել է, սակայն դեռեւս շարունակում է մնալ բարձր: 2004 թվականին նախատեսվում է ներգրավել 68.0 մլն ԱՄՆ դոլարի (կառավարության) արտաքին զուտ վարկեր, որոնցով կֆինանսավորի ընթացիկ հաշվի 42.9%-ը: Ընդ որում, կներգրավվեն մոտ 81.1 մլն ԱՄՆ դոլարի արտաքին վարկեր, իսկ 13.1 մլն ԱՄՆ դոլարը կուղղվի նախկին վարկերի մարմանը:

Առեւտրային բանկերի ՉԱԱ-ը 2004 թվականի ընթացքում եւս կշարունակեն աճել: Ընդհանուր առմամբ դրանք կավելանան 30.0 մլն ԱՄՆ դոլարով: Նախորդ տարիներին գրանցված եկամուտների բարձր աճի արդյունքում կավելանան ներքին խնայողությունները, որոնք բարձր դոլարայնացման պայմաններում կհանգեցնեն արտարժույթով ավանդների, հետեւաբար նաեւ՝ ՉԱԱ աճի:

Վճարային հաշվեկշռի նշված հոսքերի առկայությամբ, երբ ընթացիկ հաշվի պակասուրդը գերազանցում է կապիտալ ներհոսքը, վճարային հաշվեկշռի պակասուրդը կֆինանսավորվի կենտրոնական բանկի համախառն արտաքին պահուստներով: 2004 թվականին կկրճատվեն կենտրոնական բանկի միջոցով ստացվող՝ կառավարության միջոցները (Լինսի հիմնադրամի միջոցներ, ԿԲՎ մասնաբաժին): Միեւնույն ժամանակ, 2004 թվականին կենտրոնական բանկը իրականացնելու է արտաքին պարտքի սպասարկումներ եւ արտարժութային ինտերվենցիաներ՝ փողի բազայի կառավարման նպատակով: Նման պայմաններում ԿԲ համախառն արտաքին պահուստները կնվազեն 14.8 մլն ԱՄՆ դոլարով եւ կկազմեն 488.8 մլն ԱՄՆ դոլար՝ ապահովելով 3.8 ամսվա ներմուծման ծածկույթի ցուցանիշ՝ նախորդ տարվա 4.2 ամսվա փոխարեն: Ներմուծման ծածկույթի ցուցանիշի էական նվազումը կպայմանավորվի ապրանքների ու ծառայությունների ներմուծման ծավալների աճով ու համախառն պահուստների նվազմամբ: ԿԲ ՉԱԱ-ը տարվա ընթացքում կնվազեն 14.0 մլն ԱՄՆ դոլարով:

2004 թ. նախատեսվում է ներգրավել 109 մլն ԱՄՆ դոլարի արտաքին պետական վարկեր, դրանցից 28 մլն ԱՄՆ դոլարը կենտրոնական բանկի՝ ԱՄՀ-ի PRGF վարկային ծրագրով ստացվելիք միջոցներն են, իսկ 81 մլն ԱՄՆ դոլարը՝ կառավարության վարկերն են, որոնցում գերակշռում են Համաշխարհային բանկի արտոնյալ վարկային միջոցները: 2004 թ. ընթացքում արտաքին պարտքի սպասարկումը կկազմի 59 մլն ԱՄՆ դոլար (ներառյալ պետական երաշխիքով վարկերը), այդ թվում՝ 11 մլն ԱՄՆ դոլարը տոկոսավճարներ են, իսկ հիմնական գումարի գծով ամորտիզացիոն վճարումները՝ 48 մլն ԱՄՆ դոլար: Հիմնական գումարի գծով ամորտիզացիոն վճարումների մեծ մասը բաժին է ընկնում ԱՄՀ-ի վարկերին, որոնց գծով մարումները կազմելու են 35 մլն ԱՄՆ դոլար: Նշված գործառնությունների արդյունքում Հայաստանի արտաքին պետական պարտքը 2004 թ. կկազմի 1106 մլն ԱՄՆ դոլար՝ 2003 թ. 1044 մլն ԱՄՆ դոլարի փոխարեն: 2003 թ. վերջնականապես լուծվեց Ռուսաստանի պարտքի խնդիրը: Կնքված պայմանագրի համաձայն՝ Ռուսաստանի նկատմամբ Հայաստանի պարտքը զրոյացվեց, փոխարենը Ռուսաստանին տրամադրվեցին պարտքի գումարին համարժեք մի քանի պետական ձեռնարկություններ: Այս գործարքի արդյունքում Հայաստանի արտաքին պարտքի ցուցանիշները էականորեն բարելավվեցին, զգալիորեն ավելացավ արտոնյալ վարկերի տեսակարար կշիռը ընդհանուր վարկերի ծավալում, քանի որ Ռուսաստանի վարկը ոչ արտոնյալ վարկ էր: Վարկերի ներգրավման կառուցվածքում 2004 թ. նույնպես մեծ տեսակարար կշիռ կկազմեն արտոնյալ վարկերը՝ 97%: Արտաքին պարտքին առնչվող ցուցանիշները 2004 թ. կունենան հետեւյալ վարքագիծը. արտաքին պարտքի բեռը գնահատող հիմնական ցուցանիշներից մեկը՝ արտաքին պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը, կկազմի 35%՝ 2003 թ. 37%-ի փոխարեն, իսկ արտաքին պարտքի սպասարկում/ՀՆԱ ցուցանիշը՝ 1.9%՝ նախորդ տարվա 2.4%-ի փոխարեն: Զուտ ներկա արժեքով արտաքին պետական պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը կկազմի 22.5%՝ 2003 թ. 24.4%-ի փոխարեն: Արտաքին պարտքի իրացվելիությունը գնահատող մի շարք ցուցանիշներ նույնպես բարելավվելու են՝ պայմանավորված ապրանքների ու ծառայությունների արտահանման աճով: Մասնավորապես՝ արտաքին պարտքի սպասարկում/արտահանում ցուցանիշը 2004 թ. կկազմի 5%, իսկ անկայուն փոխառությունների[2] ցուցանիշը՝ 21%:

Վճարային հաշվեկշռի վերոնշյալ միտումների առկայությամբ իրական արդյունավետ փոխարժեքը, ըստ ՀՀ ԿԲ գնահատումների, 2003 թվականին գրանցված 10.1 տոկոս արժեզրկման համեմատությամբ կարժեզրկվի 1.4 տոկոսով: Այդ տարբերության պատճառը հիմնականում անվանական արդյունավետ փոխարժեքի ակնկալվող արժեզրկումն է (0.8 տոկոսով՝ նախորդ տարվա 5.4 տոկոս արժեզրկման փոխարեն): Նման փոփոխության հիմքում ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ գործընկեր երկրների փոխարժեքների գնահատված արժեքավորումն է:

Գործընկեր երկրների միջին կշռված սղաճի ազդեցությունը 2004 թվականին ծրագրվել է 7.7 տոկոսային կետ՝ նախորդ տարվա 9.2 տոկոսային կետի փոխարեն: Հայաստանի միջին սղաճի մակարդակը կկազմի 7.7 տոկոս՝ 2003 թվականի 4.7 տոկոսի փոխարեն:

2004 թվականին իրական փոխարժեքի ակնկալվող արժեզրկումը փոքր-ինչ ցածր է վերջին տարիներին գրանցված միջին արժեզրկումից (1996-2003 թվականների համար գրանցվել է 3.0 տոկոս): 2004 թվականի արժեզրկման ցածր տեմպը երկրի ներքին պահանջարկի աճի արդյունք է, որի հիմքում տարեցտարի գրանցվող արտադրողականության համեմատական բարձր աճն է:

Հայաստանի առեւտրի պայմանները, ըստ ՀՀ ԿԲ գնահատումների, 2004 թվականին կնվազեն 2.1 տոկոսով՝ նախորդ տարի գրանցված 0.9 տոկոս նվազման փոխարեն: 2004 թվականին կանխատեսվում է արտահանման գների աճ 1.2 տոկոսով եւ ներմուծման գների աճ 3.3 տոկոսով:

Կբարձրանան ինչպես սպառողական ապրանքների արտահանման եւ ներմուծման գները (համապատասխանաբար՝ 1.3 եւ 7.0 տոկոսով), այնպես էլ միջանկյալ սպառման ապրանքախմբի արտահանման եւ ներմուծման գները (3.0 տոկոսով): Չնայած նավթամթերքի գները տարեվերջի դրությամբ կնվազեն, սակայն միջին տարեկան կտրվածքով կգրանցվի 3.5 % աճ:

[1] 2003 թվականին ուղղակի ներդրումների ցուցանիշում 93.8 մլն ԱՄՆ դոլարը կազմում է Ռուսաստանի վարկի մարումը:

[2] Անկայուն փոխառությունների ցուցանիշը հաշվարկված է որպես ապրանքների, ծառայությունների արտահանման ու համախառն պահուստների աճերի տեմպերի հանրագումար եւ արտաքին պարտքի աճի տեմպի տարբերություն:

Սղաճը

2003 թվական դրամավարկային քաղաքականության մուտքը բնութագրվում էր ցածր եւ կայուն սղաճի միջավայրով, որն էլ տնտեսության բոլոր հատվածներից ակնկալվող ազդակների եւ ծրագրված դրամավարկային քաղաքականության համապատասխան նախադրյալներ էր ստեղծում սղաճի տարեկան ծրագրային առավելագույնը 3% մակարդակի ապահովման համար: Տարեվերջի ծրագրային այս ցուցանիշին համապատասխանում էր տարեկան միջին 3.2% մակարդակը:

Այնուամենայնիվ, ԿԲ դիտարկումները նախանշում էին բարձր սղաճի որոշ ռիսկեր, որոնցից 2003 թվականի սղաճի ցուցանիշի ձեւավորման վրա էական ազդեցություն ունեցան ներմուծման գների տատանումները եւ համախառն պահանջարկը խթանող մեծածավալ ֆինանսական ներհոսքը: Այս գործոնների էական ազդեցության առկայությամբ իրականացված դրամավարկային քաղաքականության արդյունքում 2003 թվականի տարեվերջին գրանցվել է 8.6% սղաճ, որը զգալիորեն գերազանցել է ծրագրային ցուցանիշը:

Թվարկված ռիսկերից առաջինը՝ ներմուծման գների տատանումները, դրսեւորվել է համաշխարհային շուկայում հացահատիկի բերքի կրճատման հետեւանքով այդ ապրանքատեսակի գնի աճով: Սա անդրադարձել է ՀՀ-ում սպառողական զամբյուղում «Հացամթերք» ապրանքախմբի գնի ձեւավորման վրա: Մասնավորապես, սպառողական զամբյուղում 18.3% տեսակարար կշիռ ունեցող այդ ապրանքախմբի գնի 31.3%-ով աճը, հանդիսանալով առաջարկի շոկ, պայմանավորել է տարեվերջին գրանցված 8.6% սղաճի 5.7 տոկոսային կետը: Փաստորեն, «Հացամթերք» ապրանքախմբի գնի անփոփոխ մակարդակի պարագայում սղաճի տարեկան ցուցանիշը կկազմեր 2.9%:

Երկրորդ ռիսկը՝ տնտեսությունում ֆինանսական մեծածավալ ներհոսքը, նպաստել է ծրագրվածից մոտ կրկնակի ավելի տնտեսական աճի արձանագրմանը՝ հիմնականում շինարարության ոլորտի ցուցանիշի աճի հաշվին (հունվար-նոյեմբեր ամիսներին՝ 50.5%), որն էլ խթանել է համախառն պահանջարկի աճը: Վերջիններս հանգեցրել են ապրանքների արտադրողականության նկատմամբ իրական ապրանքավարձերի առաջանցիկ աճի՝ համապատասխանաբար 15% եւ 18%, որն էլ նպաստել է տարվա ընթացքում սղաճի բարձր մակարդակի ձեւավորմանը:

2003 թվականի սղաճի ծրագրային ցուցանիշն ըստ կիսամյակների բաշխվել էր, համապատասխանաբար՝ 3.3% եւ -0.2%: Արդեն իսկ առաջին կիսամյակում գրանցված 6.8% սղաճը գերազանցեց կիսամյակային ծրագրային ցուցանիշը՝ հիմնականում հունիսին հացամթերքի գնի աճի պատճառով: ԿԲ-ն այդ ժամանակահատվածում ձեռնպահ մնաց փողի զանգվածի զսպման միջոցով գների ընդհանուր մակարդակի աճը կանխելուց, որն ուներ հետեւյալ դրդապատճառները: Նախ ակնկալվում էր, որ երրորդ եռամսյակում կգրանցվի սեզոնային դեֆլյացիա, որն ավելի խորը կդրսեւորվի վեգետացիոն շրջանի ուշացման (ավելի, քան 2003 թվականին) եւ հացամթերքի գնի սպասվող նվազման արդյունքում եւ երկրորդ, այն կարող էր ճնշումներ առաջացնել տնտեսական ակտիվության վրա:

Սակայն երկրորդ կիսամյակում հացամթերքի գնի մի քանի փուլով հետագա աճը հանդիսացավ ծրագրային ցուցանիշից սղաճի զգալի գերազանցման հիմնական պատճառը: 2003 թվականի չորրորդ եռամսյակում ՀՀ կենտրոնական բանկը փողի բազան կառավարել է տատանումների թույլատրելի միջակայքի ստորին սահմանին մոտ, երբեմն նույնիսկ շեղվելով ստորին սահմանից, փորձելով որոշ չափով չեզոքացնել գների աճը, միաժամանակ, զգուշանալով ֆինանսական շուկայում ցնցումների առաջացումից (տոկոսադրույքների աճ, փոխարժեքի արժեքավորում): Փաստորեն ԿԲ-ն նախապատվությունը տվել է գլխավոր նպատակի՝ գների կայունության ապահովմանը երկարաժամկետ հատվածում: Արդյունքում, ըստ տարվա կիսամյակների, գրանցվել է համապատասխանաբար 6.8% եւ 1.7% սղաճ:

Չնայած 2003 թվականի ծրագրային ցուցանիշի համեմատությամբ սղաճի մակարդակի զգալիորեն գերազանցմանը, ՀՀ կենտրոնական բանկը, ելնելով Կառավարության Աղքատության հաղթահարման ռազմավարական ծրագրի դրույթներից, միջինաժամկետ նպատակներից, 2004 թվականին դրամավարկային քաղաքականությունը ծրագրել եւ ուղղելու է տարեվերջի դրությամբ առավելագույնը 3% սղաճի ապահովմանը: Դրամավարկային քաղաքականության ծրագրի հիմքում տնտեսական աճի ներուժի գնահատականներն են, տնտեսության հարկաբյուջետային եւ արտաքին հատվածների սպասվող զարգացումները, ինչպես նաեւ վարչական կարգավորման ենթակա (ջրի, գազի) սակագների սպասվող աճը: Գնահատված է, որ տնտեսության այս հատվածների զարգացումները, ԿԲ մոտեցումների անփոփոխության պարագայում, կնպաստեն սղաճի ծրագրային ցուցանիշի ապահովմանը: Ընդ որում, 2004 թվականի սղաճի միջին տարեկան ցուցանիշը զգալիորեն կգերազանցի տարեվերջի դրությամբ ցուցանիշը՝ կազմելով 7.7%՝ պայմանավորված 2003 թվականի վերջին երկու ամիսներին հացամթերքի գների ավելացման հետեւանքով սպառողական գների մակարդակի ընդհանուր բարձրացմամբ:

Արդեն իսկ առկա է վարչական կարգավորման ենթակա գների փոփոխությունների մասին տեղեկատվությունը: Հունվարի 1-ից ջրի սակագնի ասիճանական բանկացումը, ըստ ԿԲ գնահատականների, 2004 թվականի սղաճի տարեկան ցուցանիշը կավելացնի 0.7 տոկոսային կետով, ինչպես ուղղակիորեն (սպառողական զամբյուղում սպառման ծավալների հիման վրա հաշվարկված տվյալներով), այնպես էլ՝ անուղղակիորեն (արդյունաբերության ոլորտի միջոցով՝ տարածվելով սպառողական ապրանքների վրա): Ինչ վերաբերում է սղաճի ցուցանիշի վրա գազի սակագնի աճի ազդեցությանը, ապա այն, ինչպես ուղղակիորեն, այնպես էլ անուղղակիորեն, սղաճի ցուցանիշը կավելացնի 0.22 տոկոսային կետով:

Թերեւս բավականին անորոշ է՝ հացամթերքի գնի վարագիծը, հետեւաբար նաեւ՝ դրա ազդեցության չափը 2004 թվականի սղաճի ցուցանիշի վրա: Հնարավոր է, որ մինչեւ 2004 թվականի հունիսը գրանցվեն հացամթերքի գնի ավելացման միտումներ կապված Ուսաստանում ցորենի արտահանման ծավալների նկատմամբ մաքսատուրքի սահմանման հետ: Հացամթերքի գնի հետագա վարագիծն արդեն կախված կլինի համաշխարհային շուկայում հացահատիկի առաջարկից:

Այնուամենայնիվ, եթե վերոնշյալ գործոնների ազդեցությամբ գրանցվեն գների կտրուկ տատանումներ թե նվազման, թե աճի ուղղությամբ, կենտրոնական բանկն էական միջամտություն չի ցուցաբերի այդ տատանումները հարթելու համար՝ որոշես երկարաժամկետ խնդիր ընդունելով գների կայունությունը եւ տնտեսական աճի ապահովումը:

2004 թվականին կանխատեսվում է 2003 թվականի համեմատությամբ համախառն պահանջարկի աճի տեմպերի կրճատում, որի պայմաններում ենթադրվում է իրական ապրանքավարձերի եւ ապրանքների արտադրողականության հարաբերակցության հավասարակշիռ աճ եւ սղաճի վրա այս գործոնի գրեթե չեզոք ազդեցություն:

Հարկաբյուջետային հատվածում զարգացումները ոչ միանշանակ ազդեցություն կունենան սղաճի ցուցանիշի վրա: ՀՆԱ-ում զուտ անուղղակի հարկերի տեսակարար կշռի կանխատեսվող մակարդակն ավելի բարձր է 2003 թվականի համապատասխան ցուցանիշից, որը, ըստ ՀՀ ԿԲ գնահատումների, 0.3 տոկոսային կետով կավելացնի սղաճի ցուցանիշը: Մյուս կողմից, եթե 2003 թվականին բարձր սղաճի համար ռիսկային էր համարվում համախառն պահանջարկի աճը մեծածավալ արտաքին ֆինանսավորման արդյունքում, ապա 2004 թվականին այդ գործոնի բացակայությունը հնարավորություն կտա ԿԲ-ին արդյունավետ կառավարել սղաճը: Դրան կնպաստի ԿԲ-ում փոխարկվող արժութային միջոցների հաշվին բյուջեի ծախսումների կրճատումը, ինչպես նաեւ պետբյուջեի միջոցով փողի առաջարկի տատանումների վերացումը: Սենյորաժի մոտեցմամբ գնահատված սղաճի մակարդակը չի գերազանցի ծրագրային ցուցանիշը:

2004 թվականին տնտեսության արտաքին հաշվեկշռվածության փոփոխության կանխատեսումները վկայում են, որ դրանց ազդեցությունը գների մակարդակի վրա նույնպես չի հանգեցնի սղաճի՝ 3%-ից ավելի մակարդակի ձեւավորմանը:

Ըստ սղաճի կանխատեսման մոդելով գնահատված արդյունքների փողի զանգվածի 17.7% աճը կապահովի սղաճի տարեկան ծրագրային ցուցանիշը: Տարվա ընթացքում ԿԲ ՀՆԱ ծեղվածքի զսպող ազդեցության չեզոքացմանը (պայմանավորված արտաքին ֆինանսավորման բացակայությամբ), այնպես էլ դրամավարկային ծրագրով նախատեսված փողի շրջաշրջանի արագության նվազման սահուն տեմպերի պահպանմանը:

Այսպիսով, 2004 թվականին մակրոտնտեսական երկարաժամկետ կայունության ձեռքբերմանն ուղղված դրամավարկային քաղաքականության արդյունքում սղաճը չի գերազանցի ծրագրային 3% մակարդակը:

2003 թվականի դրամավարկային քաղաքականության ուղղությունները եւ միտումները

Համաձայն 2003 թվականի դրամավարկային քաղաքականության ծրագրի հիմնական դրույթների, որոնք բխում էին ՀՀ ԿԲ կողմից որդեգրած՝ փողի ագրեգատների ծավալային կարգավորման սկզբունքներից, ծրագրվել էր փողի առաջարկի կառավարման այնպիսի սցենար, որի արդյունքում հնարավոր լիներ հասնել տարեկան մինչեւ 3 տոկոս սղաճի՝ միաժամանակ նպաստելով տարեկան 6% տնտեսական աճի ապահովմանը: Եվ քանի որ 2003-ին շարունակվելու էր արտարժութային միջոցների խոշորածավալ ներհոսքը հանրապետություն, մասնավորապես՝ Լինսի հիմնադրամի դրամաշնորհի, այլ դրամաշնորհների եւ ԿԲՎ-ի հերթական մասնաբաժնի տեսքով, ինչը ենթադրում էր իրացվելիության ավտոնոմ ներարկում տնտեսություն, ՀՀ ԿԲ խնդիրն էր ներքաշող գործիքների ակտիվ կիրառման միջոցով փողի բազան կառավարել տատանման թույլատրելի միջակայքի սահմաններում:

Հաշվի առնելով վերոնշյալ գործոնները՝ ԿԲ կողմից իրականացվել էր փողի պահանջարկի գնահատում, որի վրա հիմնված ծրագրով նախատեսվում էր տարվա ընթացքում դրամային զանգվածը ժամանակաշրջանի վերջի դրությամբ ավելացնել 9.6%-ով եւ միջին տարեկան՝ 34.3%-ով, իսկ փողի բազան՝ համապատասխանաբար 0.1% եւ 25%-ով[1]: Ընդ որում, փողի ագրեգատների կառավարման տարեկան ծրագիրը կազմված էր նաեւ այն տրամաբանությամբ, ըստ որի՝ փողի առաջարկի նախորդ տարեվերջի կտրուկ թռիչքի պայմաններում, 2003 թ. առաջին կեսին ԿԲ-ն փողի առաջարկը կկառավարի գնահատված փողի պահանջարկի որոշակի գերազանցման եւ դրանց ծեղվածքի աստիճանական կրճատման ուղղությամբ՝ ֆինանսական շուկայում էական ճնշումներից խուսափելու համար: Միեւնույն ժամանակ, տարեվերջին նախատեսվում էր փողի առաջարկի կտրուկ աճ՝ ի հաշիվ Կառավարության կողմից սպասվող մեծածավալ արտաքին ֆինանսական ներհոսքի ծախսման (դա առավել շեշտադրվեց երկրորդ կիսամյակի ճշգրտված ծրագրում):

Տարվա ընթացքում ձեւավորված մակրոմիջավայրն ու ընթացող տնտեսական երեւույթները, մասնավորապես՝ բարձր տնտեսական աճը եւ գյուղատնտեսությունում վեգետացիոն շրջանի ուշացումը (դրանք, ըստ էության, կրկնել են նախորդ տարվան բնորոշ դրսեւորումները), ծրագրային գնահատումներում հաշվի առնված չէին եւ ՀՀ ԿԲ-ին առաջադրել էին մի շարք խնդիրներ: Դրանք էականորեն ազդել են փողի պահանջարկի վրա, ինչով էլ պայմանավորված՝ Կենտրոնական բանկը տարվա ընթացքում ճշգրտել է դրամավարկային քաղաքականության նախանշված ուղղությունները՝ նախապես դրա վերաբերյալ հանդես գալով հայտարարությամբ:

2003 թվականին ԿԲ կողմից իրականացված դրամավարկային քաղաքականությունն ուղեկցվել է հետեւյալ մակրոտնտեսական դրսեւորումներով.

- Նախորդ տարվա բարձր տնտեսական աճի գերազանցմամբ եւ ընթացիկ տարվա ծրագրային 6%-ի փոխարեն արձանագրված 14.2% իրական աճը: Տնտեսական բարձր ակտիվության ազդեցությամբ դիտվել է փողի պահանջարկի մեծ աճ, որը արագացրել է փողի առաջարկի եւ պահանջարկի միջեւ ծրագրված ծեղվածքի կրճատումը:
- Սղաճի ձեւավորված բարձր ցուցանիշը՝ 8.6% (մինչեւ 3% ծրագրային ցուցանիշի պարագայում) եւ տարեկան խիստ տատանողական վարագիծը: Ընդ որում, որպես տարվա առանձնահատկություն, գրանցված սղաճի բարձր ցուցանիշի 5.7 տոկոսային կետը պայմանավորվել է հացամթերքի գների թանկացմամբ (արտաքին շոկ), որը բացառելու դեպքում սղաճը լիովին համընկել է ծրագրված առավելագույն մակարդակի հետ: Ինչ վերաբերում է սղաճի դրսեւորած խորը սեզոնայնությանը՝ հատկապես երկրորդ եւ երրորդ եռամսյակներում, ապա այն հիմնականում կրկնել է նախորդ տարվա միտումները, այն է՝ գյուղատնտեսությունում վեգետացիոն շրջանի ուշացմամբ պայմանավորված՝ սպասվածից բարձր սղաճ երկրորդ եռամսյակում՝ 4.7%, եւ դեֆլյացիա՝ երրորդում՝ 5.4% (նախորդ տարի, համապատասխանաբար՝ 3.7% եւ 8.4%):

Նշված գործոնների ազդեցությամբ ձեւավորված դրամավարկային միջավայրը համահունչ է եղել ընթացող տնտեսական զարգացումներին: Գրանցված բարձր տնտեսական աճի պայմաններում դրսեւորվել են նաեւ փողի պահանջարկի աճի բարձր տեմպեր, որը, ինչպես արդեն նշվել է, միայն կրճատել է փողի առաջարկի եւ պահանջարկի միջեւ ծեղվածքը, իսկ փողի առաջարկը ԿԲ կողմից կառավարվել է հիմնականում ծրագրված սցենարով: Փողի եւ դրամային զանգվածներն աճել են համապատասխանաբար՝ 15.1% եւ 7.5%-ով, իսկ միջին տարեկան՝ 22.9% եւ 33.3%-ով[2]: Ընդ որում, եթե անդրադառնանք փողի ագրեգատների եռամսյակային վարագծին, ապա այն, ի տարբերություն նախորդ տարվա, առանձնացել է առավել հարթ սեզոնայնությամբ, ինչը հիմնականում պայմանավորվել է տնտեսական աճի եռամսյակային համեմատաբար կայուն վարագծով (տատանվել է 11.4-15.2%-ի միջակայքում՝ նախորդ տարվա 7.4-13% միջակայքի փոխարեն):

2003 թվականին համաչափ են եղել նաեւ փողի պահանջարկի աճի դրսեւորումները ըստ փողի զանգվածի կառուցվածքային տարրերի: Վերջինիս 30.6 մլրդ դրամով աճի 3.4 մլրդ դրամը բաժին է ընկել շրջանառությունում գտնվող կանխիկին, 5.9 մլրդ-ն՝ դրամային եւ 21.3 մլրդ-ն՝ արտարժութային ավանդներին: Ճիշտ է, փողի զանգվածի դրամային տարրերի (կանխիկ եւ դրամային ավանդներ) աճերը զիջել են նախորդ տարվա տեմպերը՝ կազմելով համապատասխանաբար՝ 3.9% եւ 16.7% (նախորդ տարվա 36.2% եւ 92.2%-ի փոխարեն), սակայն դրանք եւս բավականին բարձր ցուցանիշներ են 2002 թ. նախորդած տարիների համեմատ: Դա, թերեւս, կարելի է բացատրել վերջին երկու տարում արձանագրված բարձր տնտեսական աճով եւ ներքին խնայողությունների զգալի ավելացմամբ:

Ժամանակաշրջանի վերջի դրությամբ փողի զանգվածի եւ դրա դրամային բաղադրատարրերի՝ նախորդ տարվա համեմատ աճի տեմպերի դանդաղումը, իսկ միջին տարեկան ցուցանիշների աճի տեմպերի արագացումը, հիմնականում հետեւանք են 2002 թվականի վերջին այդ ցուցանիշների մեծ թռիչքի եւ ձեւավորված բարձր մակարդակների:

Ինչպես եւ նախորդ տարի, 2003 թ. եւս բանկային համակարգի կողմից փողի առաջարկի աճն իրականացվել է առավելապես բանկային համակարգի ԶԱԱ-ի ավելացման հաշվին: Վերջիններս տարվա ընթացքում ավելացել են 48.9 մլրդ դրամով, որը բաշխվել է ՀՀ ԿԲ եւ առեւտրային բանկերի ԶԱԱ-ի միջեւ 27.2 մլրդ եւ 21.7 մլրդ դրամ հարաբերակցությամբ: Ընդ որում, նշված ցուցանիշների վրա պահպանվել են ազդեցության նույն գործոնները, ինչ որ նախորդ տարի, առաջինը տեղի է ունեցել խոշորածավալ արտաքին ներհոսքի հաշվին, իսկ երկրորդին մեծապես նպաստել է բնակչության եւ տնտեսավարող սուբյեկտների խնայողությունների աճը, որոնց մի մասն արտարժութային արտահայտությամբ ավանդադրվել է առեւտրային բանկերում: Իսկ ներգրավված միջոցների հիմնականում բանկերի արտասահմանյան թղթակցային հաշիվներում կուտակումը վկայում է, որ շարունակվել է տնտեսությունում ձեւավորված խնայողությունների հաշվին տնտեսության վարկավորման փոխարեն դրանց հիմնական մասի արտահոսքը, ինչը հիմնավորում են նաեւ բանկերի կողմից տնտեսության վարկավորման աճի դանդաղ տեմպերը:

2003 թվականի ընթացքում տնտեսության ներքին վարկավորումը նվազել է 5.9 մլրդ դրամով կամ 6.3%-ով (այս տարի դուրս են գրվել ընդամենը 1.9 մլրդ դրամի վատորակ վարկեր), այն դեպքում, երբ ծրագրված էր 22.6% աճ: Ներքին վարկավորման ցուցանիշը նվազել է բացառապես ոչբանկային հատվածի կողմից պարտավորությունների մարումների ազդեցությամբ

Տես էջ 6

[1] Միջին տարեկան աճի նման բարձր ցուցանիշները բացատրվում են 2002 թվականի վերջին փողի առաջարկի աննախադեպ մեծ աճով:

[2] Միջին տարեկան աճի տեմպերն իրականում ավելի բարձր են, եթե հաշվի առնենք, որ 2003 թվականի սկզբից, վիճակագրական ճշգրտման արդյունքում, սնանկացման գործընթացում գտնվող եւս մեկ բանկի տվյալներ դուրս են եկել դրամավարկային ամփոփ ցուցանիշների հաշվարկից:

2003 թվականի դրամավարկային քաղաքականության ուղղությունները եւ միտումները

Սկիզբը էջ 7

(16.5 մլրդ դրամ), որի գերակշիռ մասը բաժին է ընկել Կառավարության պարտավորությունների նվազմանը՝ պայմանավորված ԿԲ-ում Գանձապետարանի միասնական հաշվի մեծածավալ կուտակումներով: Ի տարբերություն պետականի, մասնավոր հատվածում վարկավորման ծավալներն աճել են 10.6 մլրդ դրամով կամ 12.6%-ով, ինչը եւս վկայում է տարվա ընթացքում դրսեւորված բարձր գործարար ակտիվության մասին:

Փողայնացման գործակցի եւ փողի բազմարկչի տարեկան միտումները, մասնավորապես՝ ավանդների աճի առումով, վկայում են այն մասին, որ շարունակվել են ֆինանսական միջնորդության ասպիճանի բարձրացման միտումները: Այսպես, փողայնացման գործակիցը կամ փողի զանգված/ՀՆԱ հարաբերակցությունը՝ նախորդ տարվա 12%-ից բարձրացել է 12.3%-ի, իսկ դրամայնացման գործակիցը 6.5%-ից հասել 7.2%-ի: Ինչ վերաբերում է դրամայնացման գործակցի համեմատ փողայնացման գործակցի աճի դանդաղ տեմպերին, ապա դա պայմանավորված է եղել տարեսկզբից փողի ագրեգատների վիճակագրական ճշգրտմամբ (մեկ բանկի տվյալներ գտվել են հաշվարկից), որն առավելապես արտահայտվել է արտարժութային ավանդների նվազմամբ:

Տարվա ընթացքում դիտվել է դրամի շրջապտույտի արագության[1] 9.9%-ով նվազում, որը փողի շրջապտույտի արագության վարքագծում որոշ չափով չեզոքացվել է պայմանավորված փողի զանգվածի հաշվարկի վերոնշյալ ճշգրտման հետեւանքով արտարժութային ավանդների նվազեցումով, ինչի արդյունքում փողի շրջապտույտի արագությունը 2003 թվականին նվազել է 2.4%-ով: Այսինքն, հիմնականում պահպանվել են փողի շրջապտույտի արագության նախորդ տարիների բնականոն նվազման միտումները, ինչն էլ բնորոշ է անցումային շրջանում գտնվող երկրներին:

Վարկավորման հետ կապված ֆինանսական միջնորդության առումով պատկերն էապես տարբերվում է, քանի որ դեռեւս պահպանվում են բանկերի կողմից տնտեսության ֆինանսավորման դանդաղ տեմպերը: Այստեղ, թերեւս, հիմնական պատճառն այն է, որ վերջին տարիներին մեծ ծավալ է կազմել արտաքին վարկային ծրագրերով իրականացվող վարկավորումը, ինչը մեր տնտեսության փոքր մասնաբաժինների պայմաններում առավել չափով բավարարել է վարկային ռեսուրսների նկատմամբ պահանջարկը: Միեւնույն ժամանակ, ներքին վարկավորման աճին խոչընդոտում է բանկերի անվստահությունը վարկավորման կարիք ունեցող տնտեսավարող սուբյեկտների հանդեպ՝ ելնելով նախկինում նրանց ցուցաբերած ցածր վարկունակությունից:

Վիճակագրական ճշգրտումն անդրադարձել է նաեւ փողի բազմարկչի վրա, որը տարեկան կտրվածքով նվազել է 1.7%-ով՝ կազմելով 1.96, այն դեպքում, երբ դրամային բազմարկիչն աճել է 6.5%-ով եւ կազմել 1.15: Ընդ որում, եթե հաշվի չառնենք ճշգրտման հետեւանքով առաջին եռամսյակում փողի բազմարկչի կտրուկ նվազումը, ապա այս ցուցանիշի գծով եւս տարվա ընթացքում դիտվել են աճի միտումներ՝ պայմանավորված ավանդների աճով: Փողի եւ դրամային բազմարկիչների աճը, ինչպես եւ նախորդ տարի, որոշ չափով զսպվել է տարվա ընթացքում ավելցուկ պաշարների մշտապես բարձր մակարդակի պահպանման հետեւանքով:

Ինչպես նշվել է, 2003 թվականին ԿԲ կողմից իրականացված դրամավարկային քաղաքականությունը հիմնական գծերով կրկնել է 2002 թ. ձեւավորված միտումները, կամ որ նույնն է՝ ուղեկցվել է մի շարք անկանխատեսելի դրսեւորումներով, որոնք քաղաքականության ծրագրված ուղղությունների ճշգրտման հիմք են հանդիսացել: Նախ, առաջին կիսամյակի ընթացքում, պայմանավորված սպասվածից բարձր տնտեսական աճի արձանագրմամբ, ձեւավորվել է նաեւ փողի պահանջարկի բարձր մակարդակ, ինչին համահունչ՝ ՀՀ ԿԲ-ն փողի բազան կառավարել է առավելապես տատանման թույլատրելի միջակայքի վերին սահմանին մոտ, երբեմն՝ անգամ դրա գերազանցմամբ: Նշենք, որ առաջին կիսամյակի համար ծրագրված 12%-ի պարագայում փողի բազան նվազել է 10.7%-ով՝ հաշվի չառած հունիսի վերջին, մեծածավալ հարկային մուտքերի հետեւանքով, փողի բազայի կտրուկ նվազումը:

Այնուհետեւ, երբ տարվա առաջին կեսի արդյունքներով սղաճի փաստացի ցուցանիշը զգալի գերազանցել էր ակնկալիները՝ 1% դեֆլյացիայի փոխարեն 4.7% սղաճ, տրամաբանորեն հետեւում էր դրամավարկային քաղաքականության նախանշված ուղղություններում որոշակի ճշգրտման անհրաժեշտություն՝ արդեն միջակայքի ներքին սահմանին մոտ փողի բազան կառավարելու ուղղվածությամբ: Սակայն քանի որ սղաճի շեղումը ծրագրից բացատրվում էր գների տատանումների՝ նախորդ տարվա սեզոնայնության խորացմամբ[2], որին 2003 թ. գումարվել էր նաեւ հունիսին հացամթերքի գների մոտ 10%-ով աճը, իսկ ըստ ՀՀ ԿԲ գնահատականների, դրանք ժամանակավոր բնույթ կրող երեւույթներ էին եւ երրորդ եռամսյակում դրսեւորվելու էր դրանց դեֆլյացիոն ազդեցությունը, ՀՀ ԿԲ-ն նպատակահարմար չգտավ ճշգրտել դրամավարկային քաղաքականությունը՝ փողի առաջարկի կրճատման ուղղությամբ: Դեռ ավելին, ելնելով համախառն պահանջարկի աճի բարձր տեմպերից, փողի բազայի կարգավորման ծրագիրը ճշգրտվեց ընդլայնման ուղղությամբ, որը ենթադրում էր տարեվերջին 111.3 մլրդ դրամ սկզբնական ծրագրային ցուցանիշի փոխարեն փողի բազայի 119.0 մլրդ դրամ մակարդակի ապահովում:

Մինչդեռ սեպտեմբերին եւս արձանագրվեց հացամթերքի գների թանկացում, որի հետեւանքով ամսվա սղաճը կազմեց 2.5%՝ ծրագրված 0.3%-ի փոխարեն, իսկ ինն ամիսների կտրվածքով շեղումը կրկին հասավ ավելի քան 3.0 տոկոսային կետի, ինչը որոշ չափով չեզոքացնելու նպատակով ԿԲ-ն սեպտեմբերին առավել ակտիվացրեց ներքաղաքական գործիքները, մասամբ՝ արտարժույթի վաճառքը, եւ փողի բազան կառավարեց արդեն տատանման միջակայքի ստորին սահմանից ներքեւ: Ընդ որում հարկ է նշել, որ ողջ տարվա ընթացքում (բացառությամբ ապրիլի), հանրապետություն մեծածավալ ներհոսքի պայմաններում, բանկերի կողմից ԿԲ մշտական հնարավորության ավանդային գործիքից օգտվելու բավականին ակտիվ նախաձեռնություն է ցուցաբերվել, որի միջոցով լուծվել են իրացվելիության կրճատման կարճաժամկետ խնդիրները՝ միջին ամսական ավելի քան 4.9 մլրդ դրամ համախառն ծավալով:

Հացամթերքի գների եւս մեկ բարձրացում էլ արձանագրվել է նոյեմբեր - դեկտեմբերին, որի ազդեցությամբ վերջին երկու ամսվա սղաճը գերազանցել է ծրագրված ցուցանիշը 3.1 տոկոսային կետով, իսկ տարեկան ցուցանիշը՝ ամփոփվել 8.6%-ով: Այդուհանդերձ, քանի որ, ըստ ԱՎԾ պաշտոնական տվյալների, սղաճի բարձր մակարդակի ձեւավորմանը 5.7 տոկոսային կետով նպաստել է հացամթերքի գների բարձրացումը (առանց այդ ազդեցության՝ սղաճի տարեկան ցուցանիշը գտնվել է ծրագրված միջակայքում՝ կազմելով 2.99%), եւ փողի պահանջարկը ձեւավորվել է գրանցված բարձր տնտեսական աճի միջավայրում, ԿԲ-ն չի գնացել էլ ավելի զսպողական քաղաքականության իրագործմամբ այդ ազդեցության չեզոքացմանը՝ հաշվի առնելով նաեւ գների վրա դրամավարկային քաղաքականության ազդեցության 3 - 6 ամսվա լագը: Սեպտեմբեր - հոկտեմբերին իրականացրած առավելապես զսպողական եւ դեկտեմբերի վերջին տատանողական, պայմանավորված բյուջետային մեծածավալ ծախսումներով, կտրուկ ընդլայնողական քաղաքականության արդյունքում ապահովվել է փողի բազայի՝ ճշգրտված ծրագրով նախատեսված մակարդակը:

Բացի տնտեսական բարձր աճի եւ խիստ տատանողական սղաճի գործոններից, դրամավարկային քաղաքականության ընթացքի վրա անդրադարձել են մի շարք գործոններ եւս, մասնավորապես՝

1. Ողջ տարվա ընթացքում իրացվելիության ավելցուկի պահպանված բարձր մակարդակը՝ միջին տարեկան 3.6 մլրդ դրամ (2002 թ. այդ ցուցանիշը կազմել է 1.7 մլրդ, 2001 թ. 1.2 մլրդ դրամ), որը, դրամային գործիքների կիրառման սահմանափակվածության պայմաններում, անարդյունավետ է դարձրել դրամավարկային քաղաքականության փոխանցման մեխանիզմի գործունեությունը: Վերջինիս վրա ազդել է եւս մեկ խնդիր՝ ՀՀ ԿԲ դրամային ներքաղաքական գործիքների կիրառման հնարավորությունների սահմանափակվածությունը, որն առաջացել է վերջին տարիներին, մեծածավալ ֆինանսական ներհոսքի պայմաններում, ԿԲ ունեցած արժեթղթերի գրեթե սպառման (2003 թ. վերջին 1.0 մլրդ դրամ՝ 2001 թ. վերջի 10.2 մլրդ դրամի փոխարեն) հետեւանքով: Ստեղծված իրավիճակում ավելցուկ իրացվելիության ստերիլացման խնդիրը լուծվել է մասամբ արտարժույթի վաճառքի, մասամբ՝ բանկերի կողմից մշտական հնարավորության ավանդային գործիքից օգտվելու ակտիվ նախաձեռնության եւ մասամբ էլ՝ նոր ներդրված արժութային սվոպ գործիքի կիրառման համադրման արդյունքում:

2. 2003 թվականին, ԿԲ կողմից իրացվելիության կարգավորման տեսանկյունից, պահպանվել են դրամավարկային եւ հարկաբյուջետային քաղաքականությունների կոորդինացման դաշտում առկա խնդիրները: Խոսքը մասնավորապես ԿԲ-ում Գանձապետարանի միասնական հաշվի խոշորածավալ կուտակումների (տարեսկզբի 13.0 մլրդ դրամից հասել են 32.2 մլրդ դրամի) եւ դրանց ծախսման անորոշությունների մասին է: Ըստ էության, մեծ է եղել նաեւ բյուջեի արտաքին ֆինանսական հոսքերի ստացման եւ ծախսման անորոշությունը, որը եւս անդրադարձել է դրամավարկային կարգավորման արդյունավետության վրա:

Ձեւավորված նման դրամավարկային միջավայրում արձանագրվել են ԿԲ ցուցանիշների հետեւյալ տարեկան փոփոխությունները.

- փողի բազան ժամանակաշրջանի վերջի դրությամբ աճել է 6.6%-ով, իսկ միջին տարեկան՝ 25.1%-ով: Ընդ որում, ժամանակաշրջանի վերջի դրությամբ աճի նման ցածր տեմպը բացատրվում է 2002 թ. վերջի մեծ թռիչքով, ինչն էլ պայմանավորել է նաեւ միջին աճի բարձր տեմպերը:
- ՀՀ ԿԲ ՁԱԱ-ն աճել են 20.8%-ով[3] 5 ապահովելով ԿԲ կողմից փողի առաջարկի տարեկան ընդլայնման ողջ ծավալը: Դրանք հիմնականում ստացված ԿԲՎ-ի մասնաբաժինների եւ դրամաշնորհների հաշվին, որն ավելի քան կիսով չափ չեզոքացվել է արտաքին պարտքի սպասարկման եւ ԿԲ կողմից արտարժույթի վաճառքի գործառնություններով:
- ՀՀ ԿԲ ՁՆԱ-ը կրճատվել են 102.8%-ով[3], որը կրել է առավելապես ԿԲ հանդեպ Կառավարության զուտ պարտավորությունների փոփոխությունների ազդեցությունը՝ պայմանավորված Գանձապետական միասնական հաշվում մեծածավալ կուտակումներով: Տարվա ընթացքում իրացվելիության ավելցուկի մշտապես պահպանված բարձր մակարդակի պայմաններում (հատկապես տարվա երկրորդ կեսից դրան նպաստել է պարտադիր պահուստավորման նորմայի՝ 8-ից 6%-ի իջեցումը) բանկերի հետ ԿԲ փոխհարաբերություններն եղել են հիմնականում ներքաղաքական գործիքների կիրառման ուղղությամբ, ինչը զուգակցվել է նաեւ «Վերականգնման վարկերի բանկի» (KfW) վարկավորման ծրագրի շրջանակներում բանկերին 1.5 մլրդ դրամի գումարների տրամադրման հետ:

Ընդ որում, ԿԲ կողմից կիրառված գործիքակազմում ներառվել են հակադարձ ռեպո համաձայնագրերը՝ մոտ 1.0 մլրդ դրամ (վերակնքումներով), արտարժույթի վաճառքը՝ 22.0 մլրդ դրամին համարժեք ծավալով, ինչպես նաեւ հոկտեմբերից կիրառվել է ներքաշման ուղղությամբ արժութային սվոպ գործիքը՝ մոտ 2.1 մլրդ դրամ ընդհանուր ծավալով: Իրացվելիության ավելցուկի կարճաժամկետ կարգավորման խնդրին է ծառայել, ինչպես վերը նշվել է, մշտական հնարավորության ավանդային գործիքը, որը մեծ ծավալների է հասել հատկապես փետրվարին եւ հուլիսին՝ 8.0 մլրդ դրամ համախառն գումարով:

Ֆինանսական շուկայում 2003 թվականին, նախորդ տարվա համեմատ, տոկոսադրույքների նվազման տեմպերն արագացել են՝ հիմնականում պայմանավորված համակարգում առկա իրացվելիության ավելցուկի բարձր մակարդակով, ինչն առավել դրսեւորվել է շուկայի պետպարտատոմսերի հատվածում, քանի որ Գանձապետարանի կողմից առաջարկված սահմանափակ ծավալների նկատմամբ ձեւավորվել է բավականին բարձր պահանջարկ: Տարվա ընթացքում Գանձապետարանի կողմից տեղաբաշխվել են հիմնականում 9 - 12-ամսյա եւ միջին ժամկետ արժեկտրոնային պարտատոմսեր, որոնց տարեկան եկամտաբերությունը տարեվերջին, նախորդ տարվա վերջի համեմատությամբ, նվազել է 5.2-ական տոկոսային կետով (նախորդ տարվա՝ համապատասխանաբար 1.6 եւ 0.3 տոկոսային կետի փոխարեն)՝ կազմելով 9.7% եւ 14.9%:

Նախորդ տարվա սահուն նվազման միտումները շարունակվել են վարկերի եւ ավանդների միջին տարեկան տոկոսադրույքների վարքագծում, որոնք նախորդ տարվա վերջի՝ համապատասխանաբար 24.2% եւ 7.9 %-ից 2003 թ. վերջին հասել են 21.9% եւ 6.3%-ի: Ընդ որում, վարկերի եւ ավանդների տոկոսադրույքների տարբերությունը (սպրեդը) տարվա կտրվածքով եւս փոքր-ինչ նվազել է՝ նախորդ տարեվերջի 16.3%-ից իջնելով 15.6%-ի: Դա տեղի է ունեցել գերազանցապես արտարժույթով վարկերի տոկոսադրույքների՝ 3.1 տոկոսային կետով նվազման ազդեցությամբ (արտարժույթով ավանդների տոկոսադրույքները նվազել են ընդամենը 0.2 տոկոսային կետով), այն դեպքում, երբ դրամով միջոցների սպրեդն աճել է՝ 14.9%-ից հասնելով 18.1%-ի՝ ավանդների տոկոսադրույքների 3.8 տոկոսային կետով նվազման հաշվին:

2003 թվականին տոկոսադրույքների նվազման տեմպերն արագացել են նաեւ ՊՊ եւ ռեպո համաձայնագրերի երկրորդային շուկաներում՝ պայմանավորված 2002 թ. վերջին բյուջետային ծախսումների միջոցով տնտեսություն մեծածավալ իրացվելիության ներարկմամբ, ինչի հետեւանքով արդեն տարվա սկզբից բավականին մեծացել էր շուկայական եւ ԿԲ գործառնությունների տոկոսադրույքների տարբերությունը: Այդ իսկ պատճառով, չնայած ողջ տարվա ընթացքում իրացվելիության ավելցուկի ներքաշմանն ուղղված քաղաքականության իրականացմանը, դեռեւս փետրվարին ԿԲ խորհուրդն իջեցրել է դրամավարկային գործիքների տոկոսադրույքները. ռեպո համաձայնագրերինը՝ 13.5%-ից 10%-ի, լոմբարդային վարկերինը՝ 28%-ից 20%-ի եւ ավանդներինը՝ 6%-ից 5%-ի: Նույն հիմնավորմամբ՝ ռեպո համաձայնագրերի տոկոսադրույքը օգոստոսին իջեցվել է եւս 1 տոկոսային կետով՝ սահմանելով 9%, իսկ դեկտեմբերին 2 տոկոսային կետով իջեցվել է ռեպո համաձայնագրերի տոկոսադրույքը եւ 1.5 տոկոսային կետով՝ ավանդներինը:

Բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքը, կրելով վարկային եւ ավանդային շուկաներում դրսեւորված տոկոսադրույքների նվազման միտումների ազդեցությունը, տարեսկզբի 19%-ից տարվա վերջին իջել է 18%-ի:

---

[1] Փողի եւ դրամի շրջապտույտի արագությունները հաշվարկված են սեզոնային հարթեցման մեթոդով ստացված ՀՆԱ-ի եւ փողի ու դրամային զանգվածների տվյալների հիման վրա:

[2] Գյուղատնտեսական արտադրանքի գների բարձրացում՝ վեգետացիոն շրջանի ուշացմամբ պայմանավորված, որը, որպես ոչ օրինաչափ եւ տվյալ տարվան բնորոշ միտում, հաշվի չէր առնվել 2003 թվականի ֆինանսական ծրագրման գործընթացում:

[3] ԿԲ ՁԱԱ-ի փոփոխությունը հաշվարկած է 2003 թ. ծրագրային փոխարժեքով, որին համապատասխան էլ հաշվարկվել է նաեւ ԿԲ ՁՆԱ-ը:

2004 թվականի դրամավարկային քաղաքականության հիմնական խնդիրները եւ ուղղությունները

2004 թվականին ՀՀ ԿԲ դրամավարկային քաղաքականությունը ուղղվելու է երկրում մակրոտնտեսական կայունության պահպանմանը, կանխատեսվող տնտեսական աճին եւ ցածր սղաճին համահունչ փողի առաջարկի աղահովմանը: ՀՀ ԿԲ-ն շարունակելու է փողի ծավալային կարգավորման ռազմավարությունը՝ ուղղված գների կայունության աղահովմանը: Քաղաքականության միջավայրի առումով տարվա հիմնական առանձնահատկությունը 2003 թվականի համեմատ պետբյուջեի եկամուտներում եւ պակասուրդի ֆինանսավորման աղբյուրներում արտաքին ֆինանսական հոսքերի ծավալների էական կրճատումն է: Նշվածով պայմանավորված՝ կնվազի պետբյուջեի կողմից փողի բազայի ընդլայնումը, որն էլ Կենտրոնական բանկին հնարավորություն կտա տարվա երկրորդ կեսից կիրառել իրացվելիություն ներարկող դրամային գործիքներ:

ԿԲ կողմից փողի առաջարկի նպատակային մակարդակի գնահատումը իրականացվել է իրական դրամական պաշարների (դրամային զանգված) նկատմամբ պահանջարկի ֆունկցիայի միջոցով՝ հիմք ընդունելով տնտեսական աճի կանխատեսվող 7% մակարդակը: Փողի անվանական պահանջարկը գնահատվել է սղաճի 3% ծրագրային մակարդակի եւ գների նկատմամբ փողի պահանջարկի գծային համասեռության պայմաններում: Մյուս կարեւորագույն ցուցանիշը՝ տոկոսադրույքը, փողի պահանջարկի գնահատման ժամանակ դեռեւս չի ներառվում, քանի որ ՀՀ-ում տոկոսադրույքից փողի պահանջարկի կախվածությունը դեռեւս նշանակալի չէ:

Փողի նկատմամբ պահանջարկի ֆունկցիայի միջոցով իրականացված կանխատեսումների արդյունքներով դրամային զանգվածի աճը 2004 թվականի վերջի դրությամբ կկազմի 12.3%, իսկ տարեկան միջին աճը՝ 13.6%: Շրջանառությունում կանխիկ դրամը տարեվերջի դրությամբ կաճի 11.6%-ով, իսկ դրամային ավանդները՝ 13.8%-ով: Ընդ որում, առաջին երեք եռամսյակների վերջի դրությամբ դրամային զանգվածի 12-ամսյա աճի տեմպերը համապատասխանաբար կկազմեն 19.9% (1-ին եռ.), 16.9% (2-րդ եռ.) եւ 14.3% (3-րդ եռ.): Նշված վարքագիծը պայմանավորված կլինի 2004 թ., նախորդ տարվա համեմատ, դրամային ավանդների՝ ըստ եռամսյակների առավել հարթ բաշխվածությամբ:

2004 թվականին արտաժութային ավանդների աճի տեմպը 2003 թվականի համեմատությամբ կնվազի՝ ժամանակաշրջանի վերջի դրությամբ աճելով 12%-ով՝ նախորդ տարվա 27.0%-ի փոխարեն: 2003 թվականին արտաժութային ավանդների մեծածավալ աճը, որը հիմնականում աղահովվել էր ցպահանջ ավանդների աճի հաշվին (38.3%), թերեւս պայմանավորված էր արտաքին աղրանքաշրջանառության եւ հատկապես արտահանման նույնպես բարձր աճի տեմպերի գրանցմամբ: 2004 թվականին ակնկալվում է նշված ցուցանիշների աճի տեմպերի նվազում, որն էլ հիմք է հանդիսացել ավանդների աճի տեմպի նվազող վարքագիծ կանխատեսելու համար:

Ըստ դրամային զանգվածի եւ արտաժութային ավանդների վերը նշված կանխատեսումների՝ փողի զանգվածը ժամանակաշրջանի վերջի դրությամբ կավելանա 12.2%-ով, իսկ միջինը՝ 17.6%-ով:

Ավանդների աճը նախ եւ առաջ կպայմանավորվի տնտեսությունում խնայողությունների շարունակական աճով, որի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում 2003 թվականին ավելացել է 8.7 տոկոսային կետով՝ կազմելով 17.6%: Ակնկալվում է, որ արդյունաբերության ոլորտում կշարունակվեն նախորդ երկու տարիներին արձանագրված աճի բարձր տեմպերը, որը նույնպես կխթանի ավանդների աճը: Միեւնույն ժամանակ, ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից ավանդների աղահովագրման մեխանիզմի ներդրումը միջին ժամկետում կհանգեցնի ավանդների, հատկապես դրամային, աճի:

2004 թվականին, պայմանավորված ՀՆԱ նկատմամբ փողի ագրեգատների աճի առաջանցիկ տեմպերով, կշարունակվի փողի շրջաղտույտի արագության՝ նախորդ տարիներին ձեւավորված անկման միտումը: Այսպես՝ փողի եւ դրամային զանգվածների շրջաղտույտների արագությունները կկազմեն 7.7 եւ 13.6՝ նվազելով համապատասխանաբար 5.4 ու 2.0 տոկոսով:

Փողի զանգվածի աճը՝ 28.4 մլրդ դրամ, ի տարբերություն նախորդ տարիների, հիմնականում աղահովվելու է ՁՆԱ աճի արդյունքում: Տարվա ընթացքում բանկային համակարգի ՁԱԱ-ը կավելանան համեմատաբար դանդաղ տեմպերով՝ հիմնականում պայմանավորված ԿԲ ՁԱԱ նվազմամբ, իսկ առեւտրային բանկերի ՁԱԱ-ն կշարունակի ավելանալ եւ կկազմի 43.6%: Տարվա ընթացքում բանկային համակարգի ՁԱԱ-ն կաճեն 4.9%-ով կամ 9.5 մլրդ դրամով, իսկ ՁՆԱ-ը՝ 47.7%-ով կամ 18.9 մլրդ դրամով:

2004 թվականին ՁՆԱ կառուցվածքում հատկանշական կլինի մասնավոր հատվածի վարկավորման աճը՝ 15.9% կամ 15.1 մլրդ դրամ (2003 թվականի 12.6%-ի եւ 2002-ի 1.7%-ի փոխարեն): Նման զարգացումները իրատեսական են եւ հիմնավորվում են մի շարք գործոններով: Նախ՝ 2004 թվականին, ի տարբերություն նախորդ տարվա, չեն նախատեսվում մեծածավալ ավտոնոմ մարումներ (2003 թվականին խոշոր մարումներ են կատարվել էներգետիկայի եւ քիմիական արդյունաբերության ձեռնարկությունների, ինչպես նաեւ Լինսի հիմնադրամի վարկավորման ծրագրի շրջանակներում): Սրան զուգընթաց, տարվա ընթացքում կշարունակվի վարկերի դուրսգրումների ծավալների կրճատումը: Միեւնույն ժամանակ, ենթադրում ենք, որ կշարունակվեն սպառողական եւ առեւտրային վարկերի ծավալների, շինարարության եւ արդյունաբերության ոլորտների վարկավորման աճի նախորդ տարվա միտումները: Հնարավոր դրական գործոն կարող է հանդիսանալ նաեւ 2003 թվականից պարտադիր պահուստավորման նորմատիվի մեղմացումը:

Նշված կանխատեսումների իրատեսականության մասին են վկայում նաեւ բանկային համակարգի զարգացմանը նպաստող ինստիտուցիոնալ միջոցառումները, որոնք ՀՀ կենտրոնական բանկը սկսել է իրականացնել 2003 թվականից եւ կշարունակի 2004 թվականին: Մասնավորապես՝ ֆիզիկական անձանց ավանդների երաշխավորման համակարգի ձեւավորումը, հիփոթեքային վարկերի շուկայի զարգացմանը ուղղված միջոցառումները, վարկային ռեգիստրի ներդրումը լրացուցիչ խթան կհանդիսանան բանկային համակարգի միջնորդության եւ մասնավորապես վարկավորման աճի համար:

Բանկային համակարգի նկատմամբ Կառավարության պարտավորությունները 2004 թվականին կավելանան 27.4%-ով: Այստեղ հիմնականը 2004 թվականին բանկային համակարգի կողմից 4.0 մլրդ դրամ ծավալով պետական պարտատոմսերի ձեռքբերումն է:

Դրամավարկային քաղաքականության ծրագրով փողի եւ դրամային բազմարկիչները 2004 թվականին կաճեն համապատասխանաբար 7.8 եւ 4.1 տոկոսով: Բազմարկիչների աճը հիմնավորվում է դրամային եւ արտաժութային ավանդների մեծածավալ աճով, 2003 թվականի հուլիսից պարտադիր պահուստավորման նորմատիվի մեղմացմամբ, ինչպես նաեւ 2003 թվականի ընթացքում ձեւավորված ավելցուկ պաշարների մակարդակի կրճատմամբ:

Փողի եւ դրամային ագրեգատների վերոնշյալ դրսեւորումները եւ բազմարկչի նման վարքագիծը հաշվի առնելով՝ 2004 թվականի դրամավարկային քաղաքականության ծրագրով նախատեսվում է 2003 թվականի դեկտեմբերի նկատմամբ փողի բազայի 4.9%-ով աճ՝ տարեկան միջինը 9.1% աճի պայմաններում: Փողի բազայի տատանումները թույլատրելի են համարվում 2%-ի շրջակայքում՝ հիմք ընդունելով Կենտրոնական բանկում առեւտրային բանկերի ավելցուկ պաշարների ստանդարտ շեղման՝ փողի բազայում ունեցած տեսակարար կշիռը: Ընդ որում, առաջին երեք եռամսյակների վերջի դրությամբ փողի բազայի 12-ամսյա աճի տեմպերը համապատասխանաբար կկազմեն 14.5% (1-ին եռ.), 14.2% (2-րդ եռ.) եւ 9.8% (3-րդ եռ.), ինչը պայմանավորված կլինի 2004 թ., նախորդ տարվա համեմատ, բանկային համակարգի ավելցուկ պաշարների՝ ըստ եռամսյակների առավել հարթ բաշխվածությամբ:

Ինչպես նշվեց, տարվա ընթացքում «ՀՀ պետական բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքով ԿԲՎ եւ Լինսի դրամաշնորհներ չեն նախատեսվում: Դրանով պայմանավորված՝ ԿԲ ՁԱԱ-ը տարվա ընթացքում կնվազեն 5.2%-ով: Արդյունքում փողի բազայի աճը աղահովվելու է միայն ՁՆԱ հաշվին:

ՁՆԱ կառուցվածքում հատկանշական կլինի կառավարության պարտավորությունների նախատեսվող կայուն բացասական մակարդակը: «ՀՀ պետական բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքով 2004 թվականի ընթացքում այս գումարները չեն ծախսվելու:

Այսպիսով, ՁՆԱ կառուցվածքային տարրերից աճելու են բանկային համակարգի զուտ պարտավորությունները (ներառյալ KfW-ից ստացված վարկերը) եւ զուտ այլ ակտիվները: Բանկային համակարգի զուտ պարտավորությունների ցուցանիշը նախորդ տարվա վերջի նկատմամբ կաճի 77.1%-ով կամ մոտ 6.6 մլրդ դրամով. 3.1 մլրդ դրամով կավելանան KfW-ից ստացված վարկերի ծավալները, իսկ մնացած 3.5 միլիարդը կաղահովվի ԿԲ կողմից կիրառվող ներարկման գործիքների՝ մասնավորապես ռեպո գործառնությունների միջոցով: Տարվա ընթացքում, ելնելով իրացվելիության կարգավորման անհրաժեշտությունից, հնարավոր է նաեւ ԿԲ կողմից երկրորդային շուկայից պետական արժեթղթերի առքի գործառնությունների իրականացում:

Վճարային հաշվեկշռի կարգավորման տեսանկյունից Կենտրոնական բանկը ձեռնպահ կմնա ներքին վարկավորման ծավալների աճի ավելի մեծ տեմպեր աղահովելուց, փոխարենը չորրորդ եռամսյակում փողի բազան կավելացնի նաեւ արտարժույթի առքի գործառնությունների միջոցով:

Զուտ այլ ակտիվները տարվա արդյունքներով կավելանան 58.3%-ով՝ հիմնականում 2003 թվականի ԿԲ շահույթի փոխանցման եւ տարվա ընթացքում ԿԲ եկամուտների նկատմամբ ծախսերի գերազանցման հետեւանքով:

2004 թվականին ԿԲ-ից դուրս կանխիկ դրամը շրջանառությունում կավելանա 9.1%-ով: Չնայած ավանդների աճի շնորհիվ պահուստավորման ենթակա միջոցները նույնպես կաճեն, այնուհանդերձ թղթակցային հաշիվների մնացորդը կնվազի 13.8%-ով՝ ի հաշիվ 2003 թվականին ձեւավորված ավելցուկ պաշարների չափազանց բարձր մակարդակի նվազման:

Փողի բազան, ըստ եռամսյակների, կղաահոյանի իրեն բնորոշ սեզոնայնությունը, սակայն կդրսեւորվեն հարթման միտումներ: Այսպես՝ առաջին եռամսյակում փողի բազան կնվազի 10.0%-ով (2003 թվականի առաջին եռամսյակում փողի բազայի նվազումը շուրջ 16% էր)՝ համեմատաբար սահուն աճելով հաջորդ երեք եռամսյակների ընթացքում (համապատասխանաբար՝ 2%, 4.2%, 9.6%):

Ինչպես 2003 թվականին, 2004 թվականին եւս ակնկալվում է տոկոսադրույքների նվազում, որի տեմպն այնուամենայնիվ կզիջի նախորդ տարվան: Տարվա ընթացքում շուկայական տոկոսադրույքները կկրեն մի շարք գործոնների ազդեցությունը: Մի կողմից՝ տոկոսադրույքների նվազմանը կնպաստեն դեռեւս նախորդ տարիներին ձեւավորված ներքին խնայողությունների շարունակական աճը, բանկային համակարգի հեռագա զարգացումը, ինչպես նաեւ վարկային կազմակերպությունների գործունեության շրջանակների ընդլայնումը:

Մյուս կողմից՝ 2004 թվականին բանկային համակարգում, պայմանավորված նախորդ տարվա նկատմամբ պետբյուջեի արտաքին ֆինանսավորման միջոցների հաշվին իրացվելիության ներարկման էական կրճատմամբ, կանխատեսվում է ավելցուկ իրացվելիության համեմատաբար ցածր մակարդակ, ինչը կարող է զսպել տոկոսադրույքների նվազումը:

Պետական պարտատոմսերի շուկայում նախատեսվում է 5.3 մլրդ դրամի պետական պարտատոմսերի զուտ տեղաբաշխում՝ նախորդ տարվա 2.5 մլրդ դրամի փոխարեն: Տեղաբաշխման նման ծավալները հնարավոր է դանդաղեցնեն տոկոսադրույքների նվազման տեմպերը:

Ընդհանուր առմամբ, 2004 թվականի ՀՀ ԿԲ դրամավարկային քաղաքականության հիմնական առանձնահատկություններն են՝

- Տարվա ընթացքում փողի բազան ընդլայնվելու է բացառապես ՁՆԱ-ի հաշվին, մասնավորապես՝ բանկերի հետ ռեպո համաձայնագրերի կնքման միջոցով:
- 2004 թվականին ԿԲ-ում Կառավարության հաշիվների ծրագրված խոշոր մնացորդի առկայության դեպքում իրացվելիության մակարդակի տատանումներից խուսափելու, ինչպես նաեւ Կառավարության կողմից պետական պարտատոմսերի տեղաբաշխման հարթ ընթացքի աղահովման նպատակով առավել կկարեւորվի դրամավարկային եւ հարկաբյուջետային քաղաքականությունների կոորդինացումը:

Դրամավարկային քաղաքականության ծրագրի իրագործման ռիսկերը

2004 թվականին դրամավարկային քաղաքականության իրականացման ընթացքում հնարավոր են ծրագրային համամասնություններից էական շեղումներ: Դիտարկենք հնարավոր շեղումների ուղղությունները ըստ տնտեսության առանձին հատվածների:

Իրական հատված

2003 թվականին 14.6% տնտեսական աճ արձանագրելուն զուգահեռ, ոլորտային վիճակագրությունը հնարավորություն չի ընձեռում օբյեկտիվ եզրահանգումներ անել գործարկության մակարդակի փոփոխության վերաբերյալ[1]: Այս հանգամանքը դժվարացնում է ՀՆԱ ճեղքվածքի կրճատման չափերի գնահատումը, որն իր հերթին անդրադառնում է 2004 թվականի հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշների տնտեսական աճի եւ սղաճի ծրագրային մակարդակների իրատեսական կանխատեսման վրա:

Ռիսկային է նաեւ 2004 թվականին կատարվելիք մասնավոր ներդրումների ծավալների գնահատումը: 2003 թվականին արձանագրվել է 41.3% աճ, որի բարձր տեմպը մեծացրել է այս ցուցանիշի հեռագա կանխատեսման անորոշությունը:

Հարկաբյուջետային հատված

2004 թվականի ընթացքում ՀՀ պետբյուջեի արտաքին աղբյուրներից ստացվող միջոցների զգալի կրճատման պայմաններում էապես կնվազի դրամավարկային քաղաքականության իրականացման գործընթացի վրա հարկաբյուջետային հատվածի ազդեցության ռիսկայնությունը: Թերեւս, միակ ռիսկը, որ կարող է ի հայտ գալ 2004 թվականին Գանձապետարանի միասնական հաշվի միջոցների ծրագրային համամասնությունների խախտումն է, որը կարող է դրսեւորվել պակասուրդը միասնական հաշվի միջոցներից ֆինանսավորելու դեպքում: Նշված պայմաններում կարող է փոխվել դրամավարկային քաղաքականության ուղղվածությունը եւ, տարվա երկրորդ կեսից, ծրագրված նեարկող գործիքների փոխարեն ներքաշող գործիքներ կիրառել: Այս պարագայում էապես կդժվարանան դրամավարկային ծրագրված ցուցանիշների արտահայտման եւ սղաճի կառավարման խնդիրները:

Արտաքին հատված

2003 թվականին արտաքին հատվածի զարգացումները ցույց տվեցին, որ, չնայած վերջին տարիներին արձանագրված ընթացիկ հաշվեկշռի աստիճանական նվազմանը եւ դրա ֆինանսավորման աղբյուրների վարագծի կայունությանը, այնուամենայնիվ, ՀՀ տնտեսությունը բավականաչափ զգայուն է միջազգային տուկանների չնախատեսված զարգացումներից: Մասնավորապես ցորենի գների միջազգային թանկացումները 2003 թ. ընթացքում անմիջապես իրենց արձագանքը գտան ներքին տուկայում: Այս առումով, 2004 թվականին արտաքին հատվածից բխող ռիսկերի շարքը կարելի է դասել ցորենի գների հեռագա հնարավոր տատանումները: կապված ցորենի համաշխարհային տուկայում գերակայող դիրք գրավող երկրների բնակլիմայական պայմաններից:

Արտաքին հատվածից սպասվող մյուս հնարավոր ռիսկերը կապված են նավթի գների հավանական տատանումների հետ, ինչը, բնականաբար, շեղումներ կառաջացնի ներմուծման գների ծրագրված մակարդակներում: Պատճառը վառելիքի միջազգային գների հետ կապված անորոշություններն են, որոնք իրենց հերթին կախված են միջազգային աշխարհաքաղաքական հնարավոր զարգացումներից:

Դրամավարկային քաղաքականության ծրագրի իրականացման հարթ ընթացքի շեղումներ կարող է առաջացնել նաեւ ներմուծման ծավալների կանխատեսվածից բարձր մակարդակի ձեւավորումը: Վերջինս հնարավոր է, եթե տնտեսությունում 2003 թ. բարձր տնտեսական աճի հետեւանքով առաջացած պահանջարկի ինքնաճն ավելի երկարաձգվի, քան նախատեսված է դրամավարկային քաղաքականության ծրագրով: Նշենք, որ ըստ ծրագրի, նախատեսվում է պահանջարկի եւ դրանից կախված ներմուծման ծավալների աճի տեմպերի աստիճանական դանդաղում:

Արտաքին հատվածից բխող հնարավոր ռիսկերից է միջազգային տուկաներում ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ եվրոյի եւ մյուս հիմնական արժույթների արժեքավորման հնարավորությունը: Թեեւ միջազգային տուկաներում ակնկալում են եվրոյի փոքր-ինչ արժեքավորում, տակայն հնարավոր է, որ 2004 թ. եւս արժեքավորումը շատ ավելի մեծ լինի, քան ֆինանսական տուկաների սպասումները:

Ֆինանսական հատված

Վերջին տարիներին ֆինանսական հատվածում տեղի ունեցող առողջացման գործընթացը անհամեմատ փոքրացել է ոլորտում հնարավոր ռիսկերի դրսեւորման հավանականությունը միաժամանակ մեծացնելով այլ հատվածների ռիսկերին դիմակայելու կարողությունը: Հիմնականում ռիսկայնությունը կապված է համակարգի հետագա զարգացման գործընթացի հետ, երբ ֆինանսական համակարգը կընդլայնվի ոչ բանկ ֆինանսական եւ վարկային կազմակերպությունների հաշվին դրանով իսկ նպաստավոր պայմաններ ստեղծելով ֆինանսական միջնորդության աստիճանի բարձրացման համար: Նշվածը, բնականաբար, տնտեսության վարկավորման միջոցով կնպաստի ամբողջական պահանջարկի աճին՝ ընդլայնողական ազդեցություն ունենալով սղաճի վրա:

Դրամավարկային քաղաքականության ծրագրի իրականացման գործընթացում, հաշվի առնելով երկարաժամկետ հատվածում գների կայունության խնդիրը, վերոնշյալ ռիսկերը, ներառյալ նաեւ կարճաժամկետ մեծ ազդեցություն ակնկալող միջազգային եւ պետության կողմից կարգավորվող գների տատանումները, այնուամենայնիվ, էական փոփոխությունների չեն հանգեցնի եւ ծրագրային ճշգրտումների առիթ չեն հանդիսանա:

Ծրագրի ճշգրտման խնդիր, թերեւս, կառաջանա տնտեսական աճի ծրագրված 7% ցուցանիշի հավանական շեղումների դեպքում (ընդ որում երկու ուղղությամբ էլ): Դա հիմնականում պայմանավորված կլինի մասնավոր հատվածում կապիտալ ներհոսքի անորոշությունների հետ: Այդ ռիսկի ցանկացած ուղղությամբ դրսեւորման դեպքում կճշգրտվի փողի առաջարկի կարգավորման սցենարը՝ փողի պահանջարկի դրսեւորումներին համապատասխան:

ՀՀ բանկային համակարգի զարգացումը

2003 թ. հունվարի դրությամբ ՀՀ բանկային համակարգը բաղկացած էր 25 առեւտրային բանկերից (231 մասնաճյուղերով), որոնցից 20-ը գործում էին ընդհանուր վերահսկողության դաշտում, իսկ 5 բանկեր՝ հատուկ վերահսկողության դաշտում:

2003 թ. ընթացքում 4 բանկերում սկսվել է լուծարման գործընթաց, մեկ բանկ ինքնալուծարման որոշում է կայացրել, մեկ բանկ վերածվել է վարկային կազմակերպության, իսկ մեկ բանկ ստացել է գործունեություն իրականացնելու լիցենզիա: Արդյունքում բանկային գործունեություն իրականացնելու լիցենզիա 2003թ. դեկտեմբերի դրությամբ ՀՀ տարածքում գործել են 20 առեւտրային բանկեր (232 մասնաճյուղերով), որոնցից 19-ը ընդհանուր վերահսկողության դաշտում, իսկ 1 բանկ՝ հատուկ վերահսկողության դաշտում:

2003 թ. հունվարի 1-ից «Վարկային կազմակերպություններ մասին» ՀՀ օրենքի ուժի մեջ մտնելուց հետո ՀՀ-ում սկսվեց վարկային կազմակերպությունների լիցենզավորման գործընթացը, եւ ներկայումս գործում են 6 վարկային կազմակերպություններ, որից երկուսը լիցենզային կազմակերպություններ են: Վարկային կազմակերպությունների ընդհանուր կապիտալի մեծությունը կազմում է 2.0 մլրդ դրամ, պարտավորությունները՝ 1.5 մլրդ դրամ, ակտիվները՝ 3.5 մլրդ դրամ, իսկ վարկային ներդրումների ընդհանուր ծավալը՝ 2.3 մլրդ դրամ:

2003 թ. ընթացքում ՀՀ բանկային համակարգի[2] հաշվեկշռային ընդհանուր կապիտալն ավելացել է 30.0%-ով կամ 11.6 մլրդ դրամով եւ կազմել 50.1 մլրդ դրամ: Ընդհանուր կապիտալի աճը պայմանավորված է կանոնադրական հիմնադրամի (2.0 մլրդ դրամ), ընթացիկ տարվա շահույթի (6.5 մլրդ դրամ) աճերով, ինչպես նաեւ 2003 թ. Արդյունաբանկի լուծարումով, որի 5.6 մլրդ դրամ վնասը 2003 թ. դեկտեմբերին ընդհանուր կապիտալի մեծությունում ներառված չէ: Նշված աճերը 2.6 մլրդ դրամով չեզոքացրել են բանկային համակարգի նախորդ ժամանակաշրջանի չբաշխված շահույթի նույնչափ նվազումը: Կանոնադրական հիմնադրամի զգալի աճը պայմանավորված է եղել 2003թ. հուլիսի 1-ից ընդհանուր կապիտալի 2.0 մլն ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ նվազագույն սահմանաչափի առկայությամբ: 2003 թ. բանկային համակարգի շահույթի մեծությունը գերազանցել է նախորդ տարվա շահույթի մակարդակը պայմանավորված թե տոկոսային, թե ոչ տոկոսային եկամուտների աճով: Ընդ որում, բանկային համակարգի զուտ տոկոսային եկամուտների կայուն աճի միտումների ձեւավորման նախադրյալ են հանդիսացել բանկային համակարգում նվազ ծախսատար ցպահանջ ավանդների զգալի աճը եւ բարձր եկամտաբեր սպառողական եւ առեւտրի ոլորտների վարկավորման ծավալների աճը:

Բանկային համակարգի զուտ տոկոսային եկամուտների եւ կոմիսիոն վճարներից ստացվող եկամուտների աճի արդեն իսկ ձեւավորված կայուն միտումները թույլ են տալիս 2004 թ. ակնկալել շահույթի բարձր մակարդակ, որը, ըստ կանխատեսումների, կկազմի մոտ 7.5 մլրդ դրամ: Միեւնույն ժամանակ, 2005 թ. հուլիսի 1-ից ընդհանուր կապիտալի 5 մլն ԱՄՆ դոլարին համարժեք դրամի չափով նվազագույն սահմանաչափը բավարարելու նպատակով 2004 թ. բանկերը ծրագրել են զգալի ավելացնել կանոնադրական կապիտալի մեծությունը, որի աճը, ըստ կանխատեսումների, կկազմի մոտ 4.0 մլրդ դրամ: Հաշվի առնելով նաեւ բանկերի կողմից նախորդ ժամանակաշրջանի շահույթի բաշխումը 2004 թ. կանխատեսվում է բանկային համակարգի ընդհանուր կապիտալի մոտ 9.5 մլրդ դրամով աճ: Նշված կանխատեսումների համար հիմք են ծառայել նաեւ բանկերի կողմից ներկայացված ռազմավարական ծրագրերը:

2003 թվականին բանկային համակարգի գործարքներն աճել են մոտ 13.4%-ով կամ 27.4 մլրդ դրամով եւ կազմել 232.0 մլրդ դրամ: Ընդ որում, բանկերից ներգրավված միջոցները (ներառյալ թղթակցային հաշիվները) նվազել են 22.5%-ով կամ 5.6 մլրդ դրամով, ֆիզիկական անձանց ժամկետային ավանդներն ավելացել են 15.0%-ով կամ 6.5 մլրդ դրամով, իրավաբանական անձանց ժամկետային ավանդներն ավելացել են 2.8%-ով կամ 0.8 մլրդ դրամով, իսկ ցպահանջ գործարքները՝ ավելացել են 30.5%-ով կամ 25.8 մլրդ դրամով: 2003 թ. բանկային համակարգին առանձնահատուկ է եղել ցպահանջ գործարքների մեծ աճը: Հիմնականում ի հաշիվ ֆիզիկական անձանց ցպահանջ գործարքների աճի: Տնտեսական աճի պայմաններում զգալի ակտիվացել է անհատ ձեռնարկատերերի գործունեությունը, ինչպես նաեւ էապես ավելացել է քարտային հաշիվների քանակը, որոնք, վերջին հաշվով, նպաստել են ցպահանջ գործարքների աճին: Այս գործընթացին նպաստել է նաեւ բանկային համակարգի կողմից մատուցվող ծառայությունների որակի բարելավումը: Հասկանալի է, որ տարվա ընթացքում արձանագրվել է ոչպատշաճ քարտերի ավելի քան կրկնակի աճ:

Կանխատեսվում է, որ ավանդների աճի միտումը կդրսեւորվի նաեւ 2004 թվականին: Բանկերի խոշորացման գործընթացը եւ այն փաստը, որ բանկային համակարգը մարվում է անմրցունակ եւ անվճարունակ բանկերից, կնպաստեն բանկային համակարգի նկատմամբ ազգաբնակչության վստահության ամրապնդմանը: Միեւնույն ժամանակ, բանկային համակարգում առկա մրցակցային միջավայրը բանկերին պարտադրում է օրեցօր բարելավել եւ ընդլայնել իրենց կողմից մատուցվող բարձր տեխնոլոգիական ծառայությունները: Քարտային վճարումների «ԱրՔա» համակարգի կանխիկացման կետերի, առեւտրի եւ սպասարկման կետերի զգալի ավելացումը նպաստում են բանկային հաշիվների նկատմամբ հետաքրքրության մեծացմանը: Հաշվի առնելով վերոնշյալ միտումները, ինչպես նաեւ բանկերի կողմից ներկայացված ռազմավարական ծրագրերը՝ 2004 թվականին կանխատեսվում է բանկային համակարգի ընդհանուր պարտավորությունների 31.5 մլրդ դրամով աճ:

2003 թ. ընթացքում, շարունակվել է նախորդ տարվա միտումը եւ արձանագրվել է բանկային համակարգի ընդհանուր ակտիվների աճ: առեւտրային բանկերի ընդհանուր ակտիվներն աճել են 16.0%-ով կամ 39.0 մլրդ դրամով եւ կազմել 282.1 մլրդ դրամ: Հատկանշական է, որ առեւտրային բանկերի բարձր իրացվելի ակտիվներն աճել են 30.3%-ով կամ 29.4 մլրդ դրամով, իսկ վարկային ներդրումները (վարկեր եւ դեբիտորական պարտքեր) 16.8%-ով կամ 18.5 մլրդ դրամով: Քանի որ բանկային համակարգի պարտավորությունների աճը տեղի է ունեցել հիմնականում ի հաշիվ ցպահանջ պարտավորությունների, արդյունքում բանկային համակարգի իրացվելիության պահպանման առումով բարձր իրացվելի ակտիվները, վարկային ներդրումների համեմատ, արագանցիկ աճ: Հարկ է նշել, որ նույնիսկ բարձր իրացվելի ակտիվների արագանցիկ աճի պայմաններում բանկային համակարգի ընթացիկ իրացվելիության ցուցանիշը նվազել է 4.8 տոկոսային կետով եւ կազմել 101.4%:

Վարկային ներդրումների տեսակարար կշիռն ընդհանուր ակտիվներում չի փոխվել կազմելով մոտ 45.7%: Ոչ ռեզիդենտներին տրամադրված վարկային ներդրումներն աճել են 2%-ով կամ 0.5 մլրդ դրամով, իսկ ռեզիդենտներին տրամադրված վարկային ներդրումները՝ 21.5%-ով կամ 18.0 մլրդ դրամով: Վարկավորման զգալի աճ է արձանագրվել սպառողական՝ 53.5% կամ 8.1 մլրդ դրամ, առեւտրի՝ 35.6% կամ 5.6 մլրդ դրամ, ֆինանսական՝ 147.6% կամ 4.9 մլրդ դրամ եւ շինարարության ոլորտներում՝ 46.7% կամ 1.5 մլրդ դրամ, իսկ նվազում՝ արդյունաբերության ոլորտում՝ 7.5% կամ 2.4 մլրդ դրամ: Արդյունաբերության ճյուղում վարկավորման նվազումը էներգետիկայի, քիմիական եւ մետալուրգիայի ոլորտներում տրամադրվող վարկերի նվազման հետեւանք է: 2003 թ. բանկային համակարգի առանձնահատկություններից է նաեւ վարկային ներդրումների կառուցվածքի էական փոփոխությունը, մասնավորապես արդյունաբերության ճյուղի վարկային ներդրումները նվազել են, իսկ սպառողական ոլորտի վարկավորումը զգալի ավելացել է: Այս եւ, իսկ սպառողական ոլորտի վարկավորումը զգալի ավելացել է: Այս եւ, իսկ սպառողական ոլորտի վարկավորման նվազումը էներգետիկայի, քիմիական եւ մետալուրգիայի ոլորտներում տրամադրվող վարկերի նվազման հետեւանք է: 2003 թ. բանկային համակարգի առանձնահատկություններից է նաեւ վարկային ներդրումների կառուցվածքի էական փոփոխությունը, մասնավորապես արդյունաբերության ճյուղի վարկային ներդրումները նվազել են, իսկ սպառողական ոլորտի վարկավորումը զգալի ավելացել է: Այս եւ, իսկ սպառողական ոլորտի վարկավորման նվազումը էներգետիկայի, քիմիական եւ մետալուրգիայի ոլորտներում տրամադրվող վարկերի նվազման հետեւանք է: 2003 թ. բանկային համակարգի առանձնահատկություններից է նաեւ վարկային ներդրումների կառուցվածքի էական փոփոխությունը, մասնավորապես արդյունաբերության ճյուղի վարկային ներդրումները նվազել է: Այս եւ

Վճարահաշվարկային հարաբերությունների զարգացումը

Վճարահաշվարկային բնագավառում ՀՀ կենտրոնական բանկի խաղաղականությունը որպես վճարահաշվարկային համակարգի զարգացման ու ՀՀ-ում անկանխիկ շրջանառությունը խրախուսող միջոցառումների ծավալման տրամաբանական շարունակություն, 2004 թ. ուղղված է լինելու հետեւյալ ոլորտներին.

1. Վճարահաշվարկային համակարգի վերահսկում:
2. ՀՀ-ում անկանխիկ շրջանառության խթանման միջոցառումների իրականացում:

2004 թվականին ՀՀ կենտրոնական բանկը շարունակելու է Հայաստանի Հանրապետությունում վճարահաշվարկային բնագավառի կանոնակարգման աշխատանքները: Մասնավորապես, 2003 թվականին ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից մշակվել է «Վճարահաշվարկային համակարգի եւ վճարահաշվարկային կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը, որը հնարավորություն կտա ՀՀ-ում կանոնակարգել վճարահաշվարկային գործառնությունները, վճարահաշվարկային ծառայություններ մատուցող կազմակերպությունների գործունեությունը եւ վերահսկումը, վճարումների վերջնահաշվարկի իրականացման համար սահմանված արարողակարգերը: Օրենքի նախագծի հաստատումից հետո նախատեսվում է մշակել վճարային գործիքների եւ համակարգերի գործունեությունը կարգավորող համապատասխան իրավական դաշտը:

Հաշվի առնելով վճարահաշվարկային համակարգի գործունեության առաջադեմ դերը եւ զարգացման միտումները 2004 թվականի ընթացքում կենտրոնական բանկը նախատեսում է սկսել ՀՀ-ում վճարահաշվարկային համակարգի վերահսկման սկզբունքների մշակման եւ գործընթացների կարգավորման աշխատանքները:

Վճարահաշվարկային համակարգի վերահսկման սկզբունքների մշակումը թույլ կտա, որ վճարային համակարգի ենթակառուցվածքները եւ վճարային ծառայություններ մատուցող շուկաները՝

ա/ աշխատեն անխափան ու արդյունավետ,

բ/ նվազեցնեն եւ վերահսկեն այն ռիսկերը, որոնք առաջանում են վճարային համակարգի առանձին մասնակցի կողմից իր պարտավորությունների վերջնահաշվարկը ապահովելու անկարողության հետեւանքով եւ կարող են տնտեսությունում ցնցումների տարածման պատճառ հանդիսանալ,

գ/ ապահովեն տեխնոլոգիական եւ ինստիտուցիոնալ զարգացման այնպիսի մակարդակ, որը կարող է բավարարել զարգացող տնտեսության կարիքները վճարահաշվարկային բնագավառում:

2003 թ. ընթացքում անկանխիկ շրջանառության զարգացման նպատակով, հաջողվել է անկանխիկ վճարումներ իրականացնելու հնարավորություններ ստեղծել ոչ միայն առեւտրի եւ սպասարկման կետերում, այլեւ սպառված էլեկտրաէներգիայի, հեռախոսավարձի եւ այլ կոմունալ ծառայությունների դիմաց վճարման դեպքերում: Միաժամանակ 2003թ. ընթացքում սկսվել է մի շարք վճարումների, օրինակ՝ աշխատավարձերի, ՀՀ բանկային համակարգի միջոցով իրականացման գործընթացը:

2004 թ. ընթացքում ՀՀ կենտրոնական բանկը շարունակելու է անկանխիկ շրջանառության խրախուսման եւ մանր վճարումների շուկայի զարգացման աշխատանքները երեք հիմնական ուղղությամբ.

1. Վճարահաշվարկային ծառայություն մատուցող կազմակերպությունների լիցենզավորումը եւ դրանց գործունեության կանոնակարգումը,
2. Նոր անկանխիկ վճարային գործիքների եւ միջոցների ուսումնասիրումը եւ կիրառումը, նոր տեխնոլոգիաների զարգացումը՝ սմարտ քարտեր, էլեկտրոնային առեւտուր, ինտերնետ եւ հեռախոսային բանկային գործառնություն եւ այլն,
3. ՀՀ տարածքում (այդ թվում՝ սահմանամերձ շրջաններում) վճարային ծառայությունների մատուցման հնարավորությունների ապահովումը:

2004 թվականի ընթացքում ՀՀ կենտրոնական բանկը կմշակի էլեկտրոնային վճարումների համակարգի գործունեության նոր հայեցակարգը եւ սկզբունքները, որոնց համար հիմք է ընդունվելու նմանատիպ համակարգերին ներկայացվող միջազգային չափանիշները:

ՀՀ կենտրոնական բանկը, հիմք ընդունելով պետական պարտատոմսերի շրջանառությունը կանոնակարգող նոր իրավական դաշտը, նախատեսում է 2004 թվականի ընթացքում վերջնական շահագործման հանձնել Պետական պարտատոմսերի հաշվառման եւ հաշվարկների իրականացման համակարգը, որը աշխատելու է «առաքում վճարման դիմաց» սկզբունքով: Տարվա ընթացքում նախատեսվում են նաեւ համակարգի զարգացման, այդ թվում՝ նոր տեսակի պարտատոմսերի շրջանառության ապահովման աշխատանքներ:

Միաժամանակ կատարվելու են անկանխիկ եղանակով վճարումների իրականացման առկա խոչընդոտների բացահայտման եւ, հնարավորության դեպքում, դրանց նվազեցման եւ/կամ վերացման աշխատանքներ՝ ՀՀ բանկային համակարգի, պետական մարմինների եւ շահագրգիռ կազմակերպությունների ներկայացուցիչների մասնակցությամբ:

2004 թվականին շարունակվելու են նաեւ ՀՀ կենտրոնական բանկի ներքին ավտոմատացված համակարգերի արդյունավետության բարձրացման նպատակով իրականացվող աշխատանքները:

Հավելված 1

Հիմնական ցուցանիշների վերաբերյալ բացատրագիր

1. Համախառն ներքին արդյունքի եւ դրա ծախսային բաղադրատարրերի փաստացի անվանական մակարդակների, իրական աճերի եւ դեֆլյատորների ցուցանիշների մասով ՀՀ ԿԲ 2004 թ. դրամավարկային քաղաքականության ծրագրում հրապարակված փաստացի տվյալների եւ ՀՀ ԿԲ 2003 թ. ծրագրում եւ այլ պարբերականներում հրապարակված նույն տվյալների միջեւ առկա են թվային անհամապատասխանություններ: 2003 թ. ընթացքում այդ ցուցանիշները վերահաշվարկվել են ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության (ԱՎԾ) կողմից եւ հրապարակվել «ՀՀ սոցիալ-տնտեսական վիճակը» պարբերականի 2003 թվականի հունվար-մարտ եւ հունվար-ապրիլ համարներում, ինչն էլ հիմք է ընդունվել ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից՝ 2004 թ. ծրագրի մշակման համար:
2. 1-ին կետում նշված 2002 թվականի ցուցանիշները դեռ ենթակա են ճշգրտման, իսկ 2003 թվականինը՝ ԿԲ գնահատումներն են՝ 2003 թ. հունվար-սեպտեմբեր եւ հունվար-նոյեմբեր ամիսների դրությամբ առկա պաշտոնական տվյալների հիման վրա (2003 թ. հունվար - դեկտեմբերի իրական ՀՆԱ աճի 13.9% ցուցանիշը հրապարակվել է Ծրագրի կազմման ավարտական փուլում եւ Ծրագրում ճշգրտում չի կատարվել, քանի որ այն միայն է եղվել ՀՀ ԿԲ կանխատեսումներից եւ 2004 թ. կանխատեսվող ցուցանիշների վրա էական ազդեցություն չէր ունենա):
3. 2004 թվականի դրամավարկային քաղաքականության ծրագրում արտաքին եւ հարկաբյուջետային հատվածների 2003 թվականի եւ 2003 թվականի դրամավարկային քաղաքականության ծրագրում նույն հատվածների 2002 թվականի ցուցանիշները ՀՀ ԱՎԾ, Ֆինանսների եւ էկոնոմիկայի նախարարության նախնական տվյալներն են եւ ԿԲ գնահատումները:
4. Համախառն եւ մասնավոր հատվածի տնօրինվող եկամուտների ցուցանիշները հաշվարկված են ՀՀ ԿԲ կողմից:
5. «Փողի զանգվածի կառուցվածքը» եւ «Փողի բազայի կառուցվածքը» աղյուսակների 2003 թվականի վերջի ցուցանիշները նախնական են եւ ենթակա են ճշգրտման: «Բանկային համակարգի զարգացումը» բաժնում օգտագործված թվերը համադրելի չեն ծրագրի մյուս բաժիններում եւ հավելվածներում ներկայացված թվերի հետ՝ դասակարգման եւ խմբավորման տարբեր սկզբունքների պատճառով:

Տնտեսության հատվածները բնութագրող ամփոփ ցուցանիշներ

	2001	2002	2003	2004
Ազգային եկամուտ եւ գներ (տոկոսային փոփոխություններ)				
Իրական ՀՆԱ ինդեքս	109.6	112.9	114.6	107.0
ՀՆԱ դեֆլյատոր	104.1	102.3	104.7	104.0
Սպառողական գների ինդեքս (ժամկետի վերջ)	102.9	102.0	108.6	103.0
Սպառողական գների ինդեքս (ժամկետի միջին)	103.1	101.1	104.7	107.7
Արտաքին հատված				
Ապրանքների եւ ծառայությունների արտահանում (տես. կշիռը ՀՆԱ-ում)	25.5	29.5	33.2	34.6
Ապրանքների եւ ծառայությունների ներմուծում (տես. կշիռը ՀՆԱ-ում)	46.2	46.8	51.0	49.5
Ընթացիկ հաշիվ (առանց ՊՏ՝ տես. կշիռը ՀՆԱ-ում)	-12.9	-8.6	-9.3	-6.7
Ընթացիկ հաշիվ (ներառյալ ՊՏ՝ տես. կշիռը ՀՆԱ-ում)	-9.5	-6.2	-7.2	-5.1
Ներմուծման ծածկույթը (ամիսներով)	4.0	4.7	4.2	3.8
Փոխարժեք (ժամանակաշրջանի միջին)	555.1	573.4	578.8	580.0
Փոխարժեքի տոկոսային փոփոխություն	2.9	3.3	0.9	0.2
Պետական հատված				
Պետբյուջեի եկամուտ (տես. կշիռը ՀՆԱ-ում)	20.0	19.8	18.4	18.5
Պետբյուջեի ծախս (տես. կշիռը ՀՆԱ-ում)	23.6	22.4	20.8	20.8
Պետբյուջեի պակասուրդ (տես. կշիռը ՀՆԱ-ում)	-4.7	-2.3	-1.5	-2.4
Կապիտալ ներդրումներ եւ զուտ վարկավորում (տես. կշիռը ՀՆԱ-ում)	4.7	4.1	4.3	4.0
Դրամավարկային հատված				
Փողի զանգվածի աճ (%) (M2X միջին)	27.0	6.8	22.9	17.6
Փողի զանգվածի շրջաշրջանի արագություն (ՀՆԱ/M2X միջին)	7.7	8.3	8.1	7.7
Փողի բազմակի (M2X)	2.2	2.0	2.0	2.1
Դրամային զանգվածի աճ (%) (M2 միջին)	24.2	21.4	33.3	13.6
Դրամային զանգվածի շրջաշրջանի արագություն (ՀՆԱ/M2 միջին)	16.2	15.4	13.9	13.6
Դրամային բազմակի (M2)	1.04	1.08	1.15	1.19
Փողի բազա,% (միջին)	23.8	17.8	25.1	9.1

Մադրասի վերջին հայը

Մադրասը քաղաք է Հարավային Հնդկաստանում, Բենգալյան ծոցի ափին: Տամիլնադ նահանգի վարչական կենտրոնն է: 1971-ին, ըստ «Հայկական սովետական հանրագիտարանի» տվյալների, ունեցել է 2470 հազ. բնակիչ: Մադրասահայ համայնքը կազմավորվել է XVI դարում: 1547-ին կառուցվել է առաջին հայկական եկեղեցին: 1772-ին Ս. Աստվածածինը, որը գործում է ցայսօր: Հայերը մասնակցել են Մադրասի կառավարմանն ու բարգավաճմանը: Անգլիացիների գալուց առաջ Չին Փաթայի (Մադրասի) կառավարիչը եղել է հայազգի Ղոգազը (հավանաբար Ղուկաս- Հ. Ծ.): Մադրասահայեր Շահամիր Շահամիրյանը, Մովսես Բաղրամյանը, Հարություն Շմավոնյանը մեծ դեր են խաղացել հայ ազատագրական գաղափարախոսության ձևավորման գործում: 1794-ին Մադրասում է լույս տեսել հայ մամուլի առաջնեկ «Ազդարարը»: Առաջինը մադրասահայերն են կազմել (1783-ին) համայնքային կանոնադրություն «Տեսակ, որ կոչի հորդորակ», ըստ որի համայնքի բարձրագույն մարմինը տարեկան ընդհանուր ժողովն էր: Մադրասահայության թվի մասին առանձին տեղեկություն չկա հանրագիտարանում, սակայն նշված է, որ հնդկահայ համայնքները ստվարացել են XVII-XVIII դդ., երբ հաշվել են տուրջ 20-25 հազար մարդ, որոնք հիմնականում բնակվել են տուրջ 20 առևտրակենտրոններում՝ Ագրա, Կալկաթա, Բոմբեյ, Մադրաս, Հայդարաբադ, Դաքա, Լահոր, Դելի եւ այլ քաղաքներում: Բարգավաճել են հատկապես առաջին չորս քաղաքների համայնքները: Հանրագիտարանային այս տեղեկություններին ծանոթանալուց հետո հետաքրքիր է կարդալ ստորեւ թարգմանաբար ներկայացվող Մադրասում անգլիական ռադիոընկերության թղթակից Չարլզ Հեւիլենդի հոդվածը հայ համայնքի ներկա դրության մասին:

Տարավային Հնդկաստանի Մադրաս քաղաքը մի ժամանակ հոյարտանում էր իր հայկական ծաղկուն համայնքով: Այժմ, սակայն, ընդամենը երկու հայ է մնացել այնտեղ: Նրանցից մեկը Մայլ Սթիվն է, 35 տարեկան, քաղաքի հայկական եկեղեցու նվիրյալ պահապանը: Արդեն ինը տարի նա ապրում է այնտեղ եւ խնամում 18-րդ դարից կանգուն մնացած եւ տեղի երբեմնի հայկական ներկայությունը հավերժացնող մայր տաճարը: Իր ավագ գործընկերոջ 90-ամյա Գրիգորի մահվանից հետո նա է վերցրել այդ պարտականությունը: Ս. Աստվածածնի կոնաձեւ գմբեթով եկեղեցին գտնվում է Ջորջթաունի հայկական փողոցի եռուզեռից հեռու: Սա Մադրասի առեւտրական հին կենտրոնն է, որը ճանաչված է նաեւ «Չեննոյ» անունով: Մոտիկ է նավահանգստին, բազմամարդ է եւ կեղտոտ: Բայց բավական աշխույժ է եւ կենսունակ: Փողոցում որոշ առեւտրականներ վաճառում են սանդալներ, գոտիներ, գլխարկներ, իսկ ասաղածարները եւ այլ արհեստավորները ցուցադրում են իրենց վարպետությունը:

Ճռռացող փայտյա դռնից եկեղեցու տարածք մտնելով բացվում է բոլորովին տարբեր մի աշխարհ, որտեղ վանդակներում փակված թռչունների ծլվլոցն է իշխում:

«Հայերն այս եկեղեցին կառուցել են Մադրասի ֆրանսիական գրավման օրերին կործանված նախկին 1712-ին կառուցված եկեղեցու փոխարեն, նույն վայրում, որտեղ նաեւ գերեզմանատունն էր», բացատրում է Մայլը:

Մադրասի պատմության հայտնի վավերագրող Սութիայի վկայությամբ, հայկականից բացի Մադրասում գոյություն են ունեցել նաեւ հրեական, պորտուգալական, հունական, ֆրանսիական եւ գերմանական համայնքներ: Հայերի մեծ մասը առեւտրականներ են եղել կամ փախստականներ հիմնականում Պարսկաստանից, Միջագետքից եւ Հայաստանից: «Առեւտուրը (բամբակ, տեքստիլ, արժեքավոր քարեր, փայտանյութ, կանեփ, համեմունք) ծավալվել է դեպի Արեւմտյան եւ Արեւելյան Ասիա: Հայերը չափազանց հավատացյալ ժողովուրդ են եղել եւ առատաձեռնորեն նվիրաբերել են եկեղեցիներին», պատմում է նա: Ս. Աստվածածին եկեղեցին, որտեղ երգչախմբի համար հատուկ տեղ կա եւ նստարաններ՝ 130 հոգու համար, դեռեւս գործում է: Տարեկան չորսից վեց անգամ պատարագ է մատուցվում, երբ քահանա հոր ուղեկցությամբ այնտեղ են ժամանում մի խումբ հայեր Կալկաթայից, որտեղ այժմ 140 հայ կա: Մայլն ինձ ցույց տվեց 1668-ին տպագրված մեծ սուրբ գիրք, որն այդ առիթներով օգտագործվում է: «Հին ծիսակատարությունները կատարվում են նույն ձեւով: Ոչինչ չենք փոխել», ասում է նա:

Աստիճանավոր փայտյա խորանը զարդարված է Հիսուսի կյանքը պատկերող կտավներով: Զանգակատան փայտյա սանդուղքներով բարձրանալով, մենք տեսանք վեց հսկայական զանգեր, որոնցից երկուսը թվագրված 1837, բերված են Լոնդոնի «Ուայթչափել բել ֆաունդրի» գործարանից, որը հիմնականում զանգեր է պատրաստում անգլիական հայտնի Բիգ Բենի եւ Ֆիլադելֆիայի «Լիբերտի բելի» համար:

Ամեն կիրակի առավոտյան Մայլը երեք զանգերը հնչեցնում է միաժամանակ, դանդաղ եւ հանդիսավոր ընչով պատելով ամբողջ Մադրասը: Այստեղ՝ եկեղեցու բակում թաղված են մի քանի հեղինակավոր անձնավորություններ, որոնցից են հայր Հարություն Շմավոնյանը, մահացած 1824-ին: Նա այդ վայրում տպագրել է առաջին հայկական թերթը: Մայլը նաեւ հպարտ է, որ անկախ Հայաստանի առաջին սահմանադրությունը գրի է առնվել Մադրասի հայկական համայնքում՝ 1781 թվին: Միայն 200 տարի անց անկախ Հայաստանի երազանքն իրականություն դարձավ:

Իսկ Մայլի երազանքն է դարձյալ տեսնել հայկական ընտանիքների հոսք դեպի Մադրաս: «Չնայած ես երբեք ինձ մենակ չեմ զգում: Շարունակում եմ կատարել իմ պարտականությունները», ասում է նա ավելացնելով, որ իրենից բացի մեկ ուրիշ հայ էլ կա քաղաքում, որը եկել է պայմանագրով տեղի ռեգբիի խումբը մարզելու: Ըստ Սութիայի, այդ մարդը պարզապես շարունակում է ավանդույթը, համաձայն որի արդեն 30-40 տարի հայերը գլխավոր դերակատարություն ունեն այդ մարզաձեւում:

Քայքայված տներով հարուստ քաղաքի ընդհանուր տեսարանի վրա հայկական եկեղեցին ամուր է կանգնած եւ համապատասխան ֆինանսական միջոցներ ունի որոշակի վերանորոգման աշխատանքներ իրականացնելու համար: Իսկ Սութիան գովաբանում է Մայլին եւ նրա նախնիներին: «Մադրասի պատմության 100 տարին սերտորեն կապված է այն մարդկանց հետ, որոնք այդ եկեղեցում պատարագում են կատարել: Նրանք հրաշալի գործ են կատարել՝ վառ պահելով հայկական ժառանգության այս կենտրոնը», ասում է նա:

Պատրաստեց
Հ. ԾՈՒԼԻԿՅԱՆԸ

ԱՄՆ-ը թույլ չի տա Իրանը դարձնել շարիաթի պետություն

ԱՄՆ վարչակազմը Իրանի նոր սահմանադրության մեջ կվավերացնի իսլամի, որպես պետական կրոնի, կարգավիճակը, բայց թույլ չի տա հիմնական օրենքում ներառել շարիաթի (իսլամական օրենքի) նորմեր: Այդ մասին հայտարարել է Իրանի ամերիկյան վարչակազմի ղեկավար Փոլ Բրեմերը: Նրա խոսքերով, իսլամը նոր օրենքների մշակման ժամանակ կդառնա «ոգեշնչման աղբյուր», բայց չի դրվի դրանց հիմքում:

Ասուլիսի ընթացքում Բրեմերը չի ստորագրի Իրանի անցումային փուլի ժամանակավոր սահմանադրության նախագիծը, եթե այդ երկրի կառավարական խորհուրդը նախագծի մեջ մտցնի շարիաթի սկզբունքներ: Բրեմերի լիազորությունները նրան թույլ են տալիս մերժել խորհրդի ամեն մի առաջարկություն:

Շիա հոգեւոր առաջնորդներն իրենց հերթին պահանջում են, որ ժամանակավոր սահմանադրության նախագիծը ներկայացվի արդեն ընտրված օրենսդիր ժողովի քննարկմանը: ԱՄՆ-ը ծրագրում է Իրանում ընտրություններ կազմակերպել միայն ժամանակավոր սահմանադրության ընդունումից հետո: Մշտական սահմանադրությունը ենթադրվում է պատրաստել մեկ տարուց ոչ ուշ: Դրա նախագիծը համաժողովրդական քվեարկության կդրվի 2005 թ.:

Իրավաբանները գտնում են, որ Իրանի սահմանադրության մեջ իսլամական օրենքի ներառումը կփոխի այդ պետության աշխարհիկ բնույթը: Մասնավորապես երկրում կարգելվեն ոգելից խմիչքները եւ մոլախաղերը, իսկ կանայք ամուսնալուծվելիս եւ ժառանգության հարցում կզրկվեն բազմաթիվ իրավունքներից:

Իրանի կառավարական խորհրդում շարիաթի գլխավոր ջատագովը Մոհսեն Աբդել Համիդն է: Նա խոստանում է բացառություն անել քրիստոնյա իրանցիների համար: Դրա հետ մեկտեղ նա հայտարարել է, որ իրանցիները պետք է ձեռնպահ մնան այնպիսի օրենքների ընդունումից, որոնք խախտում են իսլամի նորմերը:

ԴԱՏԱԿԱՆ

Մոսկովյան ջրաշխարհը կառուցված է սխալ տեղում

Փոշու ամպ հենապատերից մեկի մոտ

Մոսկվայի դատախազությունում քաղաքի ջրաշխարհի՝ «Տրանսվաալ պարկի» տանիքի փլուզման ներկայումս քննարկվող առավել հավանական վարկածն այն է, որ հսկայական շենքը կառուցված է սխալ վայրում, որտեղ ստորգետնյա ջրերը մոտ են հողի մակերեւույթին եւ հաճախ դուրս են գալիս: Երեկ «Ազգը» տեղեկացրել էր, որ շենքի վիթխարի տանիքի անկմանը նախորդել է հենապատերից մեկի փլուզումը:

Դատախազության աղբյուրները ՌԻԱ գործակալությանը հայտնել են, որ «Տրանսվաալը» կառուցված է այնտեղ, որտեղ անցյալում եղել են ընդերքային հուժկու աղբյուրներ եւ մեծ փոսեր: Դրանք պարզապես ծածկել են հողի հաստ շերտով: «Հիմքերը փորելով՝ դրանց փաստորեն ամբողջ պարագծով մենք հայտնաբերեցինք հսկայական ճեղքեր: Լավ երեւում է, որ դրանք հայտնվել են վաղուց՝ մի քանի ամիս առաջ», ընդգծել են դատախազությունում:

«Ստորգետնյա» վարկածն անուղղակիորեն հաստատվում է նաեւ արտաքին դիտարկման տեսախցիկներից մեկի ժապավենի շնորհիվ: Տեսագրության վրա լավ երեւում է, թե ինչպես են զարգացել դեպքերը: Սկզբում մուգ գույնի փոշու ամպ է հայտնվել գմբեթի արտաքին մասը պահող հենապատերից մեկի մոտ, գետնից մոտավորապես մեկ մետր բարձրության վրա: Ապա հենապատն այդ մասում կոտրվում է եւ դուրս ընկնում:

Դրանից հետո տեղի է ունեցել հետեւյալը: Ընկած հենապատն տեղում տանիքի եզրին ճաք է գոյացել, որն արագորեն լայնանալով բարձրացել է մինչեւ գմբեթի կենտրոնը, դառնալով տանիքի անկման պատճառ:

Փորձագետներից ոմանք չեն բացառում, որ վերոհիշյալ հենապատը փլուզված լինի այսպես կոչված կետային լիցքի պայթեցման հետեւանքով, քանզի ծխի ամպի ծագումը դեռեւս վերջնականապես պարզված չէ:

Սան Ֆրանցիսկոյում դատվում է Ուկրաինայի նախկին վարչապետը

Երեկ Սան Ֆրանցիսկոյում (Կալիֆոռնիայի նահանգ) դատական լսումներ են սկսվել Ուկրաինայի նախկին վարչապետ Պավել Լազարենկոյի գործի առնչությամբ: ԱՄՆ իշխանությունները Լազարենկոյին ամբաստանում են մասնավորապես փողերի լվացման, էլեկտրոնային միջոցներով դրամ փոխանցելիս կատարած խարդախության, գողացված գույքի փոխանցման մեջ: Նախկին վարչապետը մեղադրվում է ընդհանուր առմամբ 53 կետերով:

Դատավարությունն անցկացվում է Սան Ֆրանցիսկոյի դաշնային դատարանում: Ամեն ինչ սկսվել է երդվյալ ատենակալների ընտրությունից: Մեղադրող կողմի գլխավոր ներկայացուցիչը Կալիֆոռնիայի հյուսիսային շրջանի դաշնային դատախազի վարչության կազմակերպված հանցագործությունների դեմ պայքարի հատուկ բաժնի ղեկավար Մարթա Բերն է: ԻՏԱՌՏԱՍՍ գործակալության տվյալներով, նա գլխավոր դատախազի պաշտոնն զբաղեցնում է 1992 թվականից եւ աշխատանքի հարուստ փորձ ունի:

Ամբաստանյալ վարչապետի շահերը ներկայացնում են հնուց փաստաբաններ Դենիել Հորովիցը եւ Դենիս Ռիորդանը, որոնք երեսական իրավունքի մասնագետներ են: Լազարենկոն Ուկրաինայի կառավարությունը գլխավորել է 1996-1997 թթ.: 1999 թվականից նա արգելափակվեց Սան Ֆրանցիսկոյի բանտում: Անցյալ տարվա հունիսին գրավի դիմաց բաց թողնվեց բանտից եւ մինչեւ օրս տնային կալանքի տակ է:

Ուկրաինայում Լազարենկոն մեղադրվում է ֆինանսական մեքենայություններ եւ մի շարք այլ հանցագործությունների մեջ: Երկրի գլխավոր դատախազությունում պնդում են, թե Լազարենկոն նաեւ մեղսակից է Գերագույն ռադայի պատգամավոր Եվգենի Շչերբանի եւ Ուկրաինայի միջբանկային արժութային բորսայի ղեկավար Վադիմ Գերմանի սպանությունների կազմակերպմանը:

Շվեյցարիայում Լազարենկոյին արդեն իսկ մեղավոր են ճանաչել փողերի լվացման մեջ: Ժնեւի դատարանը

նրան դատապարտել է 18 ամսվա պայմանական բանտարկության:

Ուկրաինան պահանջում է արտաքսել Լազարենկոյին: Բայց քանի որ տվյալ հարցի առթիվ ուկրաինական կողմը ԱՄՆ-ի հետ չունի համապատասխան համաձայնագիր, ապա այդ պահանջի բավարարումը չափազանց դժվար է:

Ֆրանկֆուրտի օդանավակայանում ուղեւորներին ճանաչում են աչքերից

Մայնի Ֆրանկֆուրտի (Գերմանիա) միջազգային օդանավակայանում կիրակի օրվանից փորձնական կարգով կիրառում են ուղեւորների ճանաչման այսպես կոչված բիոմետրիկ համակարգ: «Սինեթ նյուզ» էլեկտրոնային գործակալությունը հաղորդում է, որ գերմանական «Լուֆթանզա» ավիաընկերության ծառայություններից հաճախակի օգտվող եվրամիության եւ Շվեյցարիայի քաղաքացիներին առաջարկվում է 7 հատուկ տեսախցիկներից մեկի միջոցով ստանալ իրենց աչքերի ծիածանաթաղանթի պատկերները, որոնք մտցվելու են տվյալների միասնական զեստեղարանի մեջ: Ծիածանաթաղանթի պատկերները կօգտագործվեն Մայնի Ֆրանկֆուրտի օդանավակայանում ուղեւորների հետագա թռիչքներից առաջ նրանց ինքնությունն ստուգելու նպատակով:

Ինքնության ճշման նոր համակարգը կես տարի կգործի փորձնական ռեժիմով: Եթե այդ ժամանակամիջոցում դրա աշխատանքում չհայտնաբերվեն լուրջ թերություններ, ապա օգոստոսից Մայնի Ֆրանկֆուրտի օդանավակայանում ուղեւորների գրանցման ժամանակ աչքի ծիածանաթաղանթի պատկերահանումը պարտադիր կդառնա եվրամիության քաղաքացի ուղեւորների համար:

Գերմանիայի ներքին գործերի նախարար Օսսն Շիլին քաղաքի օդանավակայանում ինքնության ստուգման նոր համակարգի կիրառման կապակցությամբ հայտարարել է. «Մենք պետք է բացարձակապես վստահ լինենք, որ անձը որոշելիս սխալներ չեն թույլատրվում: Նման համակարգերն այսօր առավել կատարյալներից են»:

Համակարգն ստեղծվել է «Բիոմետրիկ սիստեմզ» եւ «Օֆի էլեկտրիկ ինդաստրի» ընկերությունում: Դրա հեղինակները նշում են, որ աչքի ծիածանաթաղանթի պատկերը, ի տարբերություն մատնահետքերի, փաստորեն անհնար է կեղծել:

Պ. Բ.

Նելլի Շահնազարյանի միայնակ թափորը

Վերջերս Թումանյանի անվան տիկնիկային թատրոնի դահլիճում, ներկայացվեց արձակագիր Նելլի Շահնազարյանի «Թափորը» մոնոդրամը: Նշենք, որ «Արմոնո» փառատոնի այս տարվա սեպտեմբերյան օրերին բեմադրությունը ներկայացվել է (ռաժիսոր՝ Վահե Շահվերդյան, դերասանուհի՝ Գրետա Մեջլումյան) եւ արժանացել մրցանակի, սակայն խոսքը Ն. Շահնազարյանի գրական երկի մասին է՝ նախնական հորինվածքով պատմվածքը, որ մոնոդրամի վերածելով հեղինակը որոշ փոփոխություններ է ենթարկել ու ամբողջացրել բեմական ասելիքի հարթության վրա:

Ո՞վ է Շահնազարյանի Թերեզը՝ ասկվածաշնչային Հոութի (Նոյեմիի հարսի) ժամանակակից մի տարբերա՞կ, զարյուն հայուհի՞, որ բոլոր ժամանակների համար, ցավոք, արդիական է, թե՞ պարզապես կին, որ աշխարհի անիրողության ու սեփական խղճի առանձնում տառապում է: Ուժերից վեր հոգսը ուսած, քաշում է այս կինն իր անցյալի բեռը, որն, իբրեւ խաչագում՝ առարկայացել է սկեսուրի դագաղի խորհրդանիշով...

Այսպես է սկսվում պատմությունը. գյուղական լքված ու խղճուկ տան դռները կրնկի վրա բացվել են, բայց ոչ ոք չի սպասում տանտիրոջը. Անցյալի ջարդուփշուր հիշատակների, խայտվող տան ու իրերի վրա դաժանորեն աշխատել ու դեռ աշխատում է ժամանակը «Մահամերձի վերջին կամքն օրենք է». Թերեզը հավատարիմ է այս չգրված կարգին, բայց աշխարհը հավատարի՞մ է իր նույնքան անհերքելի՝ ճշմարիտ տեսությանը. «Մեռնելուց հետո՝ ո՞վ ասես կթաղի»: Ոչինչ չկա զարմանալու, պարզապես, դառնորեն կրկնվում է կյանքի փորձը. «Երբ պետք է եղել՝ ոչ մեկին չի գտել, ինքն իր ցավի հետ մենակ է մնացել»... Որքա՞ն ծանոթ ու մարդկային դիտարկում, որ պարզորոշ հասատում է անհատի՝ ըստ էության, ճշգրտես միայնակ ասանդավորի կարգավիճակը, ու վերահաստատում իր աժդահա ամուսնու կողքին էլ միայնակությունը ճաշակած կնոջ հոգեվիճակը, որ բնավ էլ ամուսնու օտար արյան կամ գինեմոլության շրջանակներում չի մասնավորեցվում ու եզրագծվում Թերեզը շատ ավելի միայնակ է, քան պարզապես լքված կինը: Նրա խղճին ուրիշ բեռ կա ծանրացած՝ տարիների ընթացքում սեփական անզորության գիտակցումն ու խղճմտանքի մամլիչ նժարը, որ անկախ սեփական մասի լինել-չլինելուց՝ իրենն է համարում ծերանոցում հայտնված եւ այնտեղ էլ մահկանացուն կնքած սկեսրոջ հանդեպ չգործած իր «անտարբերության» մեղքը:

Պատմվածքում արդեն՝ Թերեզի միայնակ կերպարը, որ սակավ աջակիցների կիսապարզած ձեռքի թափանցիկ ներկայությունն է ակնարկում (բեռնատարի վարորդը, դուստրը, գերեզման փորող մեկ-երկու երիտասարդ), մոնոդրամի ժանրային

Մարզական

Հունգարացիների հետ խաղով ՀՀ հավաքականը կմեկնարկի կիպրոսյան մրցաշարում

Ավանդույթի համաձայն, փետրվարին Կիպրոսում 8 հավաքականների մասնակցությամբ անցկացվում է ֆուտբոլի միջազգային մրցաշար: Այս տարի այն կմեկնարկի փետրվարի 18-ին: Երկրորդ անգամ այդ մրցաշարին մասնակցելու հրավեր է ստացել Հայաստանի ազգային հավաքականը, որը մրցավայր է մեկնել փետրվարի 15-ին: Փաստորեն, կիպրոսյան մրցաշարով ՀՀ հավաքականը կսկսի նախաաշնանային ուսումնական հավաքները: Մասնակից 8 հավաքականները վիճակահանությամբ բաժանվել են զույգերի: Հաջորդ խաղերում հանդիպելու են հաղթողները, պարտվողները ևս զույգեր են կազմելու: Այսօր Հայաստանի հավաքականը մեկնարկային տուրում ուժերը չափելու է Հունգարիայի ընտրանու հետ, որի դեկը վերջերս ստանձնել է նախկինում հանրահայտ գերմանացի ֆուտբոլիստ Լոթար Մաթեուսը: Մրցող մյուս զույգերն են՝ Լատվիա-Ղազախստան, Ռումինիա-Վրաստան, Կիպրոս-Բելառուս: Վաղը կմրցեն զույգերում հաղթած թիմերը, պարտվողներն էլ նոր զույգեր կկազմեն: Նշենք, որ Հայաստան-Հունգարիա զույգի հաղթողը (պարտվողը) մրցելու է Լատվիա-Ղազախստան զույգի մրցավեճում հաղթած (պարտված) թիմի հետ: Նույն սկզբունքով կանցկացվեն նաև 3-րդ տուրի հանդիպումները: Փաստորեն, յուրաքանչյուր հավաքական Կիպրոսում կանցկացնի 3-ական հանդիպում:

Ֆուտբոլասերներին տեղեկացնենք, որ Հայաստանի հավաքականն առաջին անգամ կիպրոսյան մրցաշարին մասնակցել է 2000 թ.: Վարուժան Սուքիասյանի գլխավորությամբ մեր ընտրանին առաջին խաղում լրացուցիչ ժամանակում (հիմնականը 1-1) 2-1 հաշվով հաղթեց Մոլդովայի ֆուտբոլիստներին: Այդ խաղում հաշիվը 45-րդ րոպեին բացեց Ռաֆայել Նազարյանը, ապա Պոպովիչը վերականգնեց հավասարակշռությունը: Մեր հավաքականին հաղթանակ պարգևեց Կարեն Դոխոյանի խփած գոլը: 1-4-րդ տեղերի համար մրցաշրջանում ՀՀ հավաքականը նախ զիջեց Կիպրոսի ընտրանուն (2-3): Այդ խաղում ևս հաղթողը որոշվեց լրացուցիչ ժամանակում: Մեր ֆուտբոլիստներն առաջին խաղակեսից հետո զիջում էին 0-2 հաշվով, սակայն ընդմիջումից հետո Արթուր Պետրոսյանն ու Արման Քարամյանը հավասարեցրին հաշիվը: Հանդիպման ելքը վճռվեց 114-րդ րոպեին, երբ ՀՀ հավաքականի դարպասին նշանակվեց 11 մ հարված: Այն հստակ իրացրեց կիպրոսցի Միլենկո Սպոլյարիչը: Հաջորդ խաղում ևս հայ ֆուտբոլիստները պարտվեցին այս անգամ զիջելով Վրաստանի հավաքականին (1-2): Մեր թիմից աչքի ընկավ Վարդան Խաչատրյանը:

Օլիմպիական ջահը կբրջագայի 5 մայրցամաքներով

Հույն նիգականետորդ, աշխարհի փոխչեմպիոն Կոստաս Գացիուդիսը կսկսի օլիմպիական ջահի փոխանցումավազքը, որը կմեկնարկի մարտի 25-ին հին Օլիմպիայում, որտեղ արևի ճառագայթներից կվառվի օլիմպիական կրակը: Օլիմպիական ջահն այդ օրը կսկսի իր 365 պլոմետրանոց ճանապարհը դեպի Աթենք: Ջահն օլիմպիական խաղերի մայրաքաղաք կբերվի մարտի 31-ին հույն թեթևատլետուհի, Սիդնեյի օլիմպիադայի արծաթե medալակիր Եկատերինա Տանուի կողմից:

Օլիմպիական խաղերի պատմության մեջ առաջին անգամ օլիմպիական ջահը կբրջագայի 5 աշխարհամասերով, 27 երկրների 33 քաղաքներով, որոնցում ժամանակին անցկացվել են համաշխարհային սպորտի խոշորագույն սուգաստեսները: Հունիսի 3-ին օլիմպիական ջահն ինքնաթիռով կուղևորվի Սիդնեյ, որտեղ փոխանցումավազքը կընդունի ավստրալացի վազորդուհի, օլիմպիական չեմպիոնուհի Կեթի Ֆրիմենը: Ի դեպ, վերջինս 2000 թ. Սիդնեյի օլիմպիադայի բացման արարողության ժամանակ մարգարեական վառել էր օլիմպիական կրակը: Հուլիսի 9-ին օլիմպիական կրակը կրկին կբերվի Հունաստան: Մարզիկները մեկը մյուսին փոխանցելով, օլիմպիական ջահը կտեղափոխեն ողջ երկրով, իսկ խաղերի բացման օրը կբերվի Աթենքի մարզադաշտ:

Արթուր Պետրոսյանի հերթական գոլը

Երկամյա ընդմիջումից հետո վերսկսվեց ֆուտբոլի Շվեյցարիայի առաջնության 3-րդ շրջանը: Այն հաջող սկսեցին «Սերվետն» ու «Ցյուրիխը», որոնցում հանդես են գալիս ՀՀ հավաքականի ֆուտբոլիստներ Հարությունը Վարդանյանն ու Արթուր Պետրոսյանը: Վերջինս «Առաուի» հետ հանդիպման 11-րդ րոպեին դարձավ գոլի հեղինակ և մեծապես նպաստեց թիմի հաղթանակին (4-2): Հաղթանակով մեկնարկեց նաև «Սերվետը»՝ 3-1 հաշվով պարտության մատնելով «Սենտ Գալենին»: «Սերվետը» 19 խաղից հետո 34 միավորով 3-րդ տեղում է և 4 միավորով է զիջում 2-րդ հորիզոնականում ընթացող «Յանգ բոյզին»: Իսկ աղյուսակը վստահորեն գլխավորում է «Բազելը» (55 միավոր), որը հյուրընկալվելիս հաղթեց «Յանգ բոյզին» (1-0): «Ցյուրիխի» ֆուտբոլիստները 17 միավորով 10 թիմերի մեջ գրավում են 8-րդ տեղը:

Ի դեպ, վեյցարական շատ թիմեր ներկայումս անմխիթար ֆինանսական վիճակում են: Մասնավորապես սնանկացման եզրին է հայտնվել 104-ամյա պատմություն ունեցող «Սերվետը», որի ընդհանուր պարտքը կազմում է 8 մլն եվրո: Ժնեի իշխանությունները վերջերս 30 հազար եվրո են փոխանցել ակումբի հաշվին (դա մեկ խաղի անցկացման համար մարզադաշտի վարձակալության գումարն է) և այժմ հովանավորներ են փնտրում: Մինչ այդ ռուսական խոշոր ընկերություններից մեկը ցանկություն էր հայտնել գնելու «Սերվետի» բաժնետոմսերի հսկիչ փաթեթը, սակայն գործարքը չկայացավ:

Լեմերը թունիսցիներին չեմպիոն դարձրեց

Թունիսի հավաքականի հաղթանակով ավարտվեց Աֆրիկայի գավաթի հերթական խաղարկությունը: Եզրափակիչում առաջնության կազմակերպիչ երկրի ֆուտբոլիստները 2-1 հաշվով պարտության մատնեցին Մարոկկոյի ընտրանուն: Թունիսի հավաքականն իր պատմության մեջ առաջին անգամ է արժանանում նման նվաճման: Այդ հաջողությունում մեծ է ֆրանսիացի մասնագետ, հանրահայտ Ռոժե Լեմերի ներդրումը: Հիշեցնենք, որ նրա գլխավորությամբ 2000 թ. Ֆրանսիայի հավաքականը դարձել էր Եվրոպայի չեմպիոն: Եվ ահա չորս տարի անց նա իր սաների հետ հաղթող ճանաչվեց Աֆրիկայի գավաթի խաղարկությունում: Ռոժե Լեմերն աշխարհում առաջին մարզիչն է, որին հաջողվեց նվաճել թե՛ եվրոպական, թե՛ աֆրիկյան ֆուտբոլի բարձունքները:

Բնականաբար, Թունիսում մեծ խանդավառությամբ են նշում հավաքականի անանխադեպ հաջողությունը: Հաղթանակի համար հավաքականը կստանա 325 հազար դոլար: Բացի այդ, երկրի նախագահի անձնական ֆոնդից յուրաքանչյուր ֆուտբոլիստի 100 հազար դոլար կտրվի: Թունիսի ֆուտբոլային համալսարանն էլ պարգևատրել է 46 հազարական դոլարով: Երկրի մի շարք ընկերություններ ևս ֆուտբոլիստներին պարգևավճարներ են խոստացել:

ՇԱԽՄԱՏԱՅԻՆ ԺՊԻՏՆԵՐ

Պատմություններ շախմատիստների կյանքից

«Հո շախմատ չե՞ս խաղում», - ասում են մարդիկ, երբ մեկը երկար է մտածում: Տարածված է այն կարծիքը, թե շախմատիստները խիստ, մտազբաղ մարդիկ են, կամ գոնե՝ շատ լուրջ են խաղի ժամանակ: «111 շախմատային ժպիտներ», հավաքածու, որ գալիս է արտացոլելու, որ իրականում նրանք սրամիտ, կատակել, ժպտալ ու ծիծաղել սիրող մարդիկ են:

Շախմատային լրագրող Գագիկ Հովհաննիսյանը, որ արդեն ավելի քան 30 տարի «Շախմատային Հայաստան» հանդեսի գլխավոր խմբագիրն է, Հայաստանի շախմատային ֆեդերացիայի գլխավոր քարտուղարը, իր գործունեության ընթացքում լսել եւ ականատես է եղել ամենատարբեր հետաքրքրական, ծիծաղաշարժ դեպքերին, վերջերս դրանք հավաքել եւ հրատարակել է «111 շախմատային ժպիտներ» գրքույկում:

Հեղինակն առանձին բաժնով ներկայացրել է Տիգրան Պետրոսյանին վերաբերող հետաքրքրական դրվագները, ծիծաղաշարժ պատմությունները: Օրինակ՝ «Մրցախաղի վերջին պարտիայի ավարտից հետո, երբ Տիգրան Պետրոսյանը նվաճեց աշխարհի չեմպիոնի տիտղոսը, Վանիկ Ղահրյանը Երևանից զանգահարեց Մոսկվա, մրցախաղի մասնակիցներին: Հեռախոսը վերցրեց գրասենյակի տնտեսուհի Սալո Ֆլորը:

- Խնդրում եմ, հեռախոսի մոտ կանչեք որեւէ հայի, - ասաց Ղահրյանը:

- Այստեղ այստեղ մենք բոլորս հայ ենք - պատասխանեց Ֆլորը»:

Հեղինակը գրում է, որ Երեւանի շախմատիստի տանն անցկացվող Հայաստանի պատանեկան առաջնության օրերին ծնողներից մեկը յուրաքանչյուր տուրից առաջ մոտենում էր բակում տեղադրված Տիգրան Պետրոսյանի կիսանդրուն, համբուրում այն եւ աղոթում իր որդու հաջողության համար: «Հավանաբար, Պետրոսյանը շախմատի պատմության մեջ միակ դեմքն է, որը սրբապատկերի դեր է կատարում», - գրում է հեղինակը:

Ներկայացված են նաեւ գրասենյակների, շախմատային արհեստների հետ կապված հետաքրքրական դրվագներ: Օրինակ՝ «Հանրահայտ գրասենյակներից մեկը դիմեց Տալին.

- Մի՛ շա, այսօր ես ելույթ եմ ունենում հեռուստատեսությամբ: Ի՞նչ ասեմ հեռուստադիտողներին:

- Նրանց արժեքավոր խորհուրդ տվեք. թող ռադիո լսեն. այնտեղ վաղը ելույթ եմ ունենալու ես»: Կամ «Կերեսը, երբ դեռ փոքրիկ տղա էր, որոշ ժամանակ պարապում էր վարպետ Միկենասի մոտ: Անցավ երեսուն տարի, եւ մի անգամ Միկենասն անզգուշորեն ասաց մեծ շախմատիստ դարձած Կերեսին...

- Պաուլ, իսկ դու հիշո՞ւմ ես, ինչպես էի ես քեզ շախմատի դասեր տալիս:

- Այո, իհարկե, - պատասխանեց Կերեսը եւ ժպտաց, - եւ ինչ երջանկություն է, որ ես այն ժամանակ քեզանից ոչինչ չսովորեցի»:

Այս բոլոր պատմությունները ցույց են տալիս, որ շախմատային կյանքն էլ լի է բազում ծիծաղաշարժ պատմություններով:

ԹԱՄԱՐ ՄԻՆԱՍՅԱՆ

Եվս մեկ օլիմպիական ուղեգիր

Սոֆիայում կայացած ազատ ոճի ըմբշամարտի միջազգային մրցաշարում գերազանց հանդես եկավ 66 կգ քաշային ըմբիշ Ժիրայր Հովհաննիսյանը: Վանաձորցի մարզիկը հասավ մինչեւ եզրափակիչ, որտեղ հաղթելով թուրք ըմբիշին, կանգնեց պատվո պատվանդանի ամենավերին աստիճանին: Մրցաշարը վարկանիշային էր, ուստի հայ ըմբիշը նվաճեց Աթենքի օլիմպիադայում հանդես գալու իրավունքը: Նշենք, որ Ժիրայր Հովհաննիսյանն ազատ ոճի 4-րդ հայ ըմբիշն է, որ օլիմպիական մրցագորգ դուրս կգա: Մինչ այդ, Աթենքում հանդես գալու իրավունք էին նվաճել Մարտին Բերբերյանը (55 կգ), Արա Գեւորգյանը (74 կգ) եւ Մամեդ Աղաեւը (85 կգ):

Սոֆիայում Հայաստանը ներկայացրեց նաեւ գյումրեցի Արյոմ Նալբանդյանը: Նա նախնական մրցաշարում տոնեց մեկ հաղթանակ, մյուս գոտեմարտում պարտվեց եւ դուրս մնաց հետագա պայքարից: 60 կգ քաշային կարգում Արյոմին չհաջողվեց տեղ զբաղեցնել առաջին քառյակում, ինչը նրան օլիմպիական ուղեգիր կպարգեւեր: Այսօրվա դրությամբ Հայաստանից Աթենքում հանդես գալու իրավունք են նվաճել 11 մարզիկներ:

Ինգ դուրս կգա ութ բռնցքամարտիկ

Նովի Սադում կայանալիք բռնցքամարտի եվրոպայի առաջնությունում Հայաստանից ինգ դուրս կգա 8 մարզիկ: Առաջնությունը նաեւ վարկանիշային է: Յուրաքանչյուր քաշային կարգում առաջին 3 տեղերը զբաղեցրած բռնցքամարտիկներն օլիմպիական ուղեգիր կնվաճեն: Մեր բռնցքամարտիկների գործողությունները կգլխավորի հավաքականի գլխավոր մարզիչ Ռաֆայել Մեհրաբյանը: Մեր պատվիրակության կազմում մրցավայր են մեկնել նաեւ բռնցքամարտի եվրոպական ֆեդերացիայի գործկոմի անդամ, մրցավարական հանձնաժողովի 1-ին փոխնախագահ Դերենիկ Գաբրիելյանը եւ միջազգային կարգի մրցավար Սուրեն Ղազարյանը:

Բրազիլացին Ադրբեջանի հավաքականի մարզիչ

Բրազիլացի մասնագետ Կառլոս Ալբերտո Տորեսը նշանակվել է ֆուտբոլի Ադրբեջանի ազգային հավաքականի գլխավոր մարզիչ: Այդ պաշտոնում նա փոխարինեց Ասկեր Աբդուլաեւին, որը հավաքականը գլխավորում էր 2002 թ.: Այս նշանակման առիթով Ադրբեջանի ֆուտբոլի ֆեդերացիայի նախագահ Ռամիզ Միրզոեւը նշել է, որ թեեւ իրենք ունեն լավ մարզիչներ, սակայն ցանկանում են ադրբեջանական ֆուտբոլը հասցնել եվրոպական մակարդակի: Տորեսի պայմանագիրը մեկ տարով է, որից հետո հնարավորություն կա այն երկարաձգելու ևս 5 տարով: Տորեսի սաների համար առաջին լուրջ փորձությունն այսօր Իսրայելի հավաքականի հետ ընկերական մրցախաղը կլինի:

Իսկ ահա Վրաստանի հավաքականի գլխավոր մարզչի պաշտոնը մինչ օրս թափուր է: Խոսակցություններ էին գնում ֆրանսիացի Անրի Միշելի պաշտոնավարության մասին, սակայն դրանք չհաստատվեցին: «Սպորտ-էքսպրեսի» հաղորդագրության համաձայն, բացառված չէ, որ հավաքականի դեկը ստանձնի Անատոլի Բիշովեցը: Վերջինս խոստացել է, որ իրոք առաջարկ է ստացել գլխավորելու հավաքականը: Կիպրոսյան մրցաշարի ժամանակ Բիշովեցը հանդիպելու է Վրաստանի ֆուտբոլի ֆեդերացիայի նախագահ Սերաբ Ժորդանիայի հետ եւ քննարկելու է այդ հարցը: Գլխավոր մարզչի թեկնածուների թվում է նաեւ ֆրանսիացի հանրահայտ ֆուտբոլիստ, 1984 թ. Եվրոպայի չեմպիոն Ալեն Ժիրեսը:

Էջը պատրաստեց
ԱՍՏՂԻԿ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆԸ

ԳԱՐԲՈՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑԻՑ

«Ադրբեջանցիները իսկապես չեն ցանկանում այլեւս ղեկավարել Լեռնային Ղարաբաղի հայերին»

Հարավային Կովկասի հարցերով ԵՄ Եվրախորհրդարանի զեկուցող Պեր Գարթոնն օրերս «Ազատություն» ռադիոկայանին տված հարցազրույցում ուշագրավ հայտարարություններ է արել Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության կարգավորման հեռանկարի առնչությամբ: Թեեւ հայկական մամուլում արդեն որոշ մեջբերումներ են արվել Գարթոնի հարցազրույցից, այդուհանդերձ, հարկ ենք համարում ներկայացնել երեք հարցերի պատասխաններն ամբողջությամբ:

- Չէի՞ կարող մանրամասն նկարագրել Հարավային Կովկասում առկա քաղաքական իրավիճակը:

- Այստեղ, անշուշտ, նկատվում է որոշ դրական առաջընթաց, քանի որ տարածաշրջանի երկրները խուսափեցին դիկտատուրայի հաստատումից: Թեեւ այդ հանրապետություններում քաղաքական կարգը չի կարելի համարել կայացած ժողովրդավարական, այնուամենայնիվ, այդ հանրապետություններում թույլ է տրվում ընդդիմության գոյությունը: Սա հիմնականում վերաբերում է Վրաստանին, ավելի պակաս չափով՝ Հայաստանին եւ Ադրբեջանին: Այդ հանրապետություններում գործում են իրավապաշտպան կազմակերպություններ: Դրանք արդեն բոլորովին էլ ոչ խորհրդային, ոչ էլ ֆաշիստական համակարգեր են, այլ ավելի շուտ ժողովրդավարություն կայացման փուլում:

- Ի՞նչ կասեիք Ադրբեջանի մասին, որտեղ նախկին նախագահ Հեյդար Ալիեւին փոխարինեց որդին՝ Իլհամը:

- Ես հնարավորություն եմ ունեցել հանդիպելու Ադրբեջանի նոր նախագահ Իլհամ Ալիեւին: Հանդիպման ընթացքում նա ցույց տվեց երկու երես: Իլհամ Ալիեւի առաջին դեմքը ես նկատեցի նրա օգնականի եւ ադրբեջանցի լրագրողների ներկայությամբ: Նախագահը խոսում էր ադրբեջաներեն եւ շատ կոպիտ էր թարգմանչի նկատմամբ: Երբ լրագրողները հեռացան եւ ես մնացի նախագահի հետ, Իլհամ Ալիեւը խոսեց մաքուր անգլերեն եւ ինձ երեւաց բացարձակապես այլ լույսի ներքո: Թվում էր, որ նա շատ խաղաղ է տրամադրված եւ իրականում ցույց տվեց մարդկանց հանդիպելու ցանկություն, հատկապես Հայաստանի հետ հակամարտության հարցով: Եթե նա այս ընթացքում բլեֆ չէր անում, իսկ ես կարծում եմ դա այդպես է, ապա Հայաստանի հետ հաշտեցման հնարավորություններ գոյություն ունեն:

Միջազգային հանրությունը պետք է գործի վճռականորեն եւ կողմերին, ինչպես Ալիեւին, այնպես էլ Քոչարյանին, մղի խաղաղության: Նրանք կարիք ունեն նման «մղման», եւ իրենք են խնդրում (Քոչարյանը եւ Ալիեւը) դա:

- Որքանո՞վ է հավանական Լեռնային Ղարաբաղի անկլավի շուրջ երկու հարեւանների այդքան երկար վեճին ավարտ տալու հեռանկարը:

- Կարծում եմ, փոխզիջումների հնարավորությունը նվազագույն է: Լեռնային Ղարաբաղը չի ճանաչվի միջազգային հանրության կողմից որպես (անկախ) պետություն ՄԱԿ-ում: Ի դեպ, դա այնքան էլ կարեւոր չէ հենց իրենց՝ ղարաբաղցիների համար: Այդ մասին ինձ ասաց այսպես կոչված Լեռնային Ղարաբաղի նախագահ Արկադի Ղուկասյանը, բայց նրանք երբեք չեն համաձայնի լինել Բաքվի վարչական վերահսկողության տակ: Սա է գլխավորը: Ցեւականորեն, իրավական տեսանկյունից նրանք շարունակում են մնալ Ադրբեջանի կազմում, բայց փաստորեն լիովին ինքնավար են ամեն ինչում, ինչը կարեւոր է առօրյա կյանքում:

Լեռնային Ղարաբաղը չի պահանջում ՄԱԿ-ում, Եվրախորհրդում կամ որեւէ այլ կազմակերպությունում իր տեղը: Նրանք դադարեցրել են նման պահանջները, քանի որ հասկացել են նման պահանջների իրականացման անիրական լինելը: Այսօր միջազգային հանրությունը հակված չէ ինչ-որ նոր ինքնիշխան պետությունների ձեւավորման:

Ինչ վերաբերում է ադրբեջանցիներին, ապա իսկապես նրանք այլեւս չեն ցանկանում ղեկավարել Լեռնային Ղարաբաղի հայերին: Ադրբեջանցիները գիտակցում են, որ այդ ամենը կորսված է:

For Your Internal News of Armenia Log on to

www.azg.am

In Armenian Russian, English, and Turkish

UNIStream
Соединяем самое ценное

СИСТЕМА ДЕНЕЖНЫХ ПЕРЕВОДОВ

- из **Армении** в **Россию** и обратно - **1%** от суммы перевода
- **Грузия - 1,5%** от суммы перевода
- **Украина - 1,5%** от суммы перевода
- **Молдова - 1,5%** от суммы перевода
- **Кыргызстан - 1,5%** от суммы перевода

- **65** стран
- **500** городов
- **2000** пунктов обслуживания

- Получатель перевода не несет никаких затрат
- Время доставки – всего несколько минут

АДРЕСА ФИЛИАЛОВ ЗАО "ЮНИБАНК"

- Центральный офис
г. Ереван, ул. Амиряна 12
тел: (3741) **539870**
e-mail: unibank@unibank.am

- Филиалы в г. Ереване:
Филиал "КЕНТРОН" ул. Абовяна 26 тел: (3741) **542431**
Филиал "МАЛАТИЯ" ул. Себастия 141 тел: (3741) **776627**
Филиал "КОМИТАС" ул. Комитаса 15/2 тел: (3741) **261838**

- Филиалы в Армении:
Филиал "ВАНАДЗОР" г. Ванадзор, ул. Тигран Мец 53 тел: (37451) **40872**
Филиал "ГЮМРИ" г. Гюмри, ул. Ахтанаки 1 тел: (37441) **33055**

АДРЕСА ФИЛИАЛОВ КБ "ЮНИАСТРУМ БАНК"

- **Центральный офис**
г. Москва, Суворовская пл. 1
тел: (095) 785-0595, 744-0404

- **Отделения в г. Москве:**
м. "Беговая", ул. Беговая, д. 4, стр. 1, тел. **785-05-72**
м. "Бульвар Дмитрия Донского", ул.Адмирала Лазарева 52, тел. **785-05-72**
м. "Варшавская", Варшавское шоссе 86, тел. **785-05-72**
м. "ВДНХ", ВВЦ, павильон №68, тел. **933-45-94**
м. "Домодедовская", ул.Елецкая 15, тел. **785-05-72**
м. "Калужская", Старокалужское ш.,67,стр. 1, тел. **784-71-90**
м. "Китай-Город", ул.Варварка 14, тел. **787-11-73**
м. "Коломенская", ул. Коломенская 7, стр. 1, тел. **785-05-72**
м. "Новослободская", Суворовская пл. 1, тел. **785-05-95**
м. "Проспект Мира", Проспект Мира 33/1, тел. **797-58-03**
м. "Пражская", Востряковский пр.,д.17, стр. 1, тел. **785-05-72**
м. "Сокол", Волоколамское шоссе 2, стр. 1, тел. **785-53-85**
м. "Сокольники", Сокольнический вал 52/5, тел. **286-00-25**
г. Люберцы, Октябрьский пр-т 146, тел. **785-05-72**

- **Филиалы в городах России:**
Волгоград, Екатеринбург, Иваново, Казань, Калининград, Краснодар, Красноярск, Люберцы, Новосибирск, Пермь, Ростов-на-Дону, Самара, Санкт-Петербург, Саратов, Сочи, Ставрополь, Тула, Тюмень, Уфа, Челябинск, Ярославль

- **Список банков входящих в Систему "Юнистрим" в странах СНГ**
Грузия
АО "КАВКАСИОНИ", **тел. (995) 32 - 96 - 14 - 44**
АО "НАРОДНЫЙ БАНК ГРУЗИИ", **тел. (995) 32 - 99 - 91 - 78**
Украина
АКИБ "УКРСИББАНК", **тел. (38044) 230 - 48 - 97**
Молдова
КБ "УНИВЕРСАЛБАНК", **тел. (373) 2 - 24 - 68 - 75**
Кыргызстан
АО "ЭКОБАНК", **тел. (996312) 690 - 316**

ЮНИБАНК
РЕАЛЬНЫЕ ИНВЕСТИЦИИ
53 98 70
www.unibank.am

Բաց հասարակության ինստիտուտի Օժանդակության հիմնադրամ Հայկական մասնաճյուղը (ԲՀԻՕՀՀՄ)

«Արվեստ եւ մշակույթ» ծրագրի շրջանակներում հայտարարում է Հայաստանի մարզերի մշակութային կյանքի ակտիվացմանը նպաստող փառատոների, սիմպոզիումների եւ այլ համալիր մշակութային միջոցառումների կազմակերպմանն ուղղված ծրագրերի մրցույթ: Նախընտրելի են այն ծրագրերը, որոնք նպատակաուղղված կլինեն ինչպես մարզերի, այնպես էլ վերջիններիս եւ երեւանի համագործակցությանը եւ փորձի փոխանակմանը: Միջոցառումները պետք է անցկացվեն Հայաստանի մարզերում:

Մրցույթին կարող են մասնակցել տվյալ բնագավառում աշխատանքի փորձ եւ տեղերում գործընկերություն ունեցող կազմակերպությունները:

Ծրագրերն անհրաժեշտ է ներկայացնել ԲՀԻՕՀՀՄ գրասենյակ մինչեւ 2004 թ. մարտի 25-ը: Դիմումի ձեւն ու հավելյալ տեղեկություններ ստանալու համար դիմել հետեւյալ հասցեով՝

Երեւան 10, Պուշկինի 1, բն. 2,
հեռ.՝ 542-119, 541-719, 543-901
e-mail: aram@osi.am:
http//www.osi.am

ARMENTEL

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

«Արմենտելը» հայտարարում է մրցույթ տեխնիկական թարգմանչի համար:

Մրցույթին մասնակցել ցանկացողների համար անհրաժեշտ պահանջներն են.

- Բարձրագույն տեխնիկական կրթություն
- Անգլերենի գերազանց իմացություն
- Համակարգչի իմացություն

Մրցույթին մասնակցել ցանկացողների փաստաթղթերն անհրաժեշտ է մինչեւ փետրվարի 27-ը ներկայացնել «Արմենտելի» կադրերի վարչություն՝ Երեւան, Սիսմանյան 2, 6-րդ հարկ, 612 սենյակ:

ՀԱՍԱՐԱԿԱՅՆՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊԵՐԻ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

International Monetary Fund
INTERPRETER/TRANSLATOR
ARMENIAN-ENGLISH
Assignments in Yerevan, Armenia

The International Monetary Fund is seeking interpreter/translators to work in Armenia under short-term contracts for missions and under long-term contracts for technical assistance experts. Candidates must be able to interpret orally at meetings and produce final written translations from English into Armenian and from Armenian into English. Ability to work under pressure as part of a team is essential, and familiarity with word processing software is a much valued asset.

Candidates who meet these qualifications will be required to take an Armenian/English and English/Armenian translation test, a consecutive interpretation test, and will be interviewed. Selected candidates will be notified of the test and interview dates directly.

Please send a one-page resume by February 20, 2004 listing your qualifications, interpretation and translation related experience, and indicating your telephone number, fax number and/or e-mail address where you can reached to:

Mrs. Susana Eri
Chief Interpreter
E-mail:languagecandidates@imf.org
Fax:+1 202-623-6036

ՀՀ Կենտրոնական բանկը 18.02.2004 թ. ժ. 9.00-ից սահմանում է արտարժույթի հետեւյալ հաշվարկային փոխարժեքները ու գնման եւ վաճառքի հետեւյալ գները

ISO-ի կոդը	Միավոր	Արտարժույթ	Հաշվարկային փոխարժեք	Գնում	Վաճառք
USD	1	ԱՄՆ դոլար	563.52	557.90	569.20
EUR	1	եվրո	724.57	720.20	728.90
RUR	1	ռուս. ռուբլի	19.78	18.60	21.00

Զոլյազոի համար զանգահարել՝ 58-24-83

«Գինդ» տպագրատուն, Երեւան, Բագրատունեաց 70ա Գրանցման թիւ 65. Դասիլ 69150. Տպաքանակը՝ 3000 Ստորագրված է տպագրության՝ 17. 02. 2004 Գինը՝ 100 դրամ